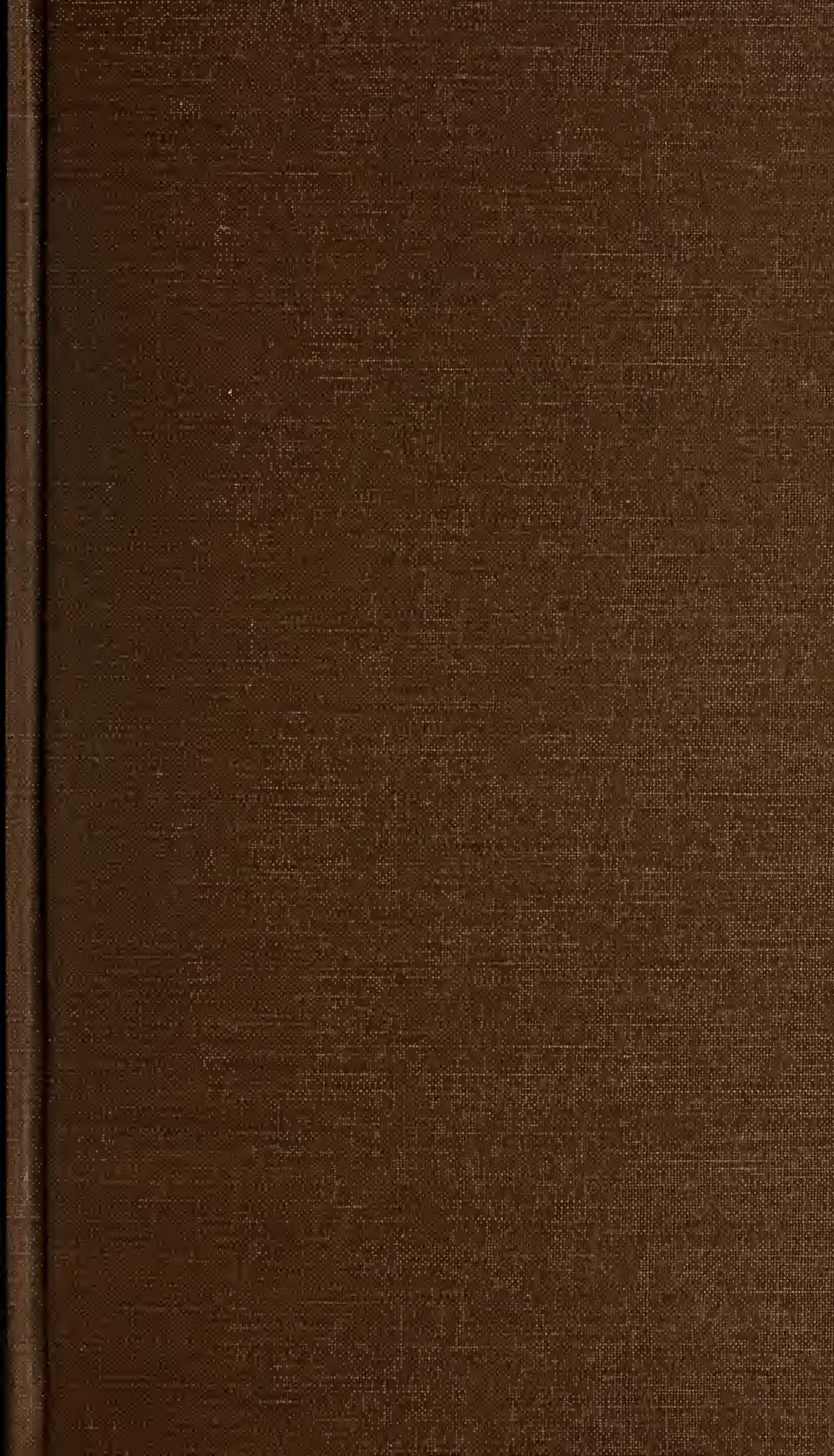

THE LIBRARY OF CONGRESS

THE LIBRARY OF CONGRESS

BIJDRAAGEN

TOT EENE MEER NAAUWKEURIGE KENNIS DER

SPAANSCHE BEZITTINGEN

IN

AMERIKA.

DOOR

CHRISTIAAN AUGUST FISCHER.

UIT HET SPAANSCH IN HET HOOGDUITSCH OVERGEZET, EN MET EENIGE AANMERKINGEN VOORZIEN.

(UIT HET HOOGDUITSCH.)

Te LEYDEN, bij

D. DU MORTIER EN ZOON,

MDCCCIV.

VOORREDEN

VAN DEN

HOOGDUITSCHEN VERTAALER.

Daar de Leezer hier, in plaats van de beloofde Reize door de Spaansche Bezittingen in Amerika, *slechts* Bijdraagen tot eene meer naauwkeurige kennis van die Landen *ontvangt, zal hij mogelijk met dit veranderde plan niet te vreeden zijn; daarom kan hij ook van mij des wegens eene verklaaring vorderen, welke ik, in deeze Voorreden, zal geeven.*

Men zal zich wel herinneren, dat de Viagero Universal *eerst in de* Monatliche Correspondenz (*a*) *van den Vrijheer* VON ZACH *in* Duitschland *bekend is geworden, en dat ik*

(*a*) Van December 1800, Januarij, Maart, April en Meij 1801.

ik mij, door de vriendelijkheid van deezen achting waardigen Man, in ſtaat geſteld zag, eene overzetting van die Stukjens, welke tot Spaansch Amerika *betrekking hebben, aantekondigen. Dit meende ik des te zekerer te kunnen doen, om dat het* 58 *tot het* 61 *Stukjen toen reeds was aangekomen, en de overige twintig tot twee en twintig Stukjens op weg waren.*

Het was in het Voorjaar van 1801, *dat ik eindelijk de gewenschte gelegenheid vond, om met dit werk een begin te maaken. Welk eene ſpijt moest het mij derhalven veroorzaaken, wanneer ik, door het achterblijven der nog overige Stukjens, dit mijn werk op eenmaal zag afgebroken. — Te vergeefsch zond de Vrijheer* Von Zach, *die met eene edelmoedige onbaatzuchtigheid, de aanzienlijke kosten der vracht, op het tranſport van dezelve over Land vallende, op zich had genomen, meer dan eenen brief deswegens*

gens aan zijnen Correspondent, maar ontdekte niets dan de zekerheid, dat ze verloren waren (*b*). *Een verlies, dat thans, naa het besluit van het gansche Werk, onherstelbaar schijnt te zijn.*

En dit is nu de reden, om welke ik hier geene volledige Reis Beschrijving *maar slechts eenige* Bijdraagen tot eene meer naauwkeurige kennis van die Landen. *kan leveren. Indien dezelve aan zulken, die meest om zich te vermaaken leezen, zoo veel genoegen niet veroorzaaken, zullen echter de Aardrijkskundigen ze met genoegen ontvangen. Ondertusschen past het mij niet te zeggen, wat ik al omtrent dit Werk gedaan heb, noch ook optegeeven, met welk eene moeite ik de verwarde Bouwstoffen in orde geschikt, en het geheele Werk zoo goed als nieuw geschreeven heb.*

(*b*) Het Pakket is tusschen *Madrid* en *Parys* weggeraakt.

heb. — Tot besluit van deeze Voorreden zal het genoeg zijn, den Vrijheer VON ZACH, *aan wien ik, ook in andere betrekkingen, de grootste verplichting heb, openlijk mijne eerbiedigste dank erkentenis te betuigen — en hier tevens de zekere uitgave mijner overzetting van* alle de Reizen van den Capitein AZARA *bekend te maaken.*

C. A. FISCHER.

DRESDEN
1801.

EERSTE AFDEELING.

BRIEVEN

OVER DE

HAVANA.

EERSTE BRIEF.

INHOUD.

Eiland *Cuba*. — De *Havana*. — Haven. — Geſteldheid van dezelve. — Stad. — Eerſte gezicht van den Zeekant. — Het inkomen. Huizen en Straaten. — Merkwaardige openlijke gebouwen in de Stad en Voorſtad. — *Arrabal*. — Kasteelen. — Guarniſoen en Vloot. — Kapitein Generaal. — Eenige andere merkwaardige plaatſen en inrichtingen.

Het was op eenen helderen morgen, wanneer wij, naa eene zeereize van zestig dagen, het Eiland *Cuba* eindelijk in het gezicht kreegen. Al ſpoedig konden wij nu de beide Forten, *Castillo del Morro*, en *Castillo de San Salvador de la Punta*, die den ingang der haven van de *Havana* beſtrijken, duidelijk voor ons

zien, terwijl, op den achtergrond, de ſtad en het landſchap zich, allengs, uit de zee verheften.

De haven zal hier omtrent ééne mijl breed zijn. Ondertusſchen is 'er echter voor oorlogſchepen ſlechts een ſmal vaarwater voorhanden. Daar te boven is 'er, bij het inkomen, nog een zandbank, en eene rij van blinde klippen (*a*), welke, op de gewoone manier, aangewezen zijn (*b*). Eene halve *Legua* (*c*) verder, zijn 'er ook twee kleine rotſen, die ik liever door haare ligging, tegen over *Suaſabacoa* naamelijk, dan wel door haare vuile naamen, wil aanduiden.

Deeze gebreken uitgezonderd is de haven, voor het overige, tamelijk goed, en zoo ruim, dat dezelve wel duizend ſchepen kan bevatten. Er vormt zich, naamelijk, eene bocht, welke zich, meer dan éénc *Legua*, van het noorden na het zuiden ſtrekt, dan zich na het oosten buigt, en van daar, wederom, na het noorden loopt, zoo dat 'er, tusſchen de zuid- en noordkust,

(*a*) Onder de oppervlakte van het water.

(*b*) Door tonnen, baaken en vlaggen. *F.*

(*c*) Eene *Legua*, van welke in dit werk meer geſproken wordt, is eene ſpaanſche Mijl van welke $17\frac{1}{2}$ éénc graad uitmaaken.

Vertaaler.

kust, eene landtong, van ééne halve *Legua*, uitſpringt.

Wat de diepte van het binnenſte der haven aanbelangt, men vindt 'er overal, zelfs aan de Moelje, alwaar derhalven de grootſte Koopvaarders kunnen aanleggen, agt vademen goeden ankergrond. Voor eenigen tijd ſcheen het wel, dat de haven, op onderſcheiden plaatſen, wilde toeſlijken; alzoo, bij hevige regenbuien, eene menigte aarde, uit de ongeplaveide ſtraaten der Stad, derwaarts geſpoeld werdt. Maar zedert men de meeste ſtraaten geplaveid heeft, en 'er meer Baggermachinen (*a*) in werking zijn gebracht, ſchijnt de aanſlijking van de haven niet zoo zeer meer te vreezen te zijn.

Wat de veiligheid van dezelve betreft, ze is met eene hooge keten van bergen omringd, welke ze echter ſlechts bij gewoone ſtormen kan beſchermen, doch bij orkaanen, onder welke die van den 8. Maart 1784 eene der verſchrikkelijkſte was, zijn ook de ſchepen derhalven aan groote gevaaren bloot geſteld.

Zoo

(*a*) Een Baggermachine is gewoonlijk niet meer dan een vaartuig, waarop een groot hoog rad, met lepels, geplaatst is; waar door, bij de beweeging van het rad, het zand en ſlijk van den grond opgehaald, en in de ſchuiten, die naast de Baggermachine liggen, geworpen wordt. *F.*

Zoo draa men in de haven is binnen gekomen, ziet men de ſtad en de landſtreek duidelijk voor zich liggen. Men ziet eene heerlijke groene vlakte, vol met hooge lommerrijke boomen, op welke de *Havana*, met haare torens, koepels en vestingwerken zich uitſtrekt. Eindelijk kan men de ſtad en voorſtad, als mede het tusſchen beiden liggend *Campo de Marte*, volkomen onderſcheiden.

Wanneer men bij de Moelje *de la Contaduria* eerst aan land ſtapt, verbeeldt men zich midden in *Afrika* te zijn. Men ziet naamelijk overal niets anders dan *Negers* en *Mulatten*, wier geheele kleeding beſtaat in een grof hembd, een ſtroo hoed en een wijde linnen ſchippers broek, die met een karretjen van één rad door de ſtraaten trekken. Zoo ontmoet men ook eene ontelbaare menigte half naakende *Negervrouwen*, die allerhande gereed gemaakte vleesch- en vischſpijzen, vruchten, confituuren, taffia, ſijropen &c. verkoopen. Het is, in de daad, eene zeldzaamheid, wanneer men hier eenen blanken Inwooner te voet ziet gaan, alzoo zij altijd gewoon zijn, in kleine bedekte wagens te rijden.

De huizen in de *Havana* zijn van ſteen, en gewoonlijk zeer aartig bepleisterd. Ze hebben, over het algemeen, maar ééne verdieping, hui-

zen

zen van twee verdiepingen zijn 'er eene zeldzaamheid. Ondertusschen komen ze mij voor tamelijk ruim, geschikt en zindelijk te zijn; het is alleen jammer, dat ze, door de groote houten balcons, en vooruitspringende vengsters, bijzonderlijk aan de verdiepingen, zoo zeer ontcierd worden.

Wat de straaten aanbelangt, deeze zijn naar eene lijn afgemeeten, en ook allen zeer goed geplaveid, gelijk ze ook hier in zoo genoemde *Manzanas*, of vierkante groepen van huizen, afgedeeld zijn; waar door men volkomen vierkante vakken heeft bekomen (*e*). Voor het overige worden ze taamelijk goed verlicht, hoewel men gewoon is, slechts talklicht in de lamptaarnen te branden.

Onder de openlijke gebouwen, in de stad zelve, munt voornaamelijk, door haare schoone facade, uit de Cathedraale kerk, welke, te vooren, aan de Jesuiten behoorde.

De andere, ten deele, zeer aanzienelijke kloosters en kerken zijn de Conventen van *San Domingo* met zestig, en van *San Francisco* met honderd cellen; dat van *San Augustin*, welk,

(*e*) Zonder deeze haatelijke vengsters en balcons, zouden ze, over het geheel, 'er beter uitzien.

De Schrijver.

welk, wegens zijne prachtige kerk en ſacristie, merkwaardig is; dat van de Religieuſen van *San Juan de Dios*, welk, wegens zijn ruim Hospitaal, verdient genoemd te worden, zoo als ook dat van *Nueſtra Senora de Belen*, dat, wegens zijn rijk begiftigd en wel ingericht Hospitaal voor zulken, die aan het geneezen zijn, (*Hospital de convalecencia*) dit verdient. Over het algemeen ſteeken de kerken, in de *Havana*, uit door zindelijkheid en waardigheid in haar uitwendig voorkomen.

Boven de andere gebouwen verdient het Paleis van den Capitein Generaal, als het beste van het ganſche Eiland, eene bijzondere aandacht. Het beſlaat eene geheele *Manzana*. In het zelve is ook de algemeene gevangenis. Ook moet het groote Hospitaal, of *Caſa de Beneficencia*, zoo als ook het Vondelingshuis, de zoogenoemde *Cuna* en het *Collegio Seminario* niet vergeeten worden.

In de voorſtad vindt men, vooreerst, het Arſenaal, dat wel ééne mijl (*Milla*) in den omtrek zal hebben. Men ziet hier verſcheiden dokken, daar Linie-Schepen, Fregatten en andere Vaartuigen gebouwd worden. Om welke reden hier ook aanzienelijke Magazijnen van Ceder en ander hout gevonden worden. In de nabijheid van hetzelve is ook een Zaagmolen met

met vijf zaagen, welke door een klein canaal van de zoogenoemde *Zanja* gedreeven wordt; welke *Zanja* ook wederom flechts een canaal is van de *Almendaris*, ééne *Legua* verre van daar liggende.

Geene mindere opmerkzaamheid verdient de nabij gelegen *Factoria de Tabacos*, of Tabaksfabriek, welke men, om gemaklijk te kunnen affcheepen, aan de zee heeft gebouwd. Het is een uitermaate groot gebouw, met uitgeftrekte terrasfen tot het droogen der bladen, zaalen om te werken, en Magazijnen om te bergen, voorzien. Ook hebben de voornaamfte bedienden hunne wooningen in hetzelve. Men berekent de waarde van den jaarlijkfchen uitvoer op 200,000 Piasters.

De voorftad, of *el Arabal*, zelve heeft niet veel, dat merkwaardig is, de ftraaten zijn onregelmaatig en ongeplaveid, en de meeste huizen van leem met drooge palmbladen gedekt (*cafas de embarrado y guano*). Daar men ondertusfchen in de voorftad minder van de hitte heeft te lijden, en men 'er eene lucht inademt, die veel frisfcher is, zoo gaan veele lieden, en voornaamelijk in den zomer, derwaarts.

Rondom de geheele ftad zijn, zedert het jaar 1763, eene menigte van kasteelen aangelegd,

legd, die niet meer dan één kanonschoot van elkander afliggen. Met het *Castillo del Morro* aantevangen, zoo volgt op hetzelve het *Castillo de San Carlos de la Cabana*, welk het sterkste en grootste is, maar ook eene al te zwaare bezetting noodig heeft; verder op heeft men het *Castillo de San Diego*, het geen in het jaar 1780 gebouwd is, en hoewel klein, echter aan zijn oogmerk zeer goed beantwoordt. Nog verder vindt men de *Castillos de Coximar* en de *Santo Domingo de Atayes*; en eindelijk de *Castillos del Principe* en de *San Salvador de la Punta*, dat wederom recht tegen over het *Castillo de Morro* ligt.

In de stad zelve vindt men nog, naast de Moelje *de la Contaduria*, het kleine Fort *La Fuerza*, dat men als eene Citadelle kan aanmerken, en waarin, gewoonlijk, één Regiment ligt (*f*).

Wat nu het Guarnisoen in de *Havana* betreft, dit bestaat gemeenelijk uit twee Infanterie Regimenten, *Havana y Cuba*, zoogenoemde *Tropas Veteranas*, te zamen zes Bataillons uitmaakende, en geheel op den Europischen voet;

(*f*) De stad heeft, voor het overige, agt Poorten, welker naamen ik echter niet zal opgeeven.

De Schrijver.

voet; nog twee Compagnien ligte Infanterie; één Esquadron Dragonders, één Infanterie Regiment Landmilitie, van twee Bataillons, één dito Regiment Cavallerie, van vier Esquadrons, één Artillerie Corps, met verscheiden, daar toe behoorende, *Negers* en *Mulatten* Compagnien, en eindelijk nog twee Bataillons *Lieden van kleur*. Alle welke Corps omtrent 10,000 Mannen uitmaaken, en onder het opper-commando van den Capitein Generaal ſtaan. Bovendien is ook nog de zoogenoemde *Armada de Barlo Vento* in de haven van de *Havana*. geſtationeerd.

De bovengenoemde Capitein Generaal is tevens de Opper Gouverneur van het geheele Eiland, dat, in het algemeen, in de beide *Gobiernos de la Havana* en de *Cuba* verdeeld wordt.

Deeze beide Hoofd-Departementen zijn wederom in eene menigte van Rechtbanken afgedeeld, van welke de geene, die van de *Havana* tot aan *Bayamo* liggen, tot het *Gobierno de la Havana*, en de overige tot dat van *Cuba* gerekend worden. De tegenwoordige Capitein Generaal is tevens Capitein Generaal van *Louiſiana* en van *Florida*, en is gewoonlijk, een Man van den grootſten invloed en aanzien.

Van andere belangrijke inſtellingen en inrich-

tin-

tingen, zal ik hier, met voorbij gaan van deeze en geene zaaken, welke tot het Militaire en Finantieele behooren, flechts opgeeven de *Adminiſtracion General de Correos* (g), het *Conſulaat* als mede het *Proto Medicaat.*

(g) Opper Postambt der Paketbooten na de overige Spaanſche *Colonien. F.*

TWEE-

TWEEDE BRIEF.

Luchtſtreek. — Regentijd. — Ziekten. — Mal de San Lazaro. — Pasmo. — Vomito negro. — Teering. — Ouderdom. — Inwooners. — Claſſen van dezelve. — Creoolen, Europeeërs enz. — Vrouwen. — Opvoeding. — Openbaare inrichtingen tot onderwijs. — Patriotisch gezelſchap.

Gij vraagt mij na de luchtſtreek, en de alhier heerſchende ziekten? ik wijze U na ULLOA (*a*) en zal bij zijne aanmerkingen maar weinig behoeven te voegen.

De luchtſtreek is zoo heet als men, onder ee-

(*a*) DON ANTONIO DE ULLOA, *Natuur- en Geſchiedkundige Narichten wegens het zuidelijk en noordelijk Amerika. F.*

eene breedte van 23 graaden en 10 minuuten noorderbreedte, kan verwachten. Alleen in de wintermaanden, December en Januarij, pleegt de hitte, wegens de menigvuldige noorden winden, eenigzins gemaatigd te zijn, hoewel het onderfcheid naauwlijks drie graaden bedraagt.

De zoogenoemde regentijd (*Tiempo aguas*) duurt van Junij tot November, doch men maakt zich in *Europa*, gemeenelijk, een zeer verkeerd begrip van denzelven. Eigenlijk is het 'er dus mede gelegen.

Elken naa den middag, ten twee of drie uuren, ftijgt 'er, en wel uit het zuiden, eene donkere wolk op, die al grooter en grooter wordt, tot dat ze eindelijk de zon bedekt. Het dondert en blixemt van twaalf tot vier en twintig maalen, en flaat doorgaands ergens in; dan volgt 'er een verbazende ftroom van regen; het wordt wederom helder, en blijft zoo den geheelen naa den middag.

Het is waar, zomtijds houdt de regen vier en twintig uuren, zonder ophouden, aan, zoo als, bij voorbeeld, in Junij 1791, maar dan wordt ook de geheele ftreek overftroomd. Van aardbevingen weet men hier niets; alleen in den omtrek van *Sant Jago* worden, nu en dan, kleine fchuddingen befpeurd.

Wat nu de hier heerfchende ziekten aanbelangt;

langt; wegens het zoogenoemde *Mal de Siete Dias*, *Mal de San Lazaro* enz. kunt gij omſtandige berichten bij ULLOA vinden (*b*). Echter zal ik hier eenige bijdraagen leveren.

Tot geneezing der geenen, die met de zoo vreeslijke Melaatsheid (*c*), of *Mal de San Lazaro*, beſmet zijn, is thans, een vierde *Legua* van de ſtad, aan den oever der zee, een ruim Hospitaal aangelegd, en alle gemeenſchap met hetzelve afgeſneeden. – De *Venus-ziekte* is alhier, op verre na, niet zoo algemeen, en ook niet zoo hevig als in *Europa*; maar daar en tegen is de zoogenoemde *Pasmo* en *Vomito Negro* ook des te doodelijker.

De zoogenoemd wordende *Pasmo* of *Tetanus* is hier van tweeërlei aart. De *Tetanus der Maag*, welke, meest al, ontſtaat naa een onvoorzichtig gebruik van koude dranken, en de eigenlijke *Tetanus*, welke plaats heeft bij wonden en operatien van de *Nigua* (*d*), wanneer men 'er vogtigheid bij laat komen.

De

(*b*) Zie het eerſte Deel van het aangehaald werk. *F.*

(*c*) Het menigvuldig gebruik van Verkensvleesch is, waarſchijnelijk, ook eene oorzaak. Verkens Cotteletten zijn hier een gewoon ontbijt. *F.*

(*d*) *Pulex penetrans* nog kleiner dan een Vloo. Alzoo dit diertjen zijne eijeren onder de nagels van de teenen der voeten legt, ontſtaan hier door de hevigſte ontſteekingen; en wanneer de brand zal voorgekomen worden, zijn de pijnelijkſte operatien noodzaaklijk. *F.*

De eerste *Pasmo* of *Tetanus* is eene schierlijk overgaande kramp, en is, naa den eersten aanval, niet meer doodelijk, de laatste begint met de gewoone Symptomata aan de kinnebakken, en eindigt met de schrikkelijkste stuiptrekkingen.

De *Vomito Negro* of de *geele braaking* is hier geene gewoone Epidemie, zoo als de *geele koorts* in *Noord Amerika*; maar pleegt gewoonelijk de aankomende *Europeëërs* aantetasten, en, over het algemeen, doodelijk te zijn.

Waarschijnlijk wordt deeze ziekte door de groote hitte, het veranderd voedzel, en het onmaatig gebruik van sterke dranken veroorzaakt. Dit was, bij voorbeeld, het geval van zeven Regimenten, die, geduurende den oorlog met *Engeland*, in het jaar 1780, hier uit *Cadix* aankwamen. In korten tijd waren 'er geheele Compagnien aan de *Vomito Negro* gestorven, zoo dat men 'er naauwlijks drie Regimenten van overhieldt.

Men moet deeze *Vomito Negro* niet verwarren met de gevaarlijke toevallen, die door het te menigvuldig gebruik van de zoogenoemde *Mameij de Santo Domingo* (*e*) geboren worden, en aan welke ook veele Inboorlingen, als

(*e*) Een zoort van Abricoosen.

als een offer hunner onmaatigheid, ſterven moeten.

Eene zeer gevaarlijke, en in de *Havana* bij na te huis hoorende, ziekte is de teering (*Tiſis*), waarſchijnlijk om dat men de klederen en het huisraad der overledenen, zonder onderſcheid, gebruikt. Men vindt echter in de Hospitaalen voor dergelijke zieken eene bijzondere zaal.

Over het algemeen bereiken hier maar weinige menſchen hun zestigſte of zeventigſte jaar, en wanneer ze al ouder worden, zien ze 'er uit als wandelende geraamten (*f*).

Wat nu de Inwooners, wier getal men op 35,000 berekent, betreft, men verdeelt ze in *Creoolen* (*Criollos* Inboorlingen) en daar woonende *Europeeërs* (*Gachupines*). De eerſten worden wederom onderſcheiden in *Blanken*, *Mulatten* en *Negers*, en de laatſten naar hun beroep.

Be-

(*f*) Het water in de *Havana* is, buitengemeen, ſlecht. Men moet zich daar behelpen met het troebel en walgelijk water van de *Zanja* en de Canaalen van de *Almendariz*, of men is genoodzaakt regenwater te drinken. Dit laatſte wordt in bakken bewaard, en kan, ſlechts in vergelijking met het voorige, goed genoemd worden; en echter behoort het hier tot de luxe, eenen regenbak te hebben en regenwater te drinken. *F.*

Belangende de blanke *Creoolen*, het ontbreekt hun geenzins aan talenten, maar des te meer aan ijver en werkzaamheid. Te trots, om die handwerken te oeffenen, met welke de *Negers* en *Mulatten* zich bezig houden, en te onbekwaam, om met de aldaar woonende *Europeeërs* in kunsten en handel te wedijveren, zien zij zich zelven, meestal, bepaald bij niets beduidende of weinig opbrengende bezigheden, en daar om ziet men hun niet zelden den toevlugt neemen tot middelen van beſtaan, die ſchandelijk en oneerlijk zijn.

De weinige die zich nog eenigzins met konsten en weetenſchappen bezig houden, munten alleen uit in de Godgeleerdheid, Rechtsgeleerdheid en Redeneerkonst, gelijk mede in de Beeldhouw- en Snijkonst; maar zè munten ook uit als *Creoolen.*

Veel werkzaamer zijn de *Negers* en *Mulatten*, die hier alle gewoonlijke handwerken, en eene menigte wel geringe, doch echter taamelijk nuttige, ambachten drijven. Over het algemeen pleegen echter de hier woonende *Europeeërs* (*Gachupines*) de arbeidzaamſte en welvaarendſte te zijn.

Terwijl de geringſte claſſe van dezelve geen ambacht te gering oordeelt, wanneer het maar een beſtaan oplevert, en, zonder bedenken, dit

dit met *Negers* en *Mulatten* te gelijk oeffent, hebben de voornaamſte van hun zich van alle aanzienelijke ambten, van alle voordeelige takken van Negotie, met een woord, van alles, wat eer en geld kan verſchaffen, meester gemaakt.

De *Europeeërs* zijn gewoonlijk zeer naauw aan elkander verbonden. Er gaat geen jaar voorbij, of 'er landen nieuwe aankomelingen, en wel in de armoedigſte omſtandigheid, aan; maar vinden dan ook, bij hunne landslieden, allen noodigen bijſtand. Men voorziet hun met klederen, men zorgt voor hun onderhoud, men geeft hun gelegenheid, om iets te beginnen, en zoekt hun, op allerlei wijzen, voordte helpen.

Wat nu het vrouwelijk geſlacht der *Creoolen* betreft, dit munt ongemeen, en door zijne ſchoone geſtalte, en door zijne beminnenswaardigheid, boven de mannen uit. Ze hebben zekerlijk wel niet die leevendige kleur der Europeeſche vrouwen, maar zelfs het bleeke, gevoegd bij het vuur haarer oogen, dat zoo vol van uitdrukking is, en de regelmaatigheid haarer wezenstrekken, vermeerdert haare bekoorlijkheid niet weinig. Haare talenten voor de muſiek, dichtkunde en het borduuren, haar open, onopgeſmukt en hoflijk gedrag, haar betoverend vermogen om een gezelſchap te onderhouden,

haare trouw en gastvriendelijkheid verdienen den grootſten lof.

Wat de *Mulattinnen* en *Negerinnen* aanbelangt, deeze trachten, zoo veel als mogelijk is, in het uiterlijke, dat is te zeggen in opſchik en vermaaken, de *blanke Creoolinnen* naa te volgen. De Europeeſche Vrouwen, die, wanneer wij alles zeggen zullen, de gebreken van haar vaderland naar de *Havana* overbrengen, neemen ook een gedeelte van de zeden der *Creoolinnen* aan.

Hoe zeer ik ondertusſchen de laatſte, in andere opzichten, recht doe, zoo zeer zijn ze echter, wat de opvoeding haarer kinderen aanbelangt, de hoogſte berisping waardig. En helaas! de Europeeſche vrouwen volgen haar, in dit ſtuk, te veel naa. Het is te bejammeren, dat voor de huislijke opvoeding niet beter dan voor de openbaare gezorgd is.

Om met de eerſte jaaren te beginnen, weinige *Mulattinnen* hebben de gewoonte van hunne kinderen zelve te zoogen. Men laat dit aan de *Negerinnen* over, die gemeenelijk uit *Guinea* zijn, en die den kinderen haar ruuw dierlijk karakter, en de kiem van onderſcheiden ziekten, met de moedermelk, inſtorten.

Wanneer nu het kind opgroeit, zoo ontſtaat 'er, door de al te groote toegeevendheid van de

moe-

moeder, en de onmaatige drift van den vader, een allerslechtst plan van opvoeding. De vaders, en in het bijzonder de Europeeërs, zijn waare tijrannen, en de moeders, daarentegen, pleegen enkel liefde en tederheid te zijn.

Ik zal hier niet behoeven aan te toonen, welke tegenstrijdigheden hier uit ontstaan, en welken invloed dit op het karakter der kinderen moet hebben.

Openlijke inrichtingen tot onderwijs zijn 'er in de *Havana* eigenlijk maar twee, het *Collegio Seminario*, en de *Universidad de San Geronimo*. Het eerste, dat, in het jaar 1774, door den toenmaaligen Bisschop van *Cuba*, D. SANT JAGO ECHAVARRIA, is gesticht, heeft twee Leerstoelen voor de Godgeleerdheid, twee voor de Latijnsche Taal en éénen voor de Wijsbegeerte. Het getal *Alumni* en *Pensionaires* is op zeventig bepaald.

De *Universidad* heeft haare zitplaats in het *Convento de Santo Domingo*, en bestaat reeds zedert den aanvang der voorige eeuw (1700). Er zijn zes Hoog-Leeraaren in de Godgeleerdheid, zes in de Rechten, vier in de Medicijnen en drie in de Wijsbegeerte, van welke echter niemand eenige bezolding geniet.

Behalven dit zijn 'er nog verscheiden Kloosters, in welken de Latijnsche Taal, de God-

geleerdheid en de Wijsbegeerte onderweezen wordt; als het Klooster van *San Francisco*, *San Augustin*, *La Merced* en *San Isidoro*.

Maar alle deeze inrichtingen, van het *Seminario* af tot de *Universidad* toe, hebben, indien zij wezenlijk nut zullen aanbrengen, eene geheele grondhervorming noodig. Zoo langen de tegenwoordige leerwijze en ongerijmdheden op de leerstoelen blijven voortduuren, kunnen de weetenschappen geene vorderingen maaken. De eenige geschikte inrichting tot onderwijs bestaat in het Klooster van *Nuestra Senora de Belen*, alwaar kinderen van *Blanken*, *Mulatten* en *Negers*, zonder onderscheid, kunnen leeren leezen en schrijven.

Van veel grootere nuttigheid, voor de *Havana* en het gansche Eiland in het algemeen, schijnt het, zedert tien jaaren, opgericht *Patriotisch Gezelschap* te zijn, welk de bevoordering van den landbouw, der werkzaamheid en der konsten ten hoofddoel heeft.

Ten dien einde bezorgt het de uitgave van een nuttig Weekblad (op Maandag en Dingsdag) *in Quarto*, en deelt het, elk jaar, een aanzienelijk aantal prijzen uit.

Zoo waren bij voorbeeld, in het jaar 1799, Twee Duizend Pesos uitgeloofd aan den geenen, die de beste Verhandeling zou geeven over de

de inwendige Huishouding en beſtuuring der Zuikermolens op het Eiland. Voor het overige pleegt dit Gezelſchap, elke maand, deszelfs geregelde zitting te houden, en bezit ook eene Bibliotheek, welke in het geheel niet onaanzienelijk is.

DERDE BRIEF.

Vermaaken. — Schouwburg. — Stieren- en Haanengevegten. — Baden. — Wandelplaatsen. — Godsdienstige Feesten. — Voormaalige Luxe. — Sillas Volantes.

Daar ik over de vermaaken alhier zal spreeken, moet ik met den Schouwburg aanvangen.

In het jaar 1773 werd 'er een grooten openbaaren Schouwburg gebouwd, die omtrent 75,000 Piasters gekost heeft. Te vooren waren 'er slechts bijzondere Schouwburgen, op welke echter meest slechts door *Mulatten* gespeeld werd.

In de eerste jaaren scheen deeze onderneeming veel goedkeuring te hebben, dan allengs begon het beschaafdste en rijkste gedeelte der Inwooners zich aan den Schouwburg te onttrekken.

Daar

Daar te boven was het huis zoo bouwvallig geworden, dat het, reeds in het jaar 1787, gesloten werd, en in 1792 geheel moest afgebroken worden; waar op ook de beste Acteurs naar *Mexico* gingen. Hoe wel nu de nog aldaar gebleven Acteurs, zedert 1790, in een nieuw gebouwd houten Toneel speelden, was echter de afkeer der meest beschaafde lieden voor hetzelve nog meer toegenomen, zoo dat de geenen, die den Schouwburg bezoeken, meestal lieden van kleur zijn.

De Stierengevechten (*corridas de toros*) zijn een weinig beter gesteld; voor welke het Coliseum, tusschen de stad en de voorstad, op het zoogenoemde *Campo de Marte*, dient. Ze kunnen zekerlijk niet zoo schitterend zijn als in *Spanje*; want vooreerst zijn de Stieren hier veel traager, en ten tweede komen ze, naa eene moeielijke reize, uit het andere deel van het Eiland, altijd vermoeid en afgedreeven hier aan.

Ondertusschen moet men de *Toreros* alhier 'er geluk mede wenschen, dat hunne bekwaamheid ongemeen weinig wil zeggen. Als eene bijzonderheid van het Coliseum alhier verdient aangemerkt te worden, dat in het midden van het strijdperk een zoort van ketel gevonden wordt, waarin zich de *Toreros*, wanneer de

Stier hun te nabij komt, en zij van de barriere te ver af zijn, kunnen bergen. Evenwel worden deeze Stierengevechten met dezelfde drift als in *Europa* bezocht.

Hetzelfde kan men nog meer zeggen van de Haanengevechten (*Rinas de Gallo*). De daartoe ingerichte baan beſtaat uit eene vlakte van ongeveer twintig voeten in den omtrek, en is met planken, ter hoogte van twee en één half voet, afgeſchooten, rondom welke de toezieners, Amphitheaterswijze, in de rondte, zitten. De plaats kost ſlechts ééne halve Reaal, maar daar voor zijn de plaatſen, gemeenlijk, ook niet zeer zindelijk.

Men laat de haanen of alleen met den bek of alleen met de ſpooren vechten. In het eerſte geval duurt de kamp gemeenlijk zeer lang, en blijft dikwijls onbeſlist. In het laatſte geval, wanneer men den haan, in plaats van de linker ſpoor, een klein ſcherp mesjen, ter langte van éénen duim, aanbindt, is de overwinning in weinige minuuten behaald.

De drift der Inwooners voor deeze Haanengevechten ſchijnt in de daad nu en dan tot razernij over te gaan. Het is hier al vrij gewoon, geheele troepen van haanen te houden, die tot het vechten opgeleid en afgericht worden.

Eene andere hoofd-uitſpanning der Inwooners, en

en bijzonder der Dames, zijn de Baden (*a*). Daadlijk naa Paaſchen worden boven den ſtroom eene menigte van ligte herbergen gebouwd, na welke men, uit de *Havana*, telkens partijen aanlegt, om zich te vermaaken. Hier gaat het dan juist zoo als bij de Baden in *Europa*, *Novillos*, *Comedien*, *Spel*, *Dans*, en voornaamlijk — *faire l'amour*.

Over het algemeen worden deeze zaaken hier met zulke drift bemind, dat men 'er zich in onze luchtſtreek geen denkbeeld van kan vormen. Om alleen van het eerſte te ſpreeken, het laatſte heeft waarlijk geene opheldering noodig, geen dag gaat 'er voorbij, op welken 'er niet, behalven het groot openbaar Bal (*b*), *vijftig* bijzondere Bals gegeeven worden.

Om hier toegelaaten te worden, behoeft men niet bijzonder verzocht te zijn, men behoeft zelfs niet eens kennis aan iemand te hebben; een goed danzer is 'er welkom.

Behalven dit kan men de *Fandango* &c. op alle plaatſen, en voor alle huizen zien danzen, waar bij bijzonder de *Mulattinnen*, door haa-

(*a*) De meesten liggen ongeveer drie mijlen van de ſtad, bij het Dorp *Arroyo-Naranjo*.

De Schrijver.

(*b*) In de daar toe beſtemde *Caſino* op de *Plaza Mayor* van de *Havana*. *F.*

haare wellustige bewegingen, uitmunten. Met dezelfde drift worden hier dan ook hasardspeelen, van allerlei aart, gespeeld, zonder dat de Regeering dit kan verhinderen.

Slechts ééne wandelplaats vindt men in de *Havana*, en wel de zoo genoemde *Alameda*, buiten de stad; want eene tweede langs de *Quaijs*, is eigenlijk eene open plaats, en wordt weinig bezocht, hoewel men 'er eene aangenaame wandeling kan doen, om dat men hier altijd de frissche zeelucht inademt.

De *Alameda* is ondertusschen voortreffelijk aangelegd, en met hooge lommerrijke boomen beplant. Men heeft hier het uitzicht op de zee en een altijd heerlijk groen landschap; van den anderen kant heeft men een gezicht op de stad, de voorstad, de torens en de vestingwerken. Meest pleegt deeze wandelplaats des avonds, en wel taamelijk laat, bezocht te worden.

Behalven deeze gewoone vermaaken, verschaffen ook nog de Godsdienstige Feesten, even als in *Spanje*, eene menigte andere uitspanningen. Ik zal hier enkel melding maaken van *Maria Lichtmisse* (*a la Festividad de Nuestra Senora de la Candelaria*), wanneer men inzonderheid veele vuurwerken geeft, en van de Kruisdagen (*de la Santa Cruz*) in

de maand Meij, welke bijna een Lentefeest zijn, en vier avonden aan een gevierd wordt.

Er worden naamelijk eene menigte van Altaaren, met het heilige Kruis, opgericht, en dan geeft men, in de nabijgelegen huizen, Bals, Rifrescos &c. Hier bij heeft het gebruik plaats, dat men, ten laatften, altijd eenen Gastheer voor den volgenden dag, door het overreiken van eenen tak, verkiest. Ondertusfchen is de luxe in deeze zaaken zeer veel verminderd.

Het zelfde kan men zeggen omtrent de vermaaken, of liever uitfpattingen, van den Carnaval. Hier ging het zoo verre, dat men de lieden uit hunne huizen haalde, en hun zelfs ook de plompfte narren-potfen aandeed. Evenwel is het gebruik nog gebleeven, dat Heeren en Dames elkander, in de week te vooren, gefchenken zenden, die, niet tegenftaande de herhaalde beveelen der Regeering, niet zelden van eene onmaatige waarde zijn.

Eene zeer groote luxe wordt 'er met de zoogenoemde *Sillas volantes*, of ligte Cabriolets, begaan, van welke zich elke *Blanke* gemeenlijk bedient. Het is, zoo als ik hier boven reeds gezegd heb, in de daad eene zeldzaamheid, wanneer men in de *Havana* eenen *Blanken* te voet ziet gaan. Indien hij geen eigen *Sil-*

Silla kan houden, dan vindt hij op alle hoeken van de ſtraaten, en op alle plaatſen, huurcabriolets in overvloed, en wel tot eenen billijken prijs.

Men rekent, dat 'er behalven deeze, alleen drie duizend eigen Cabriolets in de *Havana* zijn, van welke de eene al prachtiger is dan de andere, gelijk men in 't bijzonder op de *Alameda* kan zien.

Ze zijn met één paard of muildier beſpannen, op welk een *Neger* pleegt te rijden. Ondertusſchen moet men echter toeſtaan dat deeze luxe in deeze luchtſtreek onontbeerlijk is.

VIERDE BRIEF.

Handel. — Uitvoer. — Tabak. — Wasch. — Boomwol. — Zuiker. — Invoer. — Negerhandel. — Landbouw. — Zuikerbouw. — Fouten in het teelen en het gebruik van dezelve. — Tabak. — Andere Producten. — Aanmerkingen.

Gij kent de ligging van *Cuba*. Gij weet, dat de *Havana*, in eenen zekeren zin, het middenpunt is van onzen Amerikaanſchen handel, en dat alle onze ſchepen, op de uit- en te huis reize, gewoon zijn hier binnen te loopen.

Maar mogelijk weet gij niet, dat het grootſte gedeelte van den handel van *Mexico* en van de overige Provintien aan den Zeeboezem gelegen, zoo als ook de handel van *Tierra Firme*,

me, over de *Havana* gedreeven wordt; en dat verder de *Havana* voor de producten, die uit *Mexico* enz. naar *Europa* gaan, en ook voor de waaren, die uit *Europa* naar deeze Provintien bestemd zijn, de gewoone Stapelplaats is.

Het geen uit de *Havana*, aan eigen producten van het Eiland, uitgevoerd wordt, bestaat in de volgende Artikelen.

Tabak in bladen (*en rama*), Snuiftabak en Cigarros is eene koninglijke Monopolie. Zonder het aanzienelijk gebruik van dit artikel in de *Havana* zelve te rekenen, zonder 'er 14,000 Arroben (*a*) bij te tellen, die naar onderscheiden Amerikaansche havens gingen, werden 'er, in het jaar 1792, nog 120,000 Arroben afgescheept.

Wasch. Deeze is gelijk aan de beste Venetiaansche, en hier van werden, in het jaar 1792, 20,000 Arroben uitgevoerd.

Boomwol. In het jaar 1792 werden 'er 6000 Arroben verzonden.

Zuiker. De uitvoer hier van is zeer aanzienelijk, en beloopt, het eene jaar door het andere gerekend, wel twee Millioenen Arroben.

De *Invoer* van Europeesche Producten, om alleen aan de behoeften van dit Eiland te voldoen,

(*a*) Een Arrobe is 25 Ponden.

De Vertaaler.

doen, is onmaatig groot. Hier is geen ééne Fabriek; hier wast noch tarwe, noch olij, noch wijn. Hier na toe moeten duizende onontbeerlijke behoeften, en alle artikelen van luxe gezonden worden. Ondertusfchen heb ik 'er geene naauwkeurige lijst van kunnen bekomen, en weet flechts, dat, in het jaar 1792, alleen aan tol, 900,000 Piasters ontvangen zijn (*b*).

Nog

(*b*) Zoo liepen, bij voorbeeld, in het jaar 1798, en wel alleen in de maanden van Augustus en September, in de *Havana* de volgende fchepen binnen: uit de andere Amerikaanfche havens 14 Spaanfche, 60 Noord Amerikaanfche, 3 Franfche, 2 Hamburgfche en 5 Deenfche fchepen, met wijn, leevensmiddelen, fcheeps timmerhout, meel, *Negers*, koopmans waaren, rijst, brandewijn, papier en koorn. — Van *Hamburg* drie hamburgfche fchepen, Capiteins JOH. GEORGE, JOH. HEINRICH en LUTJE PETERSEN met koopmans waaren, olij en zeep. — Van *Koppenhagen* Capt. MOSES ENDICOT met koopmans waaren, leevensmiddelen en ijzer. — Van de Kust van *Afrika* een Amerikaansch fchip Capt. GUILLET met 35 *Negers*. — Daar en tegen vertrokken: — na verfcheiden Amerikaanfche havens 20 Spaanfche, 136 Noord Amerikaanfche, 5 Franfche en 10 Deenfche Schepen, met zuiker, melasfe, verfhout en tabak. — Na *Cadix* Capt. JOS. CASTELLANOS met boomwol en kakao. — Na *Hamburg* Capt. JAKOB PROTZ en L. PETERSEN met zuiker en verfhout. — Na *Ragufa* Capt. POLITICA met zuiker.

De Schrijver.

Nog moet ik gewag maaken van het zoo aanzienelijk aanbrengen van *Neger Slaaven*, met welke hier, ook door vreemde Natien, een grooten handel gedreeven wordt, gelijk 'er ook, in het jaar 1792, honderd en twintig vreemde schepen met *Negers* aankwamen.

In de jaaren 1789, 1790, 1791 en 1792, toen men geenen tol behoefde te betaalen, werden 'er in de *Havana* 20,217 *Negers* van beide sexe ingevoerd. Berekent men nu den prijs van elken kop, door een, op 200 Piasters, dan maakt dit eene somme uit van 4,043,400 Piasters.

Wat nu het gebruik, dat men van den grond op dit Eiland maakt, aanbelangt, hier zullen wij eerst van den zuikerbouw spreeken. Ik zal echter hier slechts dat geen aanmerken, welk, met opzicht tot de volkplanters, alhier plaats heeft. Eerst moet hier gelet worden op de zoo buiten gemeen verkeerde manier, op welke men de nieuwe zuikervelden aanplant. Men steekt, naamlijk, heele rieten in den grond, en steekt die zoo digt bij een, dat het een het ander moet raaken.

En wat is hier het gevolg van? in de eerste plaats verbruikt men eene menigte rieten, en men kan het doen met enkele uitspruitzels; en vervolgens krijgt men ook niet zulk een sterk, gezond en volsappig riet, als men eigenlijk kan hebben.

De

De tweede bijzonderheid, bij het winnen en gebruiken van het zuikerriet, is de weinige oeconomie, welke 'er in de molens (*Ingenios*) plaats heeft. Men drijft ze hier allen met osſen; en weet niets van de uitvinding der *Engelſchen*, om, bij het kooken, de brandſtof te ſpaaren; en hier om moet menige Fabriek, alleen uit gebrek aan brandhout, ſtil ſtaan.

En dan bedenke men nog, hoe het op de plantagien en in de molens, daar de eigenaar zelve, meestal, het oog niet op houdt, toegaat. Hier vindt men een aantal van *Mayorales*, *Contra Mayorales*, *Mayordomos*, die een inkomen van vijf honderd tot duizend Piasters hebben. Ondertusſchen telt men over de 600 Zuiker molens; waar bij men nog moet aanmerken, dat één zulke aanleg, de prijs van den grond 'er niet bij gerekend, ten minsten 25,000 Piasters kost. — Dit is genoeg met opzicht tot den Zuikerbouw.

Wat de *Tabaksteelt* betreft, dezelve is op verre na niet zoo uitgebreid als men wel zou denken. Zonder mij met eene breede opgave van het geen, bij het bouwen van dit artikel, plaats heeft, bezig te houden, zal ik alleen omtrent het gebruik van deeze plant iets zeggen.

De Tabak wordt, gelijk men weet, afgeſneeden, wanneer de bladen aan den ſtam beginnen

zwart te worden, het welk het teken van rijpheid is. Men legt de bladen dan op hoopen, en laat ze éénen nacht zweeten, brengt ze verder na de koninglijke fabriek, en hangt ze daar, op luchtige, daar toe geſchikte, terrasſen, ter drooging op.

Naa dat ze hier vier of vijf weeken gehangen hebben, worden ze afgenomen, men ſpreidt ze vervolgends uit op gevlochte riet-horden, maar naauwkeurig toegedekt, en laat ze dus nog agt of veertien dagen, ter drooging liggen. Dan worden de bladen uitgezocht, in bondels gebonden, en tot het ſpinnen, fijn maaken enz. gebezigd. Dit tracht men, zoo veel zijn kan, bij vochtig weder te doen, om dat de tabak dan eene zekere mildheid bekomt.

Wat nu de teelt van de *Boomwol*, *Koffy*, *Kakao* en *Indigo* aanbelangt, hoewel dit alles hier uitmuntend zou gelukken, maakt men echter van de drie laatſte artikels weinig werk. Het is over het algemeen ongelooflijk, hoe veel land hier nog onbebouwd ligt, of, ten hoogſten, om te weiden gebruikt wordt. Dit heb ik, op mijne reize door het Eiland, in het bijzonder gezien, en zal, in mijnen volgenden, hier over met u ſpreeken.

VIJF-

VIJFDE BRIEF.

Omſtreek van de *Havana*. — *Guanavacoa*. — *Santa Maria de Roſario*. — *Regla*. — *Jeſus del Monte*. — Tuin Gronden. — *Sant Jago de las Vegas*. — *Bejucal*. — *Tetas de Managua*. — *Sant Jago de Cuba*. — Andere Steden. — Wegen. — Aardrijkskundige aanmerkingen.

Mijn eerſte togtjen was na *Guanavacoa*, een Stadjen, ongeveer twee Leguas van de *Havana*, aan het ander einde van de Baai, dat omtrent 12,000 Inwooners heeft.

Het ligt op eene ſchuinſche hoogte, om welke reden de lucht 'er ook veel gezonder is. De leemen huizen zijn hier doorgaands alle van éene verdieping en alleen met palmbladen gedekt. De ſtraaten zijn breed, maar noch fraai noch

ge-

geplaveid. Voor het overige heeft de ſtad niets merkwaardigs, dan dat 'er eene ſterke bezetting in ligt.

Twee Leguas verder komt men in het Vlek *Santa Maria de Roſario*, dat ſlechts 2000 Inwooners, maar ſtads gerechtigheid heeft. Het land in den omtrek kon veel beter bebouwd zijn. Van hier kan men, langs eenen anderen weg, over het dorp *Regla*, na de *Havana* te rug keeren. In dit dorp is eene Kapel van Onze Lieve Vrouw, waar na toe, in September, menigvuldige bedevaarten gedaan worden.

Eene andere kleine reis deed ik na een dorp, ééne Legua van de *Havana* afgelegen, en *Jeſus del Monte* genoemd; waar een mijner vrienden een landgoed bezat. Het ganſche dorp zal omtrent een dozijn ellendige huizen hebben, en daarom zal ik 'er niets meer van zeggen.

Het landgoed van mijnen vriend beſtond uit eene *Caballeria* land, waar onder men eene vlakte van 186,624 vierkante varas verſtaat (*a*). Het was taamelijk goed bebouwd, en met vruchten en keuken groente van allerlei zoort zeer goed voorzien. Zoortgelijke tuingronden zijn 'er zeer veele in den omtrek van de *Havana*, uit

(*a*) Men rekent, dat 'er 6000 zulke tuingronden op het Eiland zijn.

uit welke die ſtad ook, rijklijk, met verſche groente en vruchten voorzien wordt.

Verder in deeze ſtreek, omtrent vijf Leguas van de ſtad, ligt *Sant Jago de las Vegas*, met 5000 Inwooners. De ſtraaten zijn ongeplaveid, en beſtaan uit zeer fijne Bolusaarde, welke zich op de klederen en de aangezichten zet, en, tot groot nadeel voor de gezondheid, ingeademd wordt. De huizen zien 'er, deswegens, ook geheel rood door uit.

Eéne Legua van *Sant Jago de las Vegas* heeft men *Bejucal*, met 2000 Inwooners, op eene hellende hoogte, en, wegens haare zeer gezonde lucht, en ſchoone landſtreek bekend. De Ingezetenen worden ook, wegens hun karakter en omgang gepreezen.

Ik deed ook nog eene kleine reis na het ellendig dorp *Managua*. Hier ziet men de beide hoogſte bergen van het Eiland, die, wegens hunne zonderlinge gedaante, den belachlijken naam van *Tetas de Managua* (de *borsten van Managua*) dragen.

Mijne grootſte reis was na de ſtad *Sant Jago de Cuba*, 269 Leguas van de *Havana*, welke men oneigenlijk de hoofdſtad van het Eiland pleegt te noemen. Ze moet, te vooren, meer bloeiend en beter bevolkt geweest zijn;

thans heeft ze omtrent 20,000 Inwooners, doch de handel is van geene aangelegenheid.

Deeze ſtad ligt op eenen zeer ongelijken grond, maar heeft eene goede, zekere en ruime haven, die, aan deszelfs inkomen, twee mijlen breed is. De Vrouwen van *Sant Jago* zegt men, dat de ſchoonſte van het ganſche Eiland zijn. Hier beſpeurt men ook, nu en dan, aardſchuddingen.

De voornaamſte ſtad na de *Havana* is *Puerto del Principe*, welke 30,000 Inwooners heeft, en 'er 165 Leguas van af ligt. De andere ſteden, die verdienen genoemd te worden zijn: *Bayamo*, van 12,000 Ingezetenen, *San Carlos de Matanzas*, in welke 7,000 Inwooners gevonden worden, en waar ook eene goede haven is; *Holguin* met 6,000 Ingezetenen, *Guiza* alwaar eene diergelijke bevolking is; *Santo Espiritu*, *Trinidad*, *Santa Clara*, en *San Juan de los Remedios* met 7 a 8,000 Inwooners, en *Baracoa* waar 'er 2600 zijn, de oudſte en door DIEGO VELASQUEZ, in het jaar 1512, geſtichte ſtad, 324 Leguas van de *Havana*.

Maar welk een gebruik maakt men nu van dit uitgeſtrekt land? — Reeds heb ik gezegd, dat 'er nog onmeetelijke ſtreeken geheel onbebouwd

bouwd liggen. Men reist door de uitgeſtrekſte bosſchen, over onoverzienbaare vlakten, waar nog geene menſchen hand éénen voet breed beteeld heeft; men ziet den heerlijkſten bodem, in de nabijheid der ſteden, van welke men, ten hoogſten, gebruik maakt, om dien te beweiden.

Even zoo treurig ziet het 'er uit met de gemeenſchap, welke 'er in de bijzondere districten plaats heeft. De wegen zijn ellendig, over de rivieren zijn geene bruggen, en, behalven eenige rampzalige hutten, waar alleen leevensmiddelen verkocht worden, vindt men nergens eigenlijke herbergen.

Ondertusſchen zijn de wegen veilig, en de Inwooners oeffenen de grootſte gastvrijheid, gelijk dit altijd het geval pleegt te zijn in alle ſtreeken, die weinig bezocht worden.

Over het algemeen moet ik de Inwooners van het binnenſte gedeelte van het Eiland, en die verwijderd van de groote ſteden leeven, den verdienden lof geeven.

En nu, voor dat ik de *Havana* verlaat, nog eenige aanmerkingen. Dit Eiland heeft in de langte 235 Leguas, in zijne grootſte breedte 45, en in de kleinſte 14 Leguas, en in den omtrek meer dan 600 Leguas, en echter wordt

de geheele bevolking, ten hoogften, op 300,000 zielen gefchat.

De grond is, bij uitftek, vruchtbaar, en de heete, maar in het geheel niet ongezonde, luchtftreek voor de bebouwing niets minder dan nadeelig. Hier is het geheele land, het gansche jaar door, groen en in bloei; want zoo draa het oude loof afvalt, komt het jonge reeds wederom te voorfchijn. Derhalven heeft men hier eenen grooten overvloed van vruchten en keuken groente.

De bosfchen bevatten eene groote menigte van Cederen — Ebben — Caoba — en Guajacanhout, ook heeft men, behalven de oude kopermijnen, in de nabijheid van de *Havana*, eene voortreffelijke ijzermijn ontdekt.

Zoo heeft men hier ook zeer fchoone bergcrijftallen, en eene menigte van heete mineraale bronnen, onder welke die van *San Diego* de beroemdfte is. Voor het overige zou 'er op dit geheele Eiland geen een verfcheurend of vergiftigd dier zijn.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

M E X I C O.

I N H O U D.

Mexico. — Handel. — Invoer uit *Spanje.* — Spaansche Nationaale goederen. — Vreemde goederen. — Invoer uit de Spaansche Bezittingen in *Amerika.* — Uitvoer na *Spanje.* — Uitvoer na de Spaansche Bezittingen in *Amerika.* — Balans. — Prijs Courant.

OVERZICHT

VAN

DEN HANDEL VAN MEXICO,

IN HET JAAR 1798 (*a*).

I. Invoer.

A. Uit *Spanje.*

1. Spaansche Nationaale Goederen.

		Waarde.
Boom Olij	576½ Arroben	9,224 Piasters.
Zoete Amandel Olij	7962 Ponden	18,375 ———

Saj

(*a*) Zie de *Correo Mercantil de Espanna y sus Indias* 1799 No. 84 getrokken uit de boeken van het Consulaat. Doch men moet hier de, toen plaats hebbende, oorlog in aanmerking neemen.

			Waarde.
Safraan	516½	Ponden	7,836 Piasters.
Olijven en Kappers	209	Potten	600 ——
Amandelen	584½	Centner	38,670 ——
Brandewijn	4102	Vaten	334,520 ——
Alucema	23	Centners	414 ——
Bier	416	Dozijn Vlesſen	7,488 ——
Roſoli	10	Kisten	300 ——
Vermicelli	120	Arroben	1,125 ——
Witte en Roode Wijn	2425	Vaten	146,407 ——
Roode Wijn	136	Pijpen	44,670 ——
Wijn Azijn	24	Vaten	640 ——
Medicijnen	58	Kisten	7,355 ——
IJzer	60	Centners	1,440 ——
Pak Linnen	86	Kisten	127,553 ——
Ander grof Linnen	111	——	42,154 ——
Wit Papier	1720	Baalen	495,820 ——
Pak Papier	27	——	1,704 ——
Hembden Linnen	140	Baaltjens	71,841 ——
Dito	21	Pakken	2,655 ——
Dito	65	Groote Koffers	45,933 ——
Bind Garen	25	Arroben	520 ——
		Te zamen	1,407,253 Piasters.

2. Vreemde Goederen.

			Waarde.
Staal	1400	Centners	100,702 Piasters.
Pak Linnen	10	Kisten	11,561 ——
Ander grof Linnen	84	——	14,314 ——
Kaneel	151	Zakken	230,993 ——
Glaswaaren	12	Kisten	1,008 ——
Hembden Linnen	36	——	20,818 ——
Dito	2	Groote Koffers	1,322 ——
Peper	6,534	Ponden	5,828 ——

Nage-

			Waarde.
Nagelen	633	Ponden	4,114 Piasters.
Grof Hennipe Linnen	58	Stukken	1,462 ———
Kurken	45,000	———	360 ———
		Te zamen	392,482 Piasters.
Hier bij wegens Invoer van Spaansche Nationaale Goederen			1,407,253 ———
			1,799,735 Piasters.

De Invoer van Nationaale en Vreemde Goederen, met elkander vergeleeken, komt 'er, ten voordeele van de eerste, eene somme van 1,014,771 Piasters.

B. Invoer uit de overige Spaansche Bezittingen in *Amerika*.

			Waarde.
Rijst uit *Campeche*	8,776	Arroben	13,163 Piasters.
Stijfzel Meel van dito en de *Havana*	1,113	———	2,955 ———
Indigo van dito	100	Ponden	143 ———
Braij (*b*) en Teer van *Nieuw Orleans*	1,630	Vaten	8,150 ———
Koffij uit de *Havana*	832	Arroben	8,310 ———

Ka-

(*b*) Bij het overzetten van dit werkjen hebben wij, hier en daar, en wel bij de opgave der Koopgoederen, eenige woorden gevonden, die wij niet recht verstonden, en dus, daar gissen hier niets moet bepaalen, zoo gegeeven als wij die in het Hoogduitsch vonden. Dit hier bovenstaand *Braij* behoort tot dezelve. — De Hoogduitsche overzetter zal mogelijk met het Spaansch ook zoo gestaan hebben.

De Vertaaler.

			Waarde.
Kakao van *Maracaibo* en *Tabasco*	20,425	Fanegas (c)	644,064 Piasters.
Zuiker Kisten van *Nieuw Orleans*	1,000	Stuk	562 —
Cascarilla uit de *Havana*	84	Arroben	1,512 —
Schilpadden Schaalen uit *Campeche*	554	Ponden	2,725 —
Wasch uit dito en de *Havana*	22,021	Arroben	463,943 —
Zakken van dito	60,978	Stuk	22,856 —
Doornaaide Bedden-Dekens van dito	317	—	862 —
Kopal Gummi van dito	6	Arroben	31 —
Confituuren van dito	23	—	149 —
Hang Matten van *Campeche*	36	Stuk	45 —
Takel Garen van dito	341	Pakken	8,249 —
Mais van dito	98	Fanegas	245 —
Verf Hout van dito	5,380	Centners	5,715 —
Paties van dito	180	Pakken	540 —
Peper uit *Tabasco*	88	Arroben	99 —
Touw Werk van *Campeche*	34	Centners	680 —
Stok Visch van dito	5,138	Arroben	14,369 —
Roei Riemen van *Nieuw Orleans*			1,967 —
Zout van *Campeche*	41,367	Fanegas	104,077 —

Zak-

(c) RAIJNAL *in zijne Geschiedenis van den Koophandel en Bezittingen der Europeaanen in de beide Indien*. 3 D. bl. 282 zegt, dat de *Fanega* eene maat is, welke honderd en tien Ponden Kakao inhoudt.

De Vertaaler.

			Waarde.	
Zakken van dito			3,872	Piasters.
Stroo Hoeden van dito en de *Havana*	2,979	Dozijn	6,715	—
Uitgesmolten Talk van dito	599	Arroben	3,959	—
Zoolleder Huiden van *Campeche*	118	Pakken	6,636	—
Sassefarille	5	—	60	—
Schoenen en Pantoffels van *Campeche*	243	Dozijn	1,390	—
Gezouten Visch van dito	280	Arroben	1,680	—
Pekel Vleesch van dito	50	Vaten	400	—
Stok Visch	3,898	Centners	116,954	—
		Te zamen	1,447,108	Piasters.

II. Uitvoer.

A. Na *Spanje*.

			Waarde.	
Zuiker	79,568	Arroben	212,691	Piasters.
Indigo	1,573	—	80,855	—
Boom Wol	24	—	40	—
Banille	23,000	Pakken	6,250	—
Kakao	187	Ponden	129	—
Ruuwe Huiden	570	Stuk	499	—
Gelooide dito	100	—	350	—
Cochenille 1ste zoort	12,220	Arroben	804,963	—
Dito slechte	926	—	42,971	—
Dito in poejer	168	—	672	—
Verf Hout	1,798	Centners	2,263	—

			Waarde.
Jalappe	1,102	Arroben	4,484 Piasters.
Wol	150	——	75 ——
		Te zamen	1,126,182 Piasters.
Hier bij komt aan gemunt Zilver	1,103,747		
En aan bewerkt Zilver	430	}	1,104,177 Piasters.
		Bedraagt met het voorige	2,230,359 Piasters.

B. Na de overige Spaansche Bezittingen in *Amerika.*

			Waarde.
Boom Wol	3,750	Arroben	6,515 Piasters.
Zuiker	35,851	——	94,045 ——
Fijne Olij	11	Vlesſen	33 ——
Ooker	201	Pakken	2,416 ——
Teer	647	Vaten	2,593 ——
Inlandſche Baai	76	Stukken	1,649 ——
Schaapen leder, Koe Huiden en Spaansch leder	607	Pakken	58,775 ——
Victualie	2,812	——	20,281 ——
Ruuwe Huiden	8,115	——	7,100 ——
Kakao	444	——	9,324 ——
Bewerkt Koper	35,259	——	19,831 ——
Kaneel	910	Ponden	1,447 ——
Snaaren voor Guitarren	1,695	Grosſen	1,484 ——
Confituuren	7,306	Ponden	4,309 ——
Vermicelli	86	Centners	1,901 ——
Wolle Bedden Dekens	78	Stuk	170 ——
Fijne Cochenille	1,284	Arroben	84,744 ——

Meel

			Waarde.	
Meel	13,639	Arroben	166,551	Piasters.
Aarde Werk uit *Jalappe*	409	Lasten	2,454	——
Dito uit *Puebla*	265	——	2,630	——
Blad Goud	1,080	Boeken	1,080	——
Verkens Smeer	110	Arroben	550	——
Peper	212	Centners	1,038	——
Bereide Aloe	6	Pakken	274	——
Lood	370	Centners	2,657	——
Aard Appelen	145	Lasten	1,135	——
Verf Hout	580	Centners	675	——
Jalappe	61	——	9 6	——
Bokken Huiden	3,953	Stuk	1,088	——
Moscovade	1,060	Centners	8,484	——
Kaas	314	Arroben	639	——
Grove Stoffen	221	Stukken	8,252	——
Hammen	1,494	Arroben	6,722	——
Schaapen Pelsen	2, 60	Stuk	540	——
Grove Dekens	1,074	Varas	537	——
Uitgesmolten Talk	1,632	Arroben	10,296	——
Pekel Vleesch	20,379	——	22,625	——
		Te zamen	606,527	Piasters.

Waar bij nog komt			
Aan Europische goederen	9.208	33,497	——
Aan Chineesche dito	24,289		
Aan gemunt Zilver	498,866	500,945	——
Aan bewerkt Zilver	[illegible],079		
	In het geheel	1,140,969	Piasters.

BALANS.

Invoer uit *Spanje*	1,799,735	Piasters.
Uitvoer na *Spanje*	2,230,359	——
Verſchil ten nadeele van *Spanje*	430,624	Piasters.
Verder		
Invoer uit de Spaanſche Bezittingen in *Amerika*	1,447,108	Piasters.
Uitvoer na dezelve	1,140,969	——
Verſchil ten voordeele van de eerſte	306,139	Piasters.

Om zich van de prijzen der goederen in *Mexico*, en wel in 't bijzonder geduurende den Oorlog in *Europa*, een denkbeeld te maaken, deelen wij hier mede eene echte prijs Courant van *Vera Cruz*, van de maand Meij 1799.

EUROPISCHE GOEDEREN.

Cataloniſche Brande Wijn 85 Piasters het Vat.
Milaansch Staal 76 dito de Centner.
Andaluſiſche Olij 12 dito de Arrobe.
Saffraan 13 dito het Pond.
Trielje (*Drel*) 10 Reaalen de Vara.
Olijven en Kappers 30 Piasters het Vat.
Damis 60 dito het Stuk.
Amandel Olij 20 Reaalen het Pond.
Amandelen 15 Piasters de Centner.

Echte

Echte breede Bretagnes van 12 tot 18 dito het Stuk.

Dito ſmalle van 8 tot 12 dito het Stuk.

Dito breede nagemaakte van 8 tot 12 dito het Stuk.

Dito van gemiddelde breedte van 5 tot 8 dito het Stuk.

Vlaamsch Linnen van 7 tot 9 en 12 Reaalen de Vara.

Baai van 100 tot 120 Piasters het ſtuk.

Stok Visch 30 dito de Centner.

Diemit (*Zwillich*) van 18 tot 20 Reaalen de Vara.

Echte breede Creasſen (Crez) 8 Reaalen de Vara.

Dito nagemaakte 7 dito de Vara.

Oost Indiſche Kaneel 12 Piasters het Pond.

Dito Nagelen 5 dito het Pond.

Schalons van 35 tot 44 Piasters het Stuk.

Hennipe Linnen 5 Reaalen de Vara.

Stiegen van 8 tot 20 Piasters het Stuk.

Rust Banken met Cingels (Gurtbetten) van 25 tot 40 Piasters het Stuk.

Gemeene Tafel Mesſen van 24 tot 28 Reaalen het Dozijn.

Spijkers van 30 tot 50 Piasters de Centner.

Osnabrugs Linnen 4 Reaalen de Vara.

Damast van Valencia van 24 tot 28 Reaalen de Vara,

Durantinen, Koffijbruine, 8 Piasters het Stuk.
Dito Scharlaken Kleur van 30 tot 34 dito het Stuk.
Sempiternen, gladde, van 38 tot 44 dito het Stuk.
Sluiers, 18, 20, 26 en 28 dito het Stuk.
IJzer Blek 16 dito de Centner.
Staaf IJzer van 20 tot 22 dito de Centner.
Kristallen Vlesſen van 35 tot 60 dito het Stuk.
Vermicelli van 20 tot 30 dito de Centner.
Bind Garen van 70 tot 90 dito de Centner.
Zeil Doek 60 dito het Stuk.
Rijsſelſche Camelot 30 dito het Stuk.
Duitsch Tafel Goed (voor twaalf perzoonen) van 40 tot 80 dito.
Franſche Zijden Mans Kousſen van 50 tot 80 dito het Dozijn.
Dito Vrouwen Kousſen van 44 tot 50 dito het Dozijn.
Cataloniſche dito Mans Kousſen van 45 tot 58 dito het Dozijn.
Dito, dito Vrouwen Kousſen van 36 tot 44 dito het Dozijn.
Katoenen Mans Kousſen van 20 tot 26 dito het Dozijn.
Dito Vrouwen Kousſen van 16 tot 20 dito het Dozijn.
Pomade 4 Reaalen het Pond.

En-

Engelsch Wit Blek 100 Piasters de Kist.
Snaphaan Steenen 12 dito het Duizend.
Genueesch Papier van 10 tot 12 dito de Riem.
Catalonisch dito dezelfde prijs.
Laken uit de Koninglijke Fabrieken van 8 tot 11 dito de Vara.
Dito uit *Catalonie* van 3 tot 7 dito de Vara.
Platilas van 29 tot 33 dito het Stuk.
Scholets 20 dito het Stuk.
Zwarte Zijden Hals Doeken van 26 tot 30 dito de Vara.
Bonte Katoenen dito van 8 tot 16 Reaalen de Vara.
Engelſche Flenel van 16 tot 20 Piasters het Stuk.
Roſolis 30 dito de Kist.
Franſche heele Castoor Hoeden 8 dito het Stuk.
Cataloniſche halve dito 4½ dito het Stuk.
Sergie 22 à 23 dito het Stuk.
Fijne naai Zijde van 10 tot 14 dito het Pond.
Fluweel 6 à 7 dito de Vara.
Taf van 8 tot 10 dito de Vara.
Kurken 8 dito het Duizend.
Witte Wijn van *San Lucar* 50 dito het Vat.
Mallaga dito van 44 tot 46 dito het Vat.
Xeres dito van 50 tot 60 dito het Vat.
Roode Cataloniſche dito van 45 tot 50 dito het Vat.

Spaanſche Wijn Azijn 15 dito het Vat.
Gemeene Glaſen 25 dito de Kist.

AMERIKAANSCHE GOEDEREN.

Boom Wol, in de Hulſels, van 13 tot 15 Reaalen de Arrobe.
Zuiker 22 dito de Arrobe.
Stijfzel Meel van *Campeche* en de *Havana* 2 Piasters de Arrobe.
Rijst 1 Piaster en 4 Reaalen de Arrobe.
Anijs 4 Piasters de Arrobe.
Teer 4 dito het Vat.
Ooker 2 dito de Arrobe.
Aluin van 8 tot 12 Reaalen de Arrobe.
Olijven en Kappers 25 Piasters het Vat.
Grove Dekens van 30 tot 36 Reaalen het Dozijn.
Koe Huiden 5 à 6 Piasters het Stuk.
Grove Inlandſche Baai 5 à 6 Reaalen de Vara.
Braſilie Hout 5 Piasters de Centner.
Kakao van *Tabasco* van 32 tot 40 dito de Fanega.
Dito van *Maraçaibo* 29 dito de dito.
Dito van *Caracas* 28 dito de dito.
Dito van *Guaijaquil* 21 dito de dito.
Dito van *Soçonusço* 5½ Reaal het Pond.
Wasch uit de *Havana* van 21 tot 24 Piasters de Arrobe.

Ko-

Kokos Nooten 3 dito de twaalf Dozijn.
Inlandsche Kaneel 7 Reaalen het Pond.
Wasch uit *Campeche* 12 Piasters de Arrobe.
Spaansch Leder van 14 tot 16 dito het Dozijn.
Gelooide Huiden 28 Reaalen het Stuk.
Ruuwe dito 7 dito het Stuk.
Zakken van *Campeche* van 2 tot 4 dito het Stuk.
Cederen Hout 3 Piasters de Kubiek Voet.
Schaalen van Schilpadden van 3 tot 7 dito het Pond.
Koper 4½ Reaal het Pond.
Katoene Dekens van 20 tot 24 Reaalen het Stuk.
Zuiker Kisten 4½ dito het Stuk.
Victualie 13 Piasters de Kist.
Snaaren 4 Reaalen de twaalf Dozijn.
Kopal Gummi 2 dito het Pond.
Confituuren van 4 tot 6 dito het Pond.
Turksche Boonen 9 Piasters het Last.
Cochenille van 64 tot 68 Reaalen de Arrobe.
Dito Wilde 5 dito de Arrobe.
Meel 12½ à 13½ Piaster het Last.
Takel Garen van 20 tot 30 Reaalen de Arrobe.
Hammen 18 Piasters de Centner.
Touw Werk 20 dito de dito.
Gewasschen Wol 6 dito de Arrobe.
Ongewasschen dito 4 dito de dito.
Blad Goud 4 Reaalen het Boek.

Mais 5 Piasters het Last.
Ammonitie 12 dito de Centner.
Campeche Hout van 8 tot 9 Reaalen de Centner.
Spaansche Peper 4½ Piaster de Centner.
Jalappe 16 dito de dito.
Bereide Aloe 6 dito de Arrobe.
Beeren Huiden 6 dito het Stuk.
Lood 7 dito de Centner.
Bewerkt Zilver van 9 tot 12 dito het Mark.
Geiten Vellen 2 Reaalen het Stuk.
Kaas 20 dito de Arrobe.
Stok Visch van *Campeche* 20 dito de Arrobe.
Roei Riemen van 7 tot 16 dito het Stuk.
Zout van *Campeche* 18 dito de Fanega.
Zakken van dito 2 dito het Stuk.
Stroo Hoeden uit de *Havana* van 12 tot 30 het Stuk.
Dito van *Campeche* van 15 tot 18 dito het Dozijn.
Uitgesmolten Talk 4 Piasters de Arrobe.
Borat 8 Reaalen de Vara.
Pekel Vleesch van 8 tot 10 Reaalen de Arrobe.
Zeep 35 Piasters de Kist.
Schoenen van *Campeche* 4 Piasters het Dozijn.

DER

DERDE AFDEELING.

BUENOS AYRES.

I N H O U D.

Provintie *Buenos Ayres.* — Bloeiende toeſtand en wijze verordeningen. — Werkzaamheid der Ingezetenen. — Veeteelt. — Handel. — Uitvoer na *Europa* en de Amerikaanſche Havens. — Invoer uit *Europa* en de Amerikaanſche Havens. — Nog eenige nieuwe opgaven van 1799. — Prijs Courant van 1798. — Stad *Buenos Ayres.* — Luchtſtreek. — Inwooners. — Leevens Middelen. — Conſulaat. — Madi en gebruik van hetzelve. — *Gauderios.* — *Indios Pampas.*

Zedert deeze Provintie, in het Jaar 1778 van *Peru* geſcheiden, en bij het nieuwe *Virreijnato del Rio de la Plata* gevoegd is, hebben akkerbouw, werkzaamheid en handel, in dezel-

ve

ve ongelooflijke vorderingen gemaakt; hoewel ook de Regeering alles gedaan heeft, om dit te bevoorderen. Daar toe behooren, bij voorbeeld, verscheiden Artikelen van het Reglement, van 1778, betrekkelijk den vrijen handel, zoo als mede de *Real Cedula* van 1791, bij welke de invoer van *Negers*, IJzerwaaren en gereedschappen voor den landbouw aan *Spanjaarden* en *Uitlanders* wordt toegelaaten, en de uitvoer van lands producten, in ruiling tegen gezegde waaren, zeer gemaklijk is gemaakt.

Hier toe behoort ook de *Real Orden* van 10 April 1793, door welke de uitvoer van talk en gezouten vleesch, zonder betaaling van eenigen tol wordt vrijgelaaten, en in alle onze Amerikaansche en Europische havens ook geen tol van deeze goederen gevorderd wordt. — Al verder behoort hier toe de *Real Orden* van dat zelfde Jaar, dat Spaansche Schepen, die, tot den *Negerhandel*, na de kust van *Afrika* gaan, van die goederen, welke ze meede neemen, geen' tol behoeven te betaalen. Door alle deeze verstandige verordeningen is de Akkerbouw, de werkzaamheid en de handel van *Buenos Ayres* zederd, van Jaar tot Jaar, toegenomen, zoo dat deeze Provintie voorzeker eens

de

de rijkste van geheel *Zuid Amerika* moet worden (*a*).

Hier komt nog bij de, indedaad, voortreffelijke luchtstreek, haare groote uitgestrektheid, en bij uitstek vruchtbaare bodem, die met eene menigte van groote en kleine vloeden doorsneeden is. Deeze dienen niet alleen, om den grond te bevochtigen en de gemeenschap binnen 's Lands te onderhouden; maar, daar ze allen in de *Rio de la Plata* uitloopen, verschaffen ze ook de gemeenschap met den Oceaan (*b*). Verder heeft deeze Provintie de voortreffelijke Havens van de Stad *Buenos Ayres*, *Monte Video*, *Maldonado*, *La Colonia* en de Baaij van *Barragan* (*c*).

Met betrekking tot de vlijt en werkzaamheid der Inwooners, zoo is, buiten tegenspraak, de veeteelt de voornaamste tak van handel, en brengt

(*a*) Deeze Provintie heeft, daar te boven, ook eenige Goudmijnen. Bij voorbeeld bij *Maldonado* en *San Luis*, 200 Leguas van de Hoofdstad. *F.*

(*b*) In drooge Jaaren, wanneer veele van deeze afgeleide Canaalen, Vijvers enz. geen water hebben, wordt deeze geheele Provintie als met eene Landplaag bezocht, en men ziet het vee, bij duizenden, vallen. *F.*

(*c*) Langs de kleine, en tot het vervoeren zoo geschikte, Rivieren zijn *Saladeros*, of huizen, om in te zouten, aangelegd, waar toe langs de Baai zoutwerken in menigte zijn. *F.*

brengt ook het meeste op. Daarom zijn 'er hier Millioenen van Runderen, Paarden, Schaapen en Zwijnen, van welke de huiden voornaamlijk verzonden worden. Welk eene, buiten gemeen, uitgebreide handel hier mede gedreeven wordt, kan men uit het Handel Register deezer Provintie, van 1792, zien; in welk Jaar, alleen na de Spaansche Havens, 825,609 Koe-Huiden verzonden zijn. Men voege nu hier bij, hoe veel 'er in het land zelve verkocht is; hoe veel na de kust van *Brasilie*, en, wegens den *Neger* handel, na *Afrika* is gezonden, en hoe veel 'er, gewoonlijk, in de magazijnen bederft.

Kleine Artikelen van Commercie zijn, Wol, Vellen, Struisvederen, Visch, Koper enz. waar van de opbrengst best uit de volgende lijst kan opgemaakt worden.

In het Jaar 1796 werden uit de Havens deezer Provintie, wel te verstaan na *Spanje*, afgescheept

874,593	Ruuwe Ossen Huiden.
43,752	Paarden dito.
24,436	Fijne Vellen (*d*).
46,800	Arroben gesmolten Talk.

771

(*d*) Voornaamlijk van Tijgers, die, wegens haare schoonheid, zeer hoog geschat worden. *F.*

771 Arroben Vigogne Wol.
291 Dito Guanaco Wol.
11,890 Pluimen. (*e*)
451,000 Paaren Osſen Hoornen.
3,223 Centners Koper.
2,549 Gelooide Huiden.
222 Dozijnen Schaapen Pelſen.
2,128 Centners Jong Osſen Vleesch.
185 Dito Verkens Vleesch.
340 Arroben Paarden Haair.
40 Centners Tin.

De waarde van deeze Producten beliep 1,076,877 Piasters, en werden verzonden na *Cadix* met 26, na *Barcelona*, *Mallaga* en *Alikante* met 10, na *Sant Ander* met 4, na de *Corunna* met 11, en dus, in het geheel, met 51 ſchepen. Met dezelve werd nog, daar te boven, aan gemunt en ongemunt Goud, verzonden 1,425,701 Piasters, aan gemunt en ongemunt Zilver 2,556,304 Piasters, en dus, met de 1,076,877 Piasters aan Producten, voor den *geheelen Uitvoer*, eene ſomme van 5,058,882 Piasters uitmaakende. Doch dit alles is, gelijk reeds is aangemerkt, alleen van den uitvoer na *Europa* te verſtaan.

Na de *Havana* gingen nog 14 Schepen, met 24,000

(*e*) Van Struis Vederen.

24,000 Piasters in geld, 6,950 Centners Vleesch, 13,600 Arroben Talk, 252 Dozijn Schaapen Pelſen, 323 Fijne Vellen, 190 Arroben Wol, 280 Pluimen, alles eene waarde hebbende van 160,110 Piasters.

Na *Lima* ging één Schip met 2,094 Paaren Osſen Hoornen, 238 Slaaven, 1,680 Arroben Talk, 640 Ponden Hennipe Garen (*f*), 42 Dozijn Zijden Kousſen, 120 ordinaire Hoeden. Alles te zamen bedraagende 67,150 Piasters.

Tot den *Neger* handel liepen uit negen Spaanſche en twee vreemde Schepen, met 159,820 Piasters in comptanten, en 24,703 Piasters aan Producten.

Betreffende den *Invoer:* 'er kwamen aan van *Cadix* 35, van *Barcelona*, *Mallaga* en *Alikante* 22, van de *Corunna* 9, van *Sant Ander* 5, en van *Vigo* en *Gijon* 2 Schepen. Deeze brachten mede aan Nationaale Goederen voor 1,705,866 Piasters, en aan vreemde dito voor 1,148,078 Piasters, dus te zamen voor 2,853,945 Piasters.

Uit de *Havana* liepen in twee Schepen, met 22,159 Arroben Zuiker, 239 Tonnen Brande-

(*f*) Deeze Provintie brengt veel hennip en vlas voort. Voornaamlijk wordt het geteeld in de Zendelings Districten. *F.*

dewijn, 212 Potten Sijroop, 258 Arroben Kakao, 1,864 Arroben Witte Wasch, 750 Varas (van drie Voeten,) Acana Hout, 456 Ponden ingemaakte Vruchten, te zamen bedraagende 123,561 Piasters.

Van *Lima* en *Guayaquil* kwamen twee Schepen, met 10,975 Arroben Zuiker, 200 Centners Steenzout, 1,452 Arroben Kakao, 816 Arroben Rijst, 378 Ponden Kaneel, 990 Ponden Indigo, alles ter waarde van 50,154 Piasters.

Van de Afrikaansche Kust kwamen vier Spaansche en vijf vreemde Schepen met 1,350 *Negers*, wier waarde niet naauwkeurig kan opgegeeven worden.

Alle deeze opgaven hebben betrekking tot alle de Havens deezer Provintie. Om ondertusschen van de voornaamste van dezelve eenige, meer nieuwe, berichten te geeven, laaten wij hier volgen twee Scheepslijsten van *Montevideo* en *Buenos Ayres*. Van hoe weinig aanbelang ze veelen ook mogen schijnen, de Koopman, gelijk mede de Statistiker, zal ze weeten te schatten. Ten minsten men zal 'er eenige gevolgtrekkingen, met opzicht tot den loop van den, hier plaats hebbenden, handel, uit kunnen afleiden (*g*). Te

(*g*) De handel van *Buenos Ayres* heeft ondertusschen, geduurende den laatsten oorlog, buitengemeen veel geleeden,

Te *Montevideo* liepen, van den 5 Maart 1799 tot den 6 Meij van het zelfde Jaar, binnen, de volgende Schepen: — Van *Cadix* één Schip met Koopgoederen, Wijn, Olij en Brandewijn. — Van *Barcelona* één Schip met Koopgoederen. — Van *Teneriffe* één Schip met Wijn en Zout. — Van de *Corunna* één Schip met Koopgoederen. — Van de *Brasilsche Kust* één Schip met Zuiker en Brandewijn. — Van *Mozambique* twee Spaansche Schepen met 275 Slaaven. — Van *Rio Janeyro* twee Schepen met Zuiker, Brandewijn, Rijst, Slaaven en Koopgoederen.

Te gelijker tijd liepen 'er uit na de *Havana* drie Noord Amerikaansche Schepen met Vleesch, en zes Schepen na *Europa* met Producten van het land (*h*).

Te *Buenos Ayres* liepen, van den 6 Maart tot den 21 Junij, in: — Zes Schepen van *Rio Janeyro* met *Negers*, Zuiker, Brandewijn, grove

den, volgends eenen, van daar gedateerden, brief, van 31 October 1798, en in de *Correo Mercantil de Espana Y Sus Indias* te vinden No. 13. 1799. had men toen in de Hoofdstad en te *Montevideo* drie Millioenen Huiden in voorraad, die, uit gebrek van genoegzaame zekerheid, niet konden afgescheept worden. *F.*

(*h*) Zie *Correo Mercantil de Espana Y Sus Indias*, 1799 No. 68. *F.*

grove Stoffen, Rijst, Papier, Wasch, Staal, Vruchten en Confituuren. — Eén Schip van *Cadix* met Lijnwaad, Lakens enz. — Eén Schip van *Teneriffe* met Wijn, Brandewijn en Braij. — Eén Schip van de *Brasilsche Kust* met Zuiker, Brandewijn en Rijst. — Eén Schip van *Isle de France* met Zuiker, Nootenmuscaat, Koffij, Thee, Peper en 27 *Negers*. — Eén Schip van de *Afrikaansche Kust* met Zuiker, Wasch, Brandewijn en 58 *Negers*.

Ten zelfden tijde liepen, daar en tegen, uit agt Schepen met Vleesch, Stoffen, Huiden, Kaarsen en 34,000 Piasters, na Colonien met welke men in vreede was (*i*). — Eén na *Rio Janeyro* met Kakao, en nog twee na de *Brasilsche Kust* met Vleesch, Meel, Talk, Kakao, Tin en Piasters (*k*).

Om zich, in het voorbijgaan, een denkbeeld te maaken van den prijs der Europische Goederen aldaar, laat ik hier eene Prijs Courant van 31 October 1798 volgen, welke en voor *Buenos Ayres* en voor *Montevideo* kan dienen.

Smalle Bretagnes van *Hamburg* het Stuk 7 Piasters.

Smal-

(*i*) Waarschijnlijk voor Engelsche rekening. *F.*

(*k*) Zie de aangehaalde *Correo Mercantil* 1799 No. 89. *F.*

Smalle echte Bretagnes van 10 Piasters het Stuk.
Breede echte Bretagnes tot 20 Piasters het Stuk.
Osnabrugs Linnen (*l*) 33 Piasters het Stuk.
Poolsch Linnen (*m*) 8½ Reaal de Vara.
Fijn Vlaamsch Linnen (*n*) 18 Reaalen de Vara.
Kousfen 16 à 18 Piasters het Dozijn.
Laken van *San Fernando* 11 Piasters de Vara.
Laken van *Sedan* 12 Piasters de Vara.
Baai beste 100 Piasters het Stuk.
Castoor Hoeden (heele) 20 Piasters het Stuk.
Halve Caſtoor Hoeden 6 Piasters het Stuk.
Naai Zijde 24 à 26 Piasters het Pond.
Zijden mans Koufen het Dozijn van 70 tot 80 Piasters
Staal 80 Piasters de Centner.
Staaf IJzer (*o*) 16 Piasters de Centner.
Fijn Schrijf Papier 14 Piasters de Riem.
Catalonifche Wijn 160 Piasters de Pijp.

Om nog iets over de Stad *Buenos Ayres* (*p*) zel-

(*l*) *Coletas.*
(*m*) *Ruanas.*
(*n*) *Brabantas Floretes.*
(*o*) *Hierro Planchuela.*
(*p*) *Buenos Ayres* ligt aan den Westelijken en *Montevideo* aan den oostelijken over van *de Rio de la Plata.* Om van *Montevideo* na *Buenos Ayres* te komen, kan men, of van de *Puesto Real de San Carlos*, met eene boot van het Gouvernement, over de rivier ſteeken, welke hier tien Le-

zelve te zeggen, men kan ze, in dit gedeelte van onze Amerikaanſche Bezittingen, met alle recht, als de tweede Stad na *Lima* aanzien. De lucht is 'er voortreffelijk. Wanneer men de zoogenoemde *Pamperos*, of hevige zuidwesten winden, en de gewoone nevel, die in de maanden Junij, Julij, Augustus en September, meest al, plaats heeft, uitzondert, dan hebben de Ingezetenen weinig over de luchtſtreek te klaagen (*q*). Sneeuw en IJs zijn, bij voorbeeld, hier geheel en al onbekend, zoo dat men

Leguas breed is; of men kan van *Montevideo* zelve overvaaren, waar men altijd barken genoeg heeft. De eerſte weg is echter de kortſte, maar ook, bij regenachtig weder, uit hoofde van de menigvuldige beeken, over welke men moet trekken, de gevaarlijkſte. De laatſte is daarom meest in gebruik, en de overtogt wordt, met eenen goeden wind, in vierentwintig uuren gedaan, maar dikwijls duurt die ook veertien dagen. Voor het overige, zijn reeds zedert het jaar 1748, brieven Posten in deeze Provintie aangelegd. *F.*

(*q*) Op de Dorpen bij *Buenos Ayres* vindt men tachtig jaarige grijsaarts, die nog ſterk en gezond zijn. Men weet hier in het geheel niet van Epidemien of andere gevaarlijke ziekten. Indien niet veele Inwooners hier aan gevaarlijke wonden, welke zij van de ſtieren of paarden bekomen hebben, ſtierven, dan zouden honderd jaarige grijsaarts in dit land geene zeldzaamheid zijn. —

De Schrijver.

men den weinigen rijp zorgvuldig opzamelt, om, in den zomer, in plaats van IJs, te gebruiken.

Zedert de handel en werkzaamheid van *Buenos Ayres* zoo aanzienelijk is toegenomen, is het getal der Ingezetenen tot 20,000 vermeerderd. De ſtreeken rondom de Stad zijn met ſchoone buitenhuizen en boomgaarden bedekt, (*r*) en de huizen munten van binnen uit door zindelijkheid en eenen overvloed van goede meubilen. De Vrouwen alhier behooren tot de ſchoonſte van *Zuid Amerika*, en kleeden zich, wel niet zoo kostbaar, maar echter met veel meer ſmaak dan die van *Lima*. In het algemeen volgt men hier alle modes van *Cadix* na, hoewel men echter, altijd, eenige Jaaren ten achteren is.

De leevensmiddelen zijn hier uitmuntend en in grooten overvloed, zoo dat voornaamlijk het vleesch aan de meer arme clasſe van Ingezetenen om niet gegeeven wordt. Het rivier water, dat men gebruikt om te drinken, is wel in den beginne troebel, maar wordt, zonder moeite, in

(*r*) Te vooren wist men van dit alles niets. Perſiken waren de eenige edele boomvruchten, die men hier kende, *F.*

in groote ſteenen bakken helder, en is dan voortreffelijk, zelfs al heeft het eenige dagen geſtaan.

Bijzonderlijk moet hier melding gemaakt worden van het *Conſulado* van *Buenos Ayres*, alzoo het zich, altoos, door verſcheiden patriotiſche ſchikkingen en inrichten, omtrent deeze ſchoone Provintie, bij uitſtek verdienstelijk heeft gemaakt. Daar toe behoort, bij voorbeeld, de onlangs in Meij 1799, op eigen kosten, geöpende *Eſcuela de Geometria*, *Perſpectiva*, *Arquitectura*, *Y toda especie de Dibuxo*, door welke, ten minsten, een klein begin is gemaakt, tot het bevoorderen van kunſten en het veredelen van nuttige handwerken.

Even zoo veel lof verdient ook het Conſulaat met opzicht tot het voortzetten en aanmoedigen van den landbouw, gedeeltelijk door het uitdeelen van prijzen, gedeeltelijk door het invoeren van nieuwe takken van den zelven. Zoo werden, bij voorbeeld, in het Jaar 1799, aanzienelijke ſommen uitgeloofd voor den aanbouw van een zeker getal boomen, of voor het aanleggen van tuinen voor keukengroenten, zoo als ook voor 't maaken van meer canaalen, om den grond te bevochtigen. Onder menigvuldi-

ge artikelen van nieuw ingevoerde oeconomiſche gewasſen, is bijzonder de teelt van de *Madi* (*Madia genus novum*) der oplettendheid waardig.

De *Madi*, waar van het Conſulaat het zaad, eerst, uit *Chili* kreeg, is of de *Tuin Madi* (*Madia Sativa*,) of de *Wilde Madi* (*Madia Villica.*) De eerſte, van welke ik hier ſpreek, heeft eene ruuwe, knoestige ſteng, van vijf voeten hoog, met bladen die helder groen zijn, de langte van vier en eenen halven duim en de breedte van zes lijnen hebben; ze gelijken veel op den oleander (*Nerium Oleander*, in het Spaansch *Laurel roſa*,) altijd ſtaan 'er drie bij een, en zijn met eene fijne wol bedekt

De bloeiſem is geel geſtreept, en de, gegenoegzaam ronde, zaadknop heeft agt of tien lijnen in de doorſneede. De zaad korrels zijn, aan den eenen kant, krom omgebogen, vier of vijf lijnen lang, en met een dun helder graauw ſchilletjen omgeeven. Bij het persſen, of ook bij het enkel kooken, levert het eene zoete, klaare en wel ſmaakende olij uit, welke in kleur aan de olij van olijven gelijk is, maar die ſlechts korten tijd kan duuren. De plant zelve kan tot voeder voor het vee dienen, of verbrand

wor-

worden. In het laatste geval krijgt men eene alcalische asſche, welke tot loog of zeep, met nut, kan gebruikt worden.

Dit is de *Madi*, waar mede het Consulaat alhier, in het jaar 1798, proeven liet doen, die, boven alle verwachting, wel uitvielen. Men bekwam eenen overvloed van *Madi*, en perste 'er eene olij uit, die aan de beste boomolij gelijk was. Al hoewel men nu de beste wijze van zaaien nog niet gevolgd hadde, zoo werden echter van agt oncen, welke men gezaaid had, agttien oncen nieuw zaad gewonnen, dat een opbrengst van meer dan vijfentwintig ten honderd oplevert. De teelt van de *Madi* zal derhalven voor onze Colonien, buitengemeen voordeelig worden, zoo draa men 'er op zal letten, dat deeze olij zoo schierlijk bederft, en dat daarom niet te veel, te gelijk, moet geperst worden.

Nu nog een woord over de zoogenoemde *Gauderios* uit *Montevideo* en de nabijgelegen streeken. Het zijn ginds en herwaards trekkende Guittarren Speelers, die van het eene dorp na het andere reizen, en in dit, zoo goedkoop, land, zonder moeite, hun onderhoud vinden. Uit hoofde van de mildheid der luchtstreek behoeven zij ook niet veel voor klederen te zorgen,

gen, en daar 'er hier zulk een overvloed van paarden is, rijden zij gewoonlijk.

Zoo trekt deeze vrije, vrolijke en zonderlinge clasſe van menſchen, wier leevenswijze men ſchier zou benijden, door het land rond. Men moet ze maar eens zien eeten, om zich te overtuigen, hoe weinig men in dit land noodig hebbe. Een, half gaar gebraaden, ſtuk osſen vleesch, dat men hier, elk oogenblik, kan krijgen, en een weinig zout, is, doorgaands, hunne geheele maaltijd.

Vinden ze 'er echter gelegenheid toe, dan zijn ze ook, in de daad, buitengemeen lekker. Daar 'er zulk een groot aantal van vee is (*s*), wordt menig beest, alleen om de ribben ſtukken,

(*s*) Men vindt kudden van vijf tot tien duizend ſtuk bij een, altijd de een na den anderen, zoo verre het oog kan reiken. Zoo is het ook met de paarden gelegen, daarom kan men eenen ſchoonen ſtier voor éénen en een heerlijk paard voor twee Piasters koopen. Zie HELMS *Tagebuch einer Reiſe durch Peru*, *Dresden* 1798. 8*vo.* *ſ.* 14. Zedert het jaar 1798 heeft men echter van deezen overvloed van rund vleesch een beter gebruik beginnen te maaken. 'Er is, naamlijk, eene Fabriek van zoo genoemde *Jus de Tablette* opgericht, welke deeze *Tabletten* reeds na *Cadix* en de *Corunna* heeft verzonden, en nu, naa den geſlooten vreede, uit hoofde van derzelver deugd en laage prijs, zeker groote verzending zal hebben. *F.*

ken, de mergpijpen en de tong, geslagt, terwijl 'er van het overige, in het geheel, geen gebruik wordt gemaakt, wanneer het niet op de volgende zonderlinge wijze wordt gebraaden, het geen echter, alleen, omtrent het rund vleesch pleegt te geschieden.

Het dier wordt, naamlijk, geslagt en schoon gemaakt. Vervolgends wordt de talk zorgvuldig afgesneeden, en in den buik van het geslagte dier gestooken, dat eindelijk met koemist gebrand wordt. Dit vuur moet, op deeze wijze, agt of tien uuren aan den gang worden gehouden, wanneer de ribbenstukken gaar zijn gebraaden. Dan zetten de *Gauderios* zich rondom dit gebraad, en eeten, zonder brood of zout, zoo veel zij maar kunnen doorslikken. Het overschot blijft liggen, en wordt gewoonlijk een prooi voor de roofvogels.

Gevaarlijker dan deeze, zoo veel op *Zigeuners* gelijkende, *Gauderios* zijn de zoogenoemde *Indios Pampas*, die de reizigers, op de wegen na *Peru*, even als de *Arabieren* in de woestijnen, pleegen te overvallen en te plunderen.

Ze hebben hunne spionnen, en vechten, even zoo goed als de Arabieren, te paard en met de lans, maar kunnen ook geene langduurige ge-

gevegten uithouden. Ten gelukke zullen zij, waarschijnlijk, met den tijd uitsterven; alzoo zij, wegens hunne schandelijke beestachtigheid, weinig kunnen vermeerderen (*t*).

(*t*) Volgends HELMS *f.* 11 *en* 12 zijn ze echter, op verre naa, zoo gevaarlijk niet. *F.*

VIER-

VIERDE AFDEELING.

TUCUMAN.

I N H O U D.

Tucuman. — Algemeene beſchouwing. — Vrije Inwooners. — Hun handel. — *Negers.* — Hunne bezigheden. — *St. Jago del Estero.* — *S. Miguel del Tucuman.* — *Salta.* — *Jujui.* — Volkplanters en zeden van dezelve. — Eenige aanmerkingen.

De Provintie *Tucuman* is de grootſte van onze Amerikaanſche bezittingen. Haare langte, naar den post weg (*a*) berekend, kan men op 380 Leguas bepaalen; van welke 'er 314 door enkel vruchtbaar land, en 66 door woestenijen loopen. De eerſte kan men met wagens, maar de laatſte, alleen, met lastdieren bereizen. Het binnenſte van de Provintie is met ontelbaare groote en kleine rivieren doorſneeden; de luchtſtreek is gemaatigd, en de vruchtbaare grond ſchijnt voor allerlei zoort van gewasſen ge-

(*a*) Zedert het jaar 1748 zijn ook hier, zoo als in de Provintie *Buenos Ayres*, regelmaatige rijdende Posten aangelegd. *F.*

gefchikt te zijn. Volgends eene maatige berekening zou deeze onmeetlijke Provintie wel twintig Millioenen Inwooners, rijklijk, kunnen voeden, hoewel 'er thans naauwlijks éénc in dezelve gevonden wordt.

De Hoofdftad van het ganfche gewest, gelijk als ook de zetel van den Bisfchop, is *Cordova.* Deeze Stad ligt op eene fmalle zandachtige vlakte, tusfchen een zwaar woud en de *Rio Primero* (*b*), en vormt, genoegzaam, een regelmaatig vierkant. De huizen hebben wel gewoonlijk maar ééne verdieping, maar zijn echter goed, gemaklijk en fterk gebouwd (*c*). In de ftad zijn drie Monniken - en drie Nonnen Kloosters, waar van het eene den titel van *Univerfiteit* heeft; ook is 'er een Hospitaal, *El Hospital de Betlemitas* genoemd. Wat het aantal der vrije Inwooners betreft, men fchat het, zoo van *Creoolen* als *Europeaanen*, volgends eene ruuwe telling, op zes honderd (*d*). In weinige fteden van diergelijke

(*b*) De vijf rivieren, die op het gebergte van *Cordova* ontfpringen, worden, doorgaands, flechts door de naamen *Rio primero*, *Secundo*, *Tercero*, *Quarto* en *Quinto* onderfcheiden. *F.*

(*c*) Volgends HELMS *f.* 21 zijn de ftraaten geplaveid en zindelijk, welk beide in *Buenos Ayres* zoo niet is. *F.*

(*d*) HELMS *f.* 21 zegt vijftien honderd. De opgave van den *Spanjaard* zal echter wel zoo naauwkeurig zijn. *F.*

lijke bevolking, van *Zuid America* naamlijk, zullen zoo veele gegoede lieden gevonden worden als hier. Dit welvaaren is aan den aanzienlijken handel met muildieren, die hier, in het groot, gedreeven wordt, toeteſchrijven.

De Inwooners koopen, naamlijk, in de ſtreeken van *Buenos Ayres*, *Santafé* en *Corientes*, de Veulens op, kweeken die verder aan in hunne eigen ſtoeterijen, vervolgends in die van *Salta*, en verkoopen ze dan, naa eenen tijd van ander half of twee jaaren, aan muildier handelaars van *Peru*, voor agt of tien Piasters. Zommigen zenden die ook wel, voor eigen rekening, na de Veemarkten in *Peru*, waar zij dan, naar maate van den afſtand, eenen hoogeren prijs bedingen.

Behalven deeze zes honderd *vrije Ingezetenen*, is 'er nog in *Cordova* eene menigte *Neger Slaaven* (*e*) van allerlei casten, die echter meerendeels aldaar geboren zijn. Hun lot is hier zeer draaglijk, alzoo zij wel behandeld worden, en, uit hoofde van den geringen prijs der leevensmiddelen, zonder grooten arbeid, een ruim onderhoud kunnen verdienen.

De Mannen maaken wollen Dekens, Sjerpen en

(*e*) HELMS *ſ.* 21 bepaalt hun getal op vier duizend. *F.*

en voornaamlijk mantel zakken, van agt Reaalen het ſtuk, en de Vrouwen kunnen, gemeenlijk, zeer goed waſſchen.

Van *Cordova* komt men te *Sant Jago del Estero* (*f*), eene ellendige plaats, aan eene rivier van gelijken naam, in eene moerasſige en dikwijls overſtroomd wordende ſtreek gelegen. De Inwooners worden voor de beste Zoldaaten der geheele Provintie gehouden, maar leeven, eenige kooplieden in muildieren uitgezonderd, in de grootſte behoefte. Behalven een prachtig Jeſuiten Collegie, waar zij weleer allen, met groot gemak konden woonen, vindt men in de ſtad niets dan armzalige hutten. De Vrouwen maaken goede Wollen Tapijten, die echter maar weinig aftrek hebben.

Twintig Leguas verder trekt men door *Vinara*, om in het Diſtrict van *San Miguel del Tucuman* te komen, waar men zwaare bosſchen en voortreffelijke weiden vindt; eindelijk komt men bij de Stad *San Miguel* zelve, gelegen in eene ſchoone ſtreek, in het midden van vruchtbaare velden, vol van Vijgen, — Citroenen, — Granaten — en Oranje boomen.

De

(*f*) Men vindt de reis route in HELMS *Tagebuch* ſ. 21—27 doch het is jammer, dat deeze grondige kenner der mijnſtoffen, zoo weinig lust tot andere aanmerkingen gehad heeft. *F.*

De Inwooners drijven goeden handel met muildieren, en voornaamlijk met trekſtieren, die men hier gebruikt, om vrachten na *Buenos Ayres* en *Jujui*, dat wat verder ligt, te brengen. De karren, die men ten dien einde bezigt, worden hier ook gemaakt en zijn van eene bijzondere zamenſtelling.

Het is een zoort van hooge ladderwagens met twee raden, met gevlochte riethorden verlangd, en van buiten geheel en al met osſen huiden bekleed. Gewoonlijk worden 'er maar twee osſen, doch bij lange reizen vier, voorgeſpannen, die dan, ten minſten, 150 Arroben (*g*) trekken, en ongelooflijk ſterk en leerzaam zijn.

Met deeze rijdtuigen worden hier alle goederen vervoerd, en alle tochten binnen 'slands gedaan. De karren gaan Caravaans wijze te zamen, en worden dan *Tropas di Tucuman* genoemd.

Met zulk eene karre zettede ik mijne reize na *Salta* voort. Deeze Stad, gewoonlijk met den naam van *Salta del Tucuman*, of met den bijnaam van *San Felippe el Real*, bekend, ligt wel op eenen zeer moerasſigen grond (*h*), en

(*g*) De Arrobe tot 25 Ponden, dus maaken 150 Arroben 3550 Ponden uit. *F.*

(*h*) Men kan naauwlijks drie voeten diep graaven, of men

en zal, volgends opgave, voor welke ik echter geen borg wil blijven, niet veel meer dan twee duizend Inwooners hebben (*i*). Echter is dezelve, wegens eenen aanzienlijken handel in muildieren, en, in het bijzonder, wegens haare jaarlijksche veemarkt, voor de geheele Provintie, van groote aangelegenheid.

Deeze veemarkt wordt in de maanden van Februarij en Maart gehouden, en trekt dan een buitengemeen aantal van menschen. De Verkoopers uit *Buenos Ayres*, *Cordova*, *Santafé*, *Corrientes* enz. gelijk ook de opkoopers uit *Peru* komen dan hier, in eene groote menigte, bij een. Dikwijls ziet men, op zulk eenen tijd, in den omtrek van *Salta*, tot 60,000 Muildieren en 4,000 Paarden, die alle na *Peru* gaan (*k*). Mogelijk zou deeze Jaarmarkt nog aan-

men heeft water. Het Dal van *Lerma* daar en tegen, aan welks einde de Stad ligt, is met akkers en weiden, bij uitneemendheid, voorzien. *De Schrijver.*

(*i*) Volgends HELMS *f.* 42 zouden 'er in *Salta* 600 Spaansche Familien, en de *Creoolen* en *Slaaven* 'er bij geteld, 9,000 zielen leeven. Dit zal echter waarschijnlijk eene kleine dwaaling zijn. *F.*

(*k*) Het is ongelooflijk, welk eene menigte Muildieren *Peru* gebruikt. In tien jaaren gingen 'er meer dan 500,000 derwaarts, en ten laatsten bleeven 'er, ten hoogsten, maar 50,000 van over. Hoewel, zekerlijk, de meeste in het land zelve sneuvelen, zoo pleegen 'er echter ook veele op

aanzienlijker zijn, indien dezelve niet juist in de regen maanden inviel, wanneer deeze ſtreek niet anders dan eene groote moeras is, en de menigte van Vreemdelingen, die zich buiten de Stad moeten ophouden, naauwlijks hunne tenten kunnen opſlaan.

Aan deeze moerasſige uitwaasſemingen moet men, waarſchijnlijk, ook die wanſtaltige kropgezwellen toeſchrijven, die men aldaar bij de ſexe vindt. Zoo ſchoon hier de Vrouwen, door haare ſchoone couleur en weeldrige hairlokken, ook zijn mogen, hebben zij echter naauwlijks hun vijf en twintigſte jaar bereikt, of haare halſen worden ſteeds dikker en dikker, tot dat eindelijk die afzichtige uitwasſen ontſtaan, welken men zich, zonder verdere beſchrijving, wel kan voorſtellen. Om dit gebrek te verbergen, hullen deeze arme vrouwen zich, tot aan de kin toe, in groote halsdoeken.

Van *Salta* komt men te *Jujui*, alwaar de Inwooners eenen taamelijken goeden handel met rund vee, bijzonderlijk na de Provintien *Chichas* en *Porco*, drijven, waar het dan, voor

op de reis te vallen; het zij om dat de hoeven op den moerasſigen grond te week worden, het zij om dat zij een zeker vergiftigd kruid, *Garbancillo* (*Phaca Boëtica*) genoemd, vreeten. *De Schrijvers*

voor de arbeiders in de mijnen van *Potofi*, geflagt wordt. In de nabijheid van de Stad ontdekt men eene voormaalige volkaan, uit welks crater, gewoonlijk des morgens, een hevige wervel wind ontftaat, die alles met ftof vervult, en zich verfcheiden mijlen uitftrekt.

Deeze zijn de voornaamfte fteden in de Provintie *Tucuman*, zoo verre men op den post weg reist. Voor dat ik echter eindige, zal ik 'er nog een paar woorden met opzicht tot de zeden deezer volkplanters, die genoegzaam Patriarchaals zijn, bij voegen (*l*).

Ik kwam eens in zulk een dorpjen van Volkplanters, dat midden in het woud gelegen was, aan. Oud en Jong zat onder de boomen, en elk een fcheen bezig te zijn, om zich tot een feest te bereiden. Hier zag men wel een dozijn Meisjens, die *Akoja* (*m*) uitpersten, de fchaalen vulden en water meloenen in ftukken fneeden. Daar waren de Jonge knaapen, bij het vuur, bezig, om ribbenftukken en mergpijpen te braaden. Verfcheiden van het gezelfchap

(*l*) Zij zijn alleen wat twistziek, doch op verre na zoo veel niet als de Inwooners der Steden. Als eene bijzonderheid verdient echter aangemerkt te worden, dat de Ingezetenen van *Jujui*, niet tegenftaande hunne zucht voor Procesfen, evenwel geenen *Escribano* of Advocaat onder zich dulden. *De Schrijver.*

(*m*) Een dronken maakende drank.

ſchap hielden zich bezig om de Guitarren te verbeteren, en een paar dikke ronde Meisjens waren in de weer, om eene ſchongel, welke aan twee ſterke boomen was vastgemaakt, te beproeven.

Dit alles geſchiedde, in eenen zekeren zin, onder het bevel van eenen jeugdigen vrolijken Grijsaart, van omtrent honderd en vier jaaren, die bij eene bloeijende hage zat, en SEÑOR GORGINO genoemd werd.

Zoo draa wij afgeſteegen waren, ruimden daadlijk eenige jonge knaapen hunne plaats, op eenen boomſtam, ons, met veel aartigheid, in. SEÑOR GORGINO beval de Meisjens, dat zij de gasten zouden bedienen, en ſpoorde het gezelſchap aan om te zingen. Daadlijk traden twee Meisjens en twee jonge Knaapen voor den dag, en hieven, voor de vuist, een afwisſelend gezang, van agttien of twintig coupletten, aan.

Het was geen poëtisch gerammel, maar waare dichtkunde der natuur. Daar evenwel de oude Heer nog niet te vreede was, voegden 'er zich nog twee andere paaren bij, en zongen eene reeks diergelijke coupletten, alles over liefde, vermaak enz., met de grootſte geestdrift.

Deeze goede lieden hadden, voor het ove-

rige; zich zeer bijzondere naamen gegeeven. De Meisjens werden genoemd *Cerabia* en *Saturnina*, *Capensia* en *Clotilde*; de Jonge Knaapen *Esperidion* en *Horno de Babilonia*, *Torquato* en *Pantaleon*. Toen ik hier na vraagde, vernam ik, dat dit nieuwe heilige naamen zijn uit den Almanak van D. COSME BUENO, aan welke men den voorrang boven de oude geeft.

Onder de gerechten, die ons door deeze goede menschen opgedischt werden, viel mijn aandacht, in het bijzonder, op den voortreffelijken honig, dien men hier van wilde bijen bekomt. Men heeft hier twaalf onderscheiden zoorten, die alle eenen honig van verschillenden smaak opleveren.

Eenige bijen hebben hunne stokken in de aarde, andere op de boomen. Het is te bejammeren, dat 'er hier niemand op denkt, om ze te kweeken en te houden. De boom wordt, bij voorbeeld, omgehouwen, en de stok verstoord, en niemand bekommert zich om den bijen zwarm.

Op dezelfde wijze gaat het ook hier met de nog veel meer kostbaare gewassen deezer Provintie. De teelt van de Indigo, Cochenille enz. schijnt geheel en al verwaarloosd te worden.

VIJFDE AFDEELING.

B R I E V E N

O V E R

P E R U.

EERSTE BRIEF.

INHOUD.

Peru in het algemeen, — Ligging. — Grootte. — Luchtſtreek. — *Valles en Sierras.* — Bevolking. — *Lima.* — Getal en geſteldheid der Inwooners. — Verdere berichten. — Beſtuur. — Politieke, Kerkelijke en andere Rechtbanken. — Stads Regeering. — Nieuwe inrichtingen. — Nieuws Papieren en Bericht van Posten en Bedieningen. — Mercurio Peruano.

Het onderkoningrijk *Peru*, in zijne tegenwoordige grenzen, heeft van het noorden na het zuiden, van *Tumbez* af tot *Cordillera van Vilcanota* toe, eene langte van twee honderd en negen en tagtig geographiſche mijlen. Langs de

de kust, van de haven van *Tumbez* tot aan de rivier *Loa*, wordt de uitgeſtrektheid op vier honderd en drie en twintig Geographiſche mijlen geſchat. De breedte laat zich niet wel beter, uit hoofde van de groote onregelmaatigheid, dan door een midden getal van negen en zeventig en eene halve diergelijke mijl bepaalen. De vlakke inhoud van hetzelve daar en tegen kan, volgends eene taamelijk naauwkeurige rekening, op drie en dertig duizend, zes honderd, negen en twintig en eene halve vierkante Legua berekend worden.

Peru grenst ten noorden aan het onderkoningrijk *Nieuw Granada*, ten noordoosten aan *Pampa del Sacramento*, ten oosten aan de bezittingen der Wilden van *Pajonal;* ten zuidoosten aan het onderkoningrijk *De la Plata*, ten zuiden aan het koningrijk *Chili*, waar van het door de groote woeſtijn van *Atacama* geſcheiden is, en ten westen aan de ſtille zee.

Men onderſcheidt *Peru* in de vlakke en laage ſtreeken (*Valles*) langs de kust, en de bergachtige (*Sierras*) die zich, langs de eerſte, op eenen afſtand van zes tot twintig Leguas oostwaards uitſtrekken, en allengskens tot de *Andes* opklimmen, van welke ze den voet uitmaaken.

Wat de *Valles* betreft, deeze beſtaan wel

alleen

alleen uit zand, maar zijn echter, daar ze zoo gemaklijk, uit hoofde van de menigvuldige ſtroomen, die na de zuidzee vloeien, kunnen beſproeid worden, in het geheel niet onvruchtbaar. Zoo leveren ook de *Sierras* producten in overvloed op, als bij voorbeeld goud, zilver, platina, koper, lood enz.

De luchtſtreek in de *Valles* is, bij uitſtek, aangenaam, alzoo de grootſte hette, door de koude winden van de *Andes*, beſtendiglijk gematigd wordt. De luchtſtreek in de *Sierras* is wel ruuwer en kouder, maar ook tevens ongelijk gezonder dan in de *Valles*.

Wat de bevolking van dit zoo uitgeſtrekt land betreft, dezelve wordt, volgends de laatſte telling van 1795, geſchat op één millioen, zes en zestig duizend één honderd en twee en twintig zielen; onder welk getal *Spanjaarden*, *Indiaanen*, *Negers*, en *Lieden van Kleur* van allerlei geſlachten en jaaren begreepen zijn. Verder rekent men, dat in dit land veertien honderd en zestig groote en kleine plaatſen zijn, en van deeze is *Lima*, gelijk men weet, de Hoofdſtad en de zetel der Regeering.

De bevolking van *Lima* wordt op twee en vijftig duizend, zes honderd en zeven en twintig zielen geſchat. Onder deeze zijn zeventien duizend, twee honderd en vijftien *Spanjaarden*; drie

drie duizend, twee honderd en negentien *Indiaanen*, agt duizend, negen honderd en zestig *Negers*, en de overige *Lieden van Kleur*. Hier komen nog bij tien duizend, twee honderd en drie en tagtig zielen, die onder het gebied der ſtad, van vijf *Leguas* in de rondte, woonen; zoo dat de geheele bevolking op twee en zestig duizend, negen honderd en tien zielen kan gerekend worden.

Men ziet gemaklijk, dat het aantal der Inwooners met de grootte der ſtad in geen verband ſtaat, waar over men zich, de voortreffelijke luchtſtreek in aanmerking neemende, waarlijk moet verwonderen. Maar men zal de oorzaak al ſpoedig bemerken, zoo draa men de groote ſterfte onder de kinderen, de veelvuldige aardbevingen, en het al geheel gebrek aan genoegzaame takken van beſtaan in deeze, naar het uiterlijk voorkomen, zoo ſchitterende ſtad, in berekening brengt.

Zonder mij bij de twee eerſte redenen veel optehouden, zal ik alleen zeggen, dat men, zedert de ſtichting deezer ſtad, in het jaar 1535, zeker alle zestig of zeventig jaaren, de ſchrikkelijkſte aardbeevingen heeft gehad; en dat de ſterfte onder de kinderen, gedeeltelijk uit hoofde van nog onbekende oorzaaken, gedeeltelijk wegens de hier heerſchende ſchande-

delijkheden, een derde grooter is, dan op andere plaatſen (*a*).

Belangende nu het gebrek aan toereikende takken van beſtaan, men kan, ten hoogſten, een getal van negentien duizend perſoonen rekenen, die of als Geestelijken, of als Advocaaten, Artzen, Kooplieden, Memorialistas (*b*), Werklieden, of als Politieke en Militaire Ambtenaaren, Majoraats Heeren en Penſionaires eene vaste bediening of genoegzaam inkomen hebben.

Alle de overige Inwooners van beide Sexe zijn of Slaaven of Bedienden, of leeven, zonder eenig werk en bedrijf, in de bitterſte armoede. En hoe zou het ook anders kunnen zijn, daar 'er in *Lima* geen enkele fabriek te vinden is.

Nu vraag ik: hoe men in zulk eene ſtad aan eene groote bevolking zou kunnen denken? Wie zal 'er trouwen? Wie zal eene huishouding beginnen, wanneer hij zich zelven naauwlijks kan voeden?

Ner-

(*a*) Hier komen, volgends HELMS *ſ.* 175, nog bij eene menigte van epedemieke Ziekten, die voornaamlijk in de donkere nevelachtige wintermaanden zeer gemeen zijn. *F.*

(*b*) Lieden die zich bezig houden met het in ſchrift vervaardigen van allerlei opſtellen, en wel voornaamlijk van Requesten. Zie *mijne Reize van Amſterdam over Madrid en Cadix na Genua bladz.* 131. van de Hollandſche Vertaaling. *F.*

Nergens kan derhalven het lot der Sexe meer te beklaagen zijn dan hier. Zonder vermogen, zonder middelen om het brood te winnen, daar zelfs de hembden gemaakt uit *Spanje* komen; zonder diensten, die hier, met betrekking tot de bevolking, veel te weinig in getal zijn, zien zij zich, voor altijd, tot het bitterfte gebrek veroordeeld. Ontelbaar veele deezer ongelukkige fchepzelen, die vruchtbaare moeders en goede echtgenooten zouden hebben kunnen worden, zijn daarom, door den nood, gedwongen, tot het fchandelijkst bedrijf den toevlugt te neemen.

En evenwel, wie zou het kunnen gelooven? ftroomen 'er Jaarlijks eene menigte meisjens uit *Piura*, en *Jca* na *Lima*, om, door haare fchoonheid, fortuin te maaken. Nu en dan gelukt het haar, eene goede partij te doen, maar echter zinken de meeste, als een offer der wellust, in de diepfte ellende. Niet veel beter pleegt het met de overige gelukzoekers te gaan, van welke 'er elk jaar eene groote menigte na *Lima* toevloeit.

Wanneer men nu, op eene bevolking van *twee en vijftig duizend, zes honderd en zeven en twintig* zielen, ongeveer één derde gedeelte gegoede, en twee derde gedeelten bedelaars of flaaven heeft, kan men, zonder moeite, begrijpen,

pen, waarom men, bij de grootste luxe aan den eenen, en de diepste ellende aan den anderen kant, aan geene bloejende bevolking kan denken.

De Inwooners van dit rechtsgebied, die eenigen akkerbouw of veeteeld drijven, zich ook tevens op de visscherij toeleggen, en dit voortbrengzel in de stad verkoopen, schijnen, over het algemeen, iets meer welvaarende te zijn.

Wat het regeerings bestuur aanbelangt, welk, gelijk bekend is, zijnen zetel in *Lima* heeft; dit wordt, voor geheel *Peru*, met opzicht tot het Politieke, door eenen *Vireij* (Onderkoning), zeven hem ondergeschikte *Intendanten*, en twee en vijftig, wederom onder deeze laatste staande, *Subdelegatos* waargenomen.

In het Kerklijke heeft *Peru* éénen Aarts Bisschop, en vier Bisschoppen, als van *Cusco*, *Arequipa*, *Guamanga* en *Truxillo*, die, in verband met hunne Kapittelen, en vijf honderd en zeven en vijftig Priesters, het geestelijk rechtsgebied in handen hebben.

Tot de politieke rechtsoeffening (*c*) behooren de volgende Rechtbanken.

Voor-

(*c*) De Schrijver geeft hier slechts, als bijdraagen tot de meer omstandige berichten van ULLOA, de nieuwe veranderingen op. *F.*

Vooreerst de *Real Audiencia*, welke thans uit éénen President, (den *Vireij* in den tijd) éénen Regent, agt *Oidors* (*d*), vier *Alcaldes de Corte* en twee Fiskaalen bestaat. Ze is in twee bijzondere kamers (*expeditionen*) verdeeld; van welke zich de *Sala del despacho de los Juicios Civiles* met Civiele, en de *Sala de los Juicios Criminales* met Crimineele zaaken bezig houdt.

Een tweede Rechtbank is de *Junta Superior de Real Hacienda*, deeze bestaat uit den *Vireij* als President, den Regent van de *Real Audiencia*, den *Decano del Tribunal Major de Cuentas*, den *Ministro Cantador de Real Hacienda*, éénen *Oidor* en éénen Fiskaal. Aan dezelve wordt geäppelleerd van de *Real Audiencia*.

Een derde Rechtbank is de *Audiencia Real de Cuentas*. Deeze bestaat uit den *Vireij* als President, drie *Contadores Maijores* en meer Bedienden; en heeft het opzicht over alle deelen der Finantie, geeft de tot dezelve betrekking hebbende bevelen, en beslist alle geschillen, die hier over ontstaan.

Wanneer ondertusschen de zaaken zeer verward zijn, worden ze aan de *Real Sala de* Or-

(*d*) Raaden.

Ordenanza voorgedraagen; welke uit drie, door den *Vireij* benoemde, *Oidores* of Raaden en twee *Contadores Maijores* beſtaat.

Wat nu Stads Regeering betreft; de Magiſtraat, of het *Aijuntamiento*, verkiest, alle twee jaaren, twee *Alcaldes Ordinarios*, die, te zamen met den *Alcaldes de Corte*, het recht handhaven, en, het geen bij de luchtſtreek alhier karakteriſtiek is, eenen bijzonderen *Juez de Aguas*, of hoofdopziener der bronnen, moeten benoemen. De Jaarlijkſche inkomſten van de Magiſtraat worden, voor het overige, op 36,791 Piasters berekend.

Behalven het Conſulaat, de Kamer der ervenisſen, en andere reeds oude en bekende Rechtbanken, heeft *Lima*, zedert het Jaar 1786, een eigen beſtuur van Politie, (*Judzgado de Policia*,) beſtaande uit den Onderkoning als Preſident, éénen Vice Preſident, éénen Opperbouwmeester, éénen Geheimſchrijver, twee ondergeſchikte (*Subalternen*) en éénen Opziener. Hier door heb ik ontdekt, dat men in de *vier* Quartieren van *Lima drie honderd en vijf en vijftig* ſtraaten en *drie duizend, zes honderd en een-en veertig* huizen telt.

Belangende nu de geleerde inrichtingen te *Lima*: de oude *Collegios* enz. zijn reeds uit ULLOA bekend. Bij dezelve is, in het Jaar

1785, gekomen een *Collegio de Medicina en Cirurgia*, dat men 'er te vooren, in het geheel, niet had. Dit beſtaat in het *Real Hospicio de S. Andres*, en is, in zekeren zin, tevens eene Cliniſche inrichting. Hier moet ook melding gemaakt worden van de, voor weinige Jaaren opgerichte, School voor de Zeevaart (*Academie Nautica*)

Van Journaalen, Nieuwspapieren en Almanakken, in welke de Posten en bedieningen opgegeeven worden, komen 'er thans te *Lima* ſlechts twee uit, naamlijk de *Gazeta de Lima*; welke, en wat het uiterlijke en wat den inhoud aangaat, aan de *Gazeta de Madrid* gelijk is, en tweemaalen in elke week wordt uitgegeeven. Verder komt hier uit de Jaarlijkſche *Guia Politica*, *Ecclesiaſtica y Militar*, welke, behalven de gewoone opgave van zulken, die ambten en posten bekleeden, altijd eene menigte van ſchatbaare Geographiſche en Statistiſche berichten levert, van welke ik u, in eenen volgenden brief, de belangrijkſte zal mededeelen.

Te vooren, en wel in de Jaaren 1791, 1792 en 1793, kwam ook te *Lima* uit de *Mercurio Peruano de Hiſtoria*, *Litteratura y Noticias Publicas* in 8vo. Maar toen de voornaamſte Schrijvers na *Europa* te rug gekeerd

wa-

waren, is helaas! dit voortreffelijk werk niet verder voortgezet.

De *twaalf* deelen, die ik in handen heb gehad, bevatten zulk eenen ſchat van Geographiſche en Statistiſche naarichten, dat men dezelve als de bouwſtoffen tot eene volledige beſchrijving van *Peru* kan aanmerken. Ik heb van dit uitmuntend werk, zoo veel ik maar konde, gebruik gemaakt, en het geen ik u nog verder omtrent *Peru* meen te zeggen, zal eigenlijk een uittrekzel uit hetzelve zijn. Daar toe behooren ook de belangrijke opgaven nopens den handel, omtrent welkers echtheid ik des te meer verzekering kan geeven, om dat ze uit de boeken van het Conſulaat getrokken zijn.

TWEEDE BRIEF.

Handel van *Peru* in het algemeen. — Handel met *Europa*, — Aanmerkingen over denzelven. — Invoer. — Opgave der Artikelen. — Linnen goederen. — Boom wollen goederen. — Wollen goederen. — Zijden goederen. — IJzer waaren. — Galanterie goederen. — Specerijen enz. — Geheele somme van alles van het Jaar 1785 tot 1789. — Uitvoer. — Aanmerkingen en geheele somme van hetzelve. — Beletzelen van den Akkerbouw. — Lijst der handel producten van *Peru*. — Aanmerkingen. — Belans. — Ophelderingen en bijvoegzelen.

De handel van *Peru* verdeelt zich in *den handel met Europa*, *den handel met de havens in de Zuidzee*, en *den handel met de binnenlandsche Provintien*. Ik zal over elk ge-

gedeelte van deezen handel met u fpreeken, en maak daarom eenen aanvang met dien van *Europa.*

Zoo veel ook eenige, 'er belang in hebbende, Monopolisten tegen het Reglement van 1778 (*a*) mogen geijverd hebben, zulke groote vorderingen heeft echter de handel van *Peru* met het moederland, zedert dit merkwaardig tijdftip, gemaakt.

Te vooren werden 'er tot dit Onderkoningrijk vier en zestig Provintien gerekend; zedert 1778 zijn 'er *dertien* van gefcheiden, zoo dat 'er nu maar *één en vijftig* toe behooren, en nogthans gebruiken en verzenden de laatfte een geheel derde meer dan te vooren alle deeze Provintien te zamen gebruikten en verzonden.

Dit verdient des te meer opmerking, daar, wat het gebruik aanbelangt juist die Provintien, welke de meeste bevolking hebben, 'er van gefcheiden zijn, en, wat den Invoer betreft, nog een groot deel van Europifche waaren over *Rio de la Plata* na *Peru* komt. — Mij dunkt, deeze omftandigheid alleen is in ftaat, om de ge-

(*a*) Waar door de Amerikaanfche handel, terwijl 'er vierentwintig havens voor denzelven geopend zijn, meerdere vrijheid heeft verkreegen. Zie BOURGOING, *Reizen.* 3. D. *F.*

gelukkige gevolgen van het Reglement, van 1778, te bewijzen, wanneer 'er naamlijk nog een bewijs voor noodig is.

Voor dat ik u ondertusſchen de lijsten van *In-* en *Uitvoer* voorlegge, en wij de Balans opmaaken, moet ik u eerst de meest gewoone ARTIKELEN VAN INVOER, volgends de berekeningen der geoeffendſte Kooplieden, naar het midden getal, opgemaakt, doen kennen. 'Er worden dus in *Peru* verhandeld, aan.

Linnen Goederen.

50,000 Stukken echte ſmalle Bretagnes van allerlei zoort.
6,000 Stukken dito breede.
30,000 Stukken dito nagemaakte.
25,000 Stukken Piezas Royales.
4,500 à 5,000 Stukken fijn Hollandsch Linnen en Scholets.
200 Stukken fijn Rouaansch.
200 Stukken Sileſisch dito.
1,500 Stukken fijn Vlaamsch Linnen.
6,000 Stukken Caſerillos.
16,000 Stukken Hollandſche gebleekte Sluiers.
1,000 Pakken grof Garen.
1,000 Dozijn Hembden (van Scholets.)
100 Stukken ruuw Vlaamsch Linnen.

100 Baalen Boek Linnen (*Buch Linnen*) en Vlaamsche en Fransche Bonten.
80 Baalen gedrukte Scholets.
400 Stukken Hollandsche doorschijnende Sluiers.
200 Stukken Hollandsch Batist.
100 Stukken fijn Iersch Linnen.
80 Stukken Kant.
200 Dozijn fijne Hairnetten.
400 Dozijn Koussen.
400 Stukken fijn Fransch Kamerdoek.
2,000 Stukken fijn Garen.
300 Dozijn garen Koussen.

Boom Wollen Goederen.

200 Stukken gemeen Katoen.
50 Baalen Indiennes van *Barcelona*.
200 Dozijn Katoenen Koussen.

Wollen Goederen.

5,500 à 6,000 Stukken super fijne Baai.
2,000 Stukken fijn Laken.
600 Stukken super fijn dito.
1,000 Stukken Camelot, meest al Fluweel kleur en zwart.
100 Sukken Rijsselsch Camelot.
300 Stukken gladde Trijp.

1,000

1,000 Stukken Serge van Nimes.
2,000 Dozijn Kousſen.
200 Stukken Borat.
200 Stukken Estamin, meest blaauw en zwart gemengd, of *Fraijlescas*.
500 Stukken wit Kalemink.
500 Stukken bont dito.
2,000 Hoeden, waar onder 1,800 witten.

Zijden Goederen.

Tot dit Artikel behooren eene menigte ligte zijden ſtoffen, gebloemde Taffen, gladde Atlas, Grosdetour, dubbelde Taffen, Pasſementen van *Granada* en *Seville*, bonte zijden ſtoffen van *Barcelona*, enkelde en dubbelde Doeken, eenig wit en voornaamlijk zwart Redeſllas, glad en geſtreept donker groen Fluweel, eenig pluis Fluweel en Naaizijde, witte zijden Kousſen, omtrent 20,000 dozijn graauwe, zwarte en bonte voornaamlijk Vrouwen Kousſen, doch, in betrekking tot de voorige, maar zeer weinig. Te zamen aan *Zijden Goederen* omtrent 800 Kisten, van welke de eene door de andere op 2,000 Piasters gerekend, voor dit Artikel eene ſomme komt van 1,600,000 Piasters.

IJzer

IJzer Waaren.

6,000 Centners IJzer.
5,000 Dito IJzer Blek.
1,000 Dito ſtaven IJzer.
200 à 300 Dito gegoten IJzer.
400 à 500 Dito Staal.
1,000 à 1,500 Pasſers.
1,500 Spaden.
100 Houweelen.
800 Bijlen.
300 à 400 Centners Spijkers van allerlei zoort van $\frac{3}{4}$ tot 6 duimen.
200 Dito van 6 tot 12 duimen.
500 Ploeg Schaaren.
80 Kisten Hoefijzers.

Galanterie Goederen en Specerijen enz.

500 Kisten met Galanterie Goederen van allerlei zoort.
4,000 Dozijn groote en kleine Mesſen.
1,500 à 2,000 Centners Wasch.
2,000 Riemen wit Papier.
1000 Dito gekleurd dito.
20 Zakken Kaneel.
4,000 Ponden Peper.
100 Dito Safraán.

200 Dito Nagelen.
50 Dito Nootenmuscaat.
100 Dito Wierook.
250 Dito Carmin, Berlijnsch Blaauw en zoortgelijke fijne verwen.
350 Dito Blaauwſel.
Voor 10,000 Piasters Medicijnen.
2,000 Ponden Amandel Olij.
100 Kisten Likeur.
100 Dito Boeken.
150 Dito Glas.
200 Dito Meubilaire Goederen.

Dit is de gewoone Invoer in de haven van *Peru*, wanneer de handel, door den oorlog, niet geſtremd of genoodzaakt is, andere wegen te zoeken. Ik heb daarom de vijf goede Jaaren van 1785, 1786, 1787, 1788 en 1789 tot den grondſlag mijner berekening genomen, en de *geheele waarde van den Invoer* bevonden te zijn 32,397,453 Piasters en 5 Reaalen; waar over ik mij, in het vervolg, nader zal verklaaren.

Wat nu de ARTIKELEN VAN UITVOER aanbelangt; de Metaalen, Vicuña Wol, Cascarille, Kina enz. zijn u reeds, als de voornaamſte voorwerpen van den handel van *Peru*, bekend. Behalven de *algemeene waarde van*

den

den Uitvoer, zal ik hier derhalven nog alleen eenige aanmerkingen en eene algemeene opgave der handel producten van *Peru* bijvoegen.

In den opgegeeven tijd van vijf Jaaren, van 1785 tot 1789 werdt 'er, aan lands Producten, uitgevoerd eene waarde van 31,486,357 Piasters en 3⅞ Reaal, waar van het ongemunt Goud en Zilver alleen bedroeg eene somme van 27,861,700 Piasters.

Maar hoe zeer moet men zich bedroeven, dat de akkerbouw in *Peru* nog even zoo onvolkomen als zorgeloos wordt gedreeven. Hoe veele kostbaare producten zou men hier, uit hoofde van de vruchtbaarheid des bodems, met een dubbeld voordeel kunnen teelen! Hoe veele kostbaare artikelen van handel, hoe veele voortreffelijke landerijen zijn hier zoo goed als verlooren! Het gebrek aan Inwooners, de eigenzinnigheid, de vooroordeelen, de traagheid van dezelve, en wel voornaamlijk van *Indiaanen*, schijnen de naaste oorzaak hier van te zijn.

Ik weet niet hoe veel de Regeering reeds gedaan heeft, om den akkerbouw, zoo veel mogelijk, aantemoedigen; maar zoo veel is ondertusschen zeker, dat de *Indiaanen* maar zeer geringe personeele schattingen opbrengen, en van hunne producten in het geheel niets betaalen.

len. Maar zij zijn, in de daad, aan hunne armoede en treurige werkloosheid al te zeer gewoon, dan dat zij, zonder groote hervorming, in nuttige en onderneemende Volkplanters kunnen veranderd worden.

Om dit gezegde te bewijzen, zal men niet veele voorbeelden behoeven aantevoeren. Men zie, om 'er één te geeven, hoe het hier met de boomwol gaat. Men behoeft hier, en voornaamlijk in de *Valles* en *Montaña Real*, niets te doen, dan ze intezamelen, en echter bemoeit men 'er zich zeer weinig mede.

'Er zijn wel eenige verzendingen van, *Kaap Hoorn* om, na *Europa* gedaan, maar 'er is weinig voordeel van gekomen. En waarom? uit onkunde. Men verzond de boomwol in de hulſels (*en pepita*,) om dat de *Indiaanen* te langzaam en te onbekwaam zijn, om ze uittepellen; ook werden de baalen niet vast genoeg gepakt, waar door ze te veel plaats in het ſchip beſloegen, en de vracht te hoog liep. Hoe veel hebben de Kooplieden hier nog te leeren! hoe ongelooflijk dit ook iemand in *Europa* moge voorkomen.

Verder hoe veel vlas en hennip hier ook, genoegzaam in het wild en in overvloed, groeit, niemand laat 'er zijne gedachten over gaan, om het te teelen. Men zou, zeer gemaklijk, een

aan-

aanzienlijk artikel van uitvoer 'er van kunnen maaken, maar niemand heeft 'er eenig begrip van. De *Indiaanen* gebruiken alleen het zaad, om 'er hunne *Chicha* (*b*) van te maaken; en, ten hoogſten, wordt 'er van den hennip een weinig touwwerk vervaardigd.

Ook vindt men hier de zoogenoemde *Kermes Besſen*, of de bekende *Coccus Ilicis* in het Spaansch *Grana Kermes*, in overvloed; en echter wordt deeze kostbaare verfſtof alleen door de *Indiaanen* gebruikt, om hunne grove ſtoffen te verwen.

Laaten wij nu overgaan tot de Schaapenwol, die genoegzaam met de beste Spaanſche kan vergeleken worden. Welk een heerlijk artikel zou hier uit voor den handel kunnen geboren worden, wanneer men deezen tak van Oeconomie wilde bevoorderen; maar niemand geeft 'er eenige acht op, en naauwlijks wordt 'er een klein gedeelte van in de grove fabrieken, hier te lande, gebruikt.

Wat nu de *Vicuña* en *Alpaca* wol betreft, met opzicht tot de eerſte zijn 'er de ſtrengſte bevelen noodig geweest, om deze nuttige dieren

(*b*) Een dronkenmaakende drank, en naar bier gelijkende. *F.*

ren niet geheel te laaten omkomen (*b*). De laatste wordt slechts door de *Indiaanen* tot allerlei zoorten van stoffen gebruikt.

Koffij wast in *Guayaquil*, in het district *de los Lamas*, in *Guanico* en andere deelen van *Montaña Real*, in overvloed, en is zoo goed als die van *Martinique*; maar niemand legt 'er zich op toe, om die voortteteelen.

Dit zelfde kan men ook zeggen van de *Kaneel*, welke nog sterker is, dan die van *Ceylon*, en langs de oevers van de *Ucayali* en *Manoa*, in een deel van *Montaña Real* in overvloed groeit. Ze heeft alleen eenen onaangenaamen kleefachtigen smaak, waar tegen echter wel iets zou kunnen uitgevonden worden.

Zoo gaat het ook met de *Peper*, die buitengemeen sterk is, maar niemand weet, hoe men ze moet gebruiken, en men slaat 'er ook geen acht op.

Over het algemeen bezit *Montaña Real* eene oneindige menigte van oeconomische en me-

(*b*) *Camelus Llama*. Men doodtze, zonder naadenken, mannetjens en wijfjens, zonder 'er op te letten of ze jongen draagen of niet, en wel alleen om de wol te hebben. Doch daar de *Indiaanen* hunne schatting in wol moeten opbrengen, zijn ze eenigzins gedwongen, zich op het teelen van deeze nuttige dieren toeteleggen.

De Schrijver.

medicinaale planten. Maar wanneer zullen deeze verborgene ſchatten bekend gemaakt, en zoo dit al gebeurt, wanneer zullen ze eens gebruikt worden?

Men heeft hier zeven onderſcheidene zoorten van *Wasch*, maar niemand bemoeit zich hier met de bijenteelt. Waar men het vindt, neemt men het, zonder zich verder aan de ſtokken te laaten gelegen liggen. Ook zou nog een bijzonder zoort van *Pelling*, in de Provintie *Jaen* met de beste noordſche kunnen vergeleeken worden.

En hoe veele heerlijke *Pelterijen* zou men in de Provintie *Montaña Real* kunnen verzamelen! De *Zorillo*, de *Chinchilla* (*c*), de *Lobo de Agua dulce* (*d*) zouden de kostbaarſte vellen opleveren. Maar wanneer men eenige liefhebbers uitzondert, ſlaat niemand 'er acht op. De Zeehond, die aan de kusten zoo menigvuldig is, wordt nog alleen gevangen om de traan, die men gebruikt, om de ſchepen te kalfaten.

Zoo ging het ook met de *Bullin* (*e*), tot dat de *Engelſchen* in deeze Zeeën de Walvisch,

(*c*) Twee zoorten van de *Viverra*.

(*d*) De Rivier Robbe.

(*e*) *Muſtela Lutris*, Zeebever, Zeeotter.

vischvangst begonnen te oeffenen, en de waarde van deeze pelterij leerden kennen. Te vooren hadden wij, geduurende drie eeuwen, noch aan den Zeeotter noch aan de Walvischvangst gedacht.

Maar waarom zal ik u langer met klaagen bezig houden? — Hier is eene volledige lijst der Producten, die of reeds in den handel bekend zijn, of voor het grootste gedeelte verwaarloosd worden.

Boomwol. Voortreffelijk en overvloedig, zoo wel in de *Sierras*, als in de *Valles*. De beste valt in de Provintie *Chachapoyas* (van ouds genoemd *Chillaos.*)

Amandelen in *Jaen* en *Chachapoyas* en meer deelen van *Montaña.*

Mijnen van Goud, Zilver, Platina, Koper, kostbaare Steenen enz. in overvloed.

Witte Aluin. In *Huamachuco* en andere streeken van de *Sierra.*

Pluim Aluin. Tusschen *Lima* en *Huarechivi.*

Witte Amianth. In *Huarochivi* en *Canta.*

Lijn Olij. Wordt, maar weinig, in de *Sierra* geperst, zoo ook *Ricinus Olij*, welke hier om te branden gebruikt wordt.

Andanga Bladen. Om te purgeeren, en tot eene uitmuntende zwarte verw.

Azar-

Azarquero Bloeiſem. Om te parfumeeren en *Azarquero Hout*, dat aan geene verrotting onderworpen is.

Spinnen Zijde. De Spinnen in *Moyabamba*, *Chachopoyas* en *Jaen* geeven eene zijde zoo fijn als die van *Valence.* Een ander zoort van zeer groote Spinnen, die de ſchoonſte Carmin kleur hebben, worden tot Berloquen, en door de Dames veel als Diamanten hairnaalden gebruikt.

Gember. Op de grenzen van *Montaña* en in de *Sierra* in grooten overvloed.

Schel Peper. (*Schotenpfeffer*, *Caspicum annuum Piperitis. Piemento*) in veele ſtreeken van de *Sierra*, en is in *Peru* ook een voornaame tak van handel.

Bergharst. (*Asphaltum*) in *Paryos* en wel beter dan de Europiſche, wordt hier door de Plaatſnijders, bij het etzen, gebruikt.

Copayba Balſem, of anders *Copaibalſem.* De boom wast in *Montaña*, en de handel 'er van is aanzienelijk.

Bezoar Steenen, in overvloed. Men vindt ze ook in de maagen der Koeiën en *Guamicos.* (*Camelus Llama Sylvestris.*)

Kakao nog beter dan die van *Guyaquil* en *Caracas*, in het wild en in overvloed in *Montaña.* De beste is op de grenzen van *Gua-*

nuco, *Jaen*, *Chachopoyas* enz. Ze is wit, heeft de gedaante van eenen amandel, en bevat de meeste olij. Over het algemeen zijn hier de Kakaoboomen veel grooter dan in *Guayaquil* en *Caracas*. De groote afgelegenheid en het moeielijk transport veroorzaaken echter, dat men van dit heerlijk product weinig gebruik maakt.

Basalt. die na het bruine helt in de bergen van *S. Geronimo* en *Amacaes* bij *Lima*

Kaneel. in *Jaen*, *Moyobamba* en andere streeken van *Montaña*, gelijk mede aan de rivieren *Ucayali* en *Manoa*. Ook vindt men Kaneelboomen in *Chili* en zelfs tot aan de Magellaansche Vlakte.

Cascarille. in de *Sierra* en *Montaña*, de meeste komt uit *Chachapoyas*, *Quito*, *Guanaco* enz. De handel 'er van is aanmerklijk.

Koffij. Nog beter dan die van *Martinique* en *Guayaquil*, in *Moyabamba*, *Lamas*, *Guanaco* en andere streeken van *Montaña*.

Wasch. In *Jaen*, *Chachapoyas* enz. Nog beter dan de Europische, en witter dan de reeds gebleekte Noordsche. Een ander zoort, *Cera de Tierra* genoemd, is zwart. Men krijgt het van bijen, die hunne stokken in de aarde hebben, en gebruikt het om 'er beelden van te maaken, en om het touw te

tee-

teeren. Een derde zoort, is geheel en al goudgeel. Het beste zoort, dat men van bijen, *Ninos* genoemd, bekomt, wordt voornaamlijk, wanneer men winter gezwellen heeft, met groot nut gebruikt. In *Gesaya Bomba* heeft men een zoort van groote vliegen, van welke men een bijzonder zoort van Wasch verzamelt, dat tot Zegellak gebruikt wordt.

Caraña Harst. Een voortreffelijk middel tegen heupjicht, pijn in het hoofd en winter gezwellen. De boom wast in menigte in de *Sierra* en *Montaña.*

Culen. (Een zoort van de *Psoralea Glandulosa*) eene struik, welke in de koudere streeken van de *Sierra* groeit. De bladen hebben eenige gelijkheid met de Theebladen, en worden, afgetrokken, gebruikt tegen eene kwaade spijsverteering; waarom ze ook eenen kleinen tak van handel uitmaaken.

Cassia. Voornaamlijk in de *Valles* van *Chillaos* en *Moyobamba.* De handel 'er van is belangrijk.

Coca. (*Erythroxylon Coca*) groeit veel in *Montaña Real. Peru* verzendt van deszelfs bladen, na de Provintie van *Rio de la Plata*, wel voor ander half Millioen Piasters. De *Indiaanen*, en voornaamlijk de Mijnwer-

kers, houden ze voor een verſterkend, verwarmend en voedend maagmiddel, kaauwen ze daarom met kalk, en ſlikken het zap door. In den beginne heeft het eene dronkenmaakende kracht, en kan met de *Betel* van *Aſia* vergeleeken worden.

Chamico. Een kruid, dat in de heete en gematigde ſtreeken van de *Sierra* groeit. Het veroorzaakt een zoort van verbijstering, welke men echter meer eene ſtille krankzinnigheid kan noemen. Met boter tot eene zalve gemaakt, is het een uitmuntend middel tegen kropgezwellen.

Chamanahout. Is bekend wegens deszelfs bijna ijzerharden aart. De *Indiaanen* bezigen daarom het zelve zeer veel, om 'er ploegſchaaren en andere gereedſchappen voor den akkerbouw van te maaken.

Draakenbloed. De boom wast veel in de *Sierra* en in *Montaña.*

Copalgummi. De boom wordt ook in menigte in de *Sierra* gevonden. De Hoedenmaakers alleen weeten 'er hier gebruik van te maaken.

Comporcoharst. Dit heel kleine boompjen, uit welks takken en bladen deeze hart druipt, vindt men in *Jaen* en *Chachapoyas.* Hard zijnde bedient men 'er zich van om te wierooken.

Chin-

Chinchin of *Chinchango.* Een kruid, welk eene voortreffelijke geele verw oplevert.

Camandela. Zwarte harst, waar mede de bladen van de *Chilca* bedekt zijn, en waar van men zich om te verwen bedient.

Chambira. Een zoort van palmboomen, welkers bladen met een zoort van boomwol bedekt zijn.

Cumana of *Vilcoharst.* De boom wast veel in *Chachapoyas* en de *Sierra.* Men gebruikt het om te looien; men prijst het ook als een voortreffelijk middel tegen tandpijnen.

Chahua of *Duco* (*Piſtacia Lentiscus.*) In de gemaatigde ſtreeken van *Montaña.* De harst wordt, onder den naam van *Almaciga* (*Maſtik*,) in de geneeskunde gebruikt, en de breede en zachte bladen geeven, in de Schrijfſchoolen, een zoort van goedkoop papier voor de leerlingen. In *Jaen* en *Chachapoyas* is de boom onder den naam van *Penca de Mexico* bekend.

Rivier Crocodillen. In *Piura* enz. Het *Epiploon* (*net*) is een heerlijk middel tegen pijn in den rug en de zijden. De ſnijtanden worden door de werklieden in gips gezocht.

Calaguala (*f*). In de *Sierra* en in *Chili.* Een

(*f*) *Polypodium phyllitidis.*

Een klein artikel van handel, dat ook na *Europa* gaat.

Diablo Huarca. De zoogenoemde Indiaansche waarzeggers, onder de natien van *Los Lamas*, *Maynas* en andere zendelingsstreeken, hechten 'er veel waarde aan. Zij gelooven naamlijk, door het dronkenmaakend afkookzel der bladen, de gaave te erlangen, om verborgene schatten te zien. Naar dat 'er de dosis van is, kan de dronkenschap, zelfs wel vier en twintig uuren, voortduuren. Het is het opium der *Indiaanen*, dat in hun lou ter vrolijke denkbeelden verwekt. Tot het zelfde einde bedienen zij zich van de uitspruitzels van den boom *Guargas*, van welke zij eensgelijks een afkookzel pleegen te maaken.

Goma Blanca of *Goma de Zapote* wordt veel om te glansen gebezigd.

Guayusa. De boom wast in de *Sierra.* De vrucht, welke de gedaante van eene kers heeft, wordt veel tot versterking der zenuwen, en voornaamlijk bij slaaperigheid gebruikt. Men steekt 'er een weinig van in de neusgaten, en neemt 'er iets van in den mond, en de slaap is, in een oogenblik, weg.

Guanarpo. In de *Sierra* en de *Valles.* Het aftrekzel van dit kruid is bekend als een middel om de driften sterk aantezetten.

Chin-

Chinchimen of *Gato Marino.* (*Viverra?*) Een dier op eene kleine huiskat gelijkende, en omtrent twintig duimen lang, wordt op de kusten gevonden. Het vel bestaat, voor de helft, uit zachte, korte en stijve lange hairen. De laatste worde tot borstels gebruikt.

Gullino of *Bullin.* Een zoort van Zeebevers, drie voeten lang, en aan de kust gevonden wordende. Het graauwachtig vel wordt, voornaamlijk, om deszelfs zachtheid in waarde gehouden, en om dat het allerlei kleuren aanneemt. Behalven deeze *Gullinos* is 'er nog een kleiner zoort, waar van het vel ook voortreffelijk is.

Turaryharst. Van eenen ook dus genoemden boom in *Chili.* Het kan met de beste Arabische Wierook vergeleeken worden.

Paysich. Twee en eene halve Vara lang, wordt veel gevonden in de rivieren van *Montaña.* De tong kan men even als de hardste vijl gebruiken.

Llangua Bladen. Deeze struik groeit slechts in de heetste streeken. Men behoeft maar een bondel van deeze bladen, slechts een maal, in koud water aftewasschen, en men heeft eene schoone hemels blaauwe verw zop.

Cey-

Ceyba Wol (g), *Vicuña*, *Alpaca* en *Guanaco Wol* in de *Sierra*. De gemeene ſchaapen wol hier en in het ganſche land.

Molle. Een zoort van Peper, waar over ik reeds te vooren geſproken heb.

Macomaco. De ſchors van deezen boom dient om te looien. De harts is buitengemeen wel riekend, en wordt ook tot heelplaaſters gebruikt.

Pinche. Het vel is purper rood, en met heerlijke kleuren gevlakt. Men vergelijke het geen ik, hier boven, 'er reeds van gezegd heb.

Maran of *Higo-palo* of *Higo Chumbi* (h). De wilde vijgenboom in meer deelen van de *Sierra* en de Provintie *Tucuman*.

Nootenmuſcaat. In onderſcheidene ſtreeken van *Montaña*. Ze zijn wat langwerpiger dan de Aſiatiſche.

Oropimente (*Auripigmentum*.) Aan de Europiſche gelijk, en wordt in meer Provintien van de *Sierra* gevonden.

Reſina de Palo Santo (*Guajakharst*.) De geest, dien men daar uit trekt, wordt, met voordeel, tegen moeder- en andere vlakken gebruikt; zoo bedient men zich ook van de *Reſina de Quina quina* tegen hoofdpijnen, en ook tot graauwe verf. *Ta-*

(g) *Bombax Ceyba.*

(h) *Cactus Opuntia.*

Tabak. In *Guayaquil*, *Chachapoyas*, *Saña*, *Moyobamba* en andere ſtreeken van *Montaña Real* in overvloed.

Tamarinde. Aan de kusten en in *Montaña*.

En nu, daar wij de Producten van IN- en UITVOER hebben leeren kennen, nog eenige aanmerkingen.

Wij hebben geduurende den tijd van vijf jaaren, van 1785 tot 1789 voor den INVOER eene ſomme van 32,397,453 Piasters en 5⅞ Reaal; en voor den UITVOER, geduurende dien zelfden tijd, de ſomme van 31,486,357 Piasters en 3⅞ Reaal. Met opzicht tot deeze beide Artikelen ſchijnt het niet overtallig te zijn, dat wij opgeeven, hoe veel dit in elk jaar bedraagen hebbe.

Zoo werd 'er dus *ingevoerd* in

	Piasters.		Realen.
het jaar 1785 voor .	5,038,096	—	3⅝
—— 1786 —— .	11,472,221	—	2⅛
—— 1787 —— .	1,651,749	—	2
—— 1788 —— .	2,293,306	—	5⅞
—— 1789 —— .	2,214,517	—	2⅞
Te zamen	26,679,960	—	7⅞ (*i*).

Daar

(*i*) Wij hebben hier, bij deeze opgaave, en bij de volgende, de Hoogduitſche vertaaling, met alle naauwkeurig-

Daar deeze opgaaven alleen berekend zijn volgends de aangenomene prijzen in de Toltariffen, moeten wij dezelve nog, ten minſten, met twee en twintig ten honderd verhoogen, om ze met den prijs, zoo als ze te *Cadix* zijn, gelijk te maaken; dan

	Piasters	Reaal.
krijgen wij bij de . . .	26,679,960 —	$7\frac{7}{8}$
voor twee en twintig ten honderd verhooging nog . .	5,717,492 —	6
En dus	32,397,453 —	$5\frac{7}{8}$

Maar eer nu deeze goederen, en wel rechtſtreeks, *Kaap Hoorn* om, te *Lima* komen, wordt de prijs van dezelve, door eene menigte van kosten, nog zeer aanzienlijk vermeerderd. Volgends eene gemiddelde rekening kan men hier voor ſtellen 28 Piasters en $3\frac{1}{8}$ Reaal ten honderd. Dus zal de ſomme van den *Invoer*, volgends de prijzen te *Lima*, zijn als volgt:

In het jaar 1785 . . .	6,965,231 —	$3\frac{6}{8}$
——— 1786 . . .	14,734,084 —	$4\frac{4}{8}$
——— 1787 . . .	7,257,741 —	$6\frac{6}{8}$

In

righeid, gevolgd. Dit oordeelen wij hier te moeten berichten, op dat de abuizen, die men, bij het optellen van deeze ſommen, zal ontdekken, aan ons niet worde toegeſchreeven. *De Vertaaler.*

In het jaar 1788 . . .	2,940,992 — $6\frac{6}{8}$
——— 1789 . . .	2,856,965 — $\frac{7}{8}$
In het geheel	34,755,015 — $7\frac{1}{8}$
Hier nu bij twee en twintig ten honderd van de prijzen te *Cadix* . .	7,344,297 — 7
Dus uitmaakende	42,099,313 — $6\frac{1}{8}$

Wij oordeelen hier de rechte plaats te zijn, om optegeeven, hoe veel de waarde van dit *Ingevoerde* en in *Spaansche* en in *buitenlandsche Producten* geweest zij.

Deeze 32,397,463 Piasters, $5\frac{7}{8}$ Reaal, of volgends de prijzen te *Lima*, de 42,099,313 Piasters $6\frac{1}{8}$ Reaal bestonden uit de volgende sommen van *In-* en *Uitlandsche* waaren.

	Inlandsche.		*Uitlandsche.*	
Jaaren.	Piasters.	Reaal.	Piasters.	Reaal.
1785	1,932,040	— $\frac{7}{8}$	3,106,056	— $2\frac{6}{8}$
1786	5,113,389	— $5\frac{1}{8}$	6,358,901	— 5
1787	3,225,167	— $3\frac{6}{8}$	2,426,581	— $6\frac{2}{8}$
1788	1,298,250	— $7\frac{1}{8}$	995,055	— $6\frac{2}{8}$
1789	1,007,663	— $7\frac{1}{8}$	1,216,855	— $3\frac{2}{8}$
	12,576,510	— $\frac{3}{8}$	14,103,450	— $7\frac{4}{8}$
Hier bij de twee en twintig ten honderd van de prijzen in *Cadix*.	2,727,064	— 1	2,990,428	— 5
Te zaamen	15,303,574	— $1\frac{3}{8}$	17,093,879	— $4\frac{4}{8}$

Wat

Wat nu den *Uitvoer* aangaat, hier voor komen, van het Jaar 1785 tot 1789, naar de prijzen te *Lima* berekend, de volgende sommen:

Jaaren.	Piasters.	Realen.
1785 . . .	7,877,912 . . .	6 1/8
1786 . . .	9,168,467 . . .	6/8
1787 . . .	5,424,268 . . .	3 4/8
1788 . . .	6,043,133 . . .	3 3/8
1789 . . .	2,972,575 . . .	6 2/8
Uitmaakende	31,486,357 —	3 7/8

En volgends de prijzen van *Europa* met de daar bijgevoegde kosten komt hier:

Jaaren.	Piasters.	Realen.
1785 . . .	8,823,115 . . .	6 1/8
1786 . . .	10.368,502 . . .	3 5/8
1787 . . .	6,503,961 . . .	2 4/8
1788 . . .	6,798,347 . . .	2/8
1789 . . .	3,484,389 . . .	2 2/8
Te zamen	35,979,309 —	6 7/8

Deeze Uitvoer bestond gedeeltelijk uit ongemunt en gemunt Goud en Zilver, gedeeltelijk uit Producten, en wel zoo als hier volgt:

Ge-

Gemunt en ongemunt Goud en Zilver				Producten.		
Jaaren.	Piasters.					
1785	.	7,144,325	. 2⅛	733,587	.	4
1786	.	8,285,659	. 7⅝	882,807	.	3
1787	.	4,518,246	. 3⅜	906,022	.	0
1788	.	5,463,973	. 1⅞	579,160	.	0
1789	.	2,449,495	. 6⅜	523,080	.	0
Te zamen		27,861,700	. 4⅞	3,624,656	.	7

Nu zijn wij dus in ſtaat de *balans* optemaaken. 'Er is dan

INGEVOERD

Volgends Europiſche prijzen eene waarde van
32,397,453 Piasters en 5⅞ Reaal.

En UITGEVOERD

Volgends de prijzen der goederen in *Peru* eene waarde van
31,486,357 Piassters en 3⅞ Reaal.

Of INGEVOERD

Volgends de prijzen in *Peru* voor
42,099,313 Piasters en 6⅜ Reaal.

 En

En UITGEVOERD

Volgends de prijzen in *Europa* voor
35,979,339 Piasters en $6\frac{7}{8}$ Reaal.

Zoo hebben wij, met opzicht tot den INVOER, voor *Spanje* (*k*) een voordeel, en wel,

Volgends de prijzen in *Europa* van
911,096 Piasters en 2 Reaalen.

En volgends de prijzen in *Peru* van
6,119,973 Piasters en $7\frac{5}{8}$ Reaal.

Maar, hoe komt het, zult gij vraagen, dat de 32,397,453 Piasters en $5\frac{7}{8}$ Reaal van *Ingevoerde goederen*, volgends Europifchen prijs, met de de daarbij komende kosten, in *Peru* tot 42,099,313 Piasters en $6\frac{3}{8}$ Reaal ftijgen; en daar en tegen de 31,486,357 Piasters en $3\frac{7}{8}$ Reaalen van *Uitgevoerde waaren*, volgends den prijs in *Peru*, met de daar op gevallene kosten, in *Europa* maar tot 35,979,339 Piasters en $6\frac{7}{8}$ Reaal klimmen? waaröm 'er, met betrekking tot het eerfte, meer dan 9,700,000 Piasters,

(*k*) Ondertusfchen moeten de Contrabanden niet vergeeten worden, die, en wel met opzicht tot den Invoer der Metaalen, de betrekking ten minften gelijk fchijnen te maaken. *F.*

ters. en, met betrekking tot het laatste, maar omtrent $4\frac{1}{2}$ Milioen bijgekomen zijn?

Het antwoord zal van zelve gegeeven zijn, wanneer ik u zeg, dat, met opzicht tot den INVOER, bij de Europische prijzen, wegens lasten en kosten, agt en twintig Piasters drie en vijf agtste Reaal ten honderd moet gevoegd worden; en dat, met opzicht tot den UITVOER, integendeel, bij de Peruviaansche prijzen, het Zilver slechts met negen en één half en het Goud met twee en één half ten honderd moet verhoogd worden; en dat verder de overige Producten, welke, met uitzondering van de *Kakao* alleen, geheel tol vrij zijn, dus niet veel verhoogd worden.

Om dit, in het voorbijgaan, te zeggen, hoe veel denkt gij, dat onze Spaansche huizen aan het gemunt Goud en Zilver, dat aan dezelve, door den handel met *Peru*, gezonden wordt, kunnen winnen? het antwoord is, *zeven en twintig à negen en twintig ten honderd.*

Dit voordeel ontstaat, *voor eerst* uit den hoogeren Coers, dien de munten in *Spanje* hebben, en *ten tweede* uit den Interest, welken de Schuldenaar in *Peru*, wegens het verre transport van het geen hij schuldig is, aan zijnen schuldeisscher in *Europa* moet betaalen.

 Met

Met betrekking tot den *hoogeren Coers* is het voordeel drie en dertig en één half ten honderd; daar echter hij, die de goederen ontvangt, de transport kosten moet betaalen, houdt hij maar één en twintig ten honderd over.

Wat nu den *Interest* belangt, men berekent dien, bij baar geld, tot zes à agt ten honderd, dat bij de boven gemelde één en twintig ten honderd, een voordeel van zeven en twintig à negen en twintig ten honderd oplevert. Hoe veel dit ook moge schijnen, is het echter, uit hoofde van de verre, en daar te boven in Oorlogstijden, zoo dikwijls, vertraagd wordende transporten, het eenig middel, om onze huizen nog-staande te houden.

Het geen ik, voor het overige, reeds in den beginne, wegens het toeneemen van den Peruviaanschen handel, zedert het Reglement van 1778, gezegd heb, zal best, uit de volgende vergelijking, kunnen beweezen worden:

In den tijd van vijf Jaaren van 1775 tot 1779 bedroeg

De INVOER 23,838,183 Piasters en $4\frac{4}{8}$ Reaal.
En de UITVOER 21,302,385 ——— en 2 ———

In het vijftal Jaaren nu van 1785 tot 1789 bedroeg

De

De INVOER 42,099,313 Piasters en $6\frac{5}{8}$ Reaal.
En de UITVOER 35,979,339 —— en $6\frac{7}{8}$ ——

Deeze posten met elkander vergelijkende, vinden wij, met opzicht tot den INVOER, geduurende het laatſte vijftal, een voordeel van 18,261,130 Piasters en $2\frac{7}{8}$ Reaal, en met opzicht tot den UITVOER een voordeel van 14,676,954 Piasters en $4\frac{7}{8}$ Reaal.

En wanneer wij dan, met betrekking tot den INVOER, nog in aanmerking neemen, dat, geduurende het eerſte vijftal Jaaren, de rijke Provintien, die tegenwoordig tot het Onderkoningrijk *De la Plata* behooren, nog met *Peru* vereenigd waren; als mede dat het *ingevoerde*, in de *eerſte* vijf Jaaren, nog *veel minder* zijn zoude, indien de kosten dier ingevoerde goederen niet ongelijk meerder waren geweest dan in de volgende jaaren: dit beide in aanmerking genomen zijnde, zal de ongeloovigſte twijfelaar omtrent de voordeelen van den vrijen handel overtuigd worden.

Maar dit is nog niet genoeg, men zie verder de Tolregisters van *Peru*, met opzicht tot den *Uitvoer*, na. Van het Jaar 1714 tot het Jaar 1739 werd met de Galjoenen ſlechts voor vier en dertig Millioenen Piasters uitgevoerd, en dus, het eene Jaar door het ande-

andere gerekend, jaarlijks 10,625,000 Piasters (*l*). Toen men rechtstreeks, *Kaap Hoorn* om, begon te vaaren, beliep de *Uitvoer*, en wel van 1775 tot 1779 op 21,302,385 Piasters, en eindlijk van 1785 tot 1789 op 35,979,339 Piasters en 6 Reaalen, alles volgends de prijzen in *Europa* berekend.

Wanneer wij deeze twee vijftallen van Jaaren, in dit opzicht, bij een brengen, vinden wij voor den *Invoer* van die tien Jaaren 65,937,497 Piasters en 3⅛ Reaal, en voor den *Uitvoer* 57,281,725 Piasters en ⅞ Reaal, waar uit dan, in vergelijking met de voorige Jaaren, het toeneemen van den handel, ten duidelijkste, beweezen is.

Wanneer Gij mij nu vraagt, tot welk eene Jaarlijksche somme de *Invoer* in *Peru* moet bepaald worden, indien die voor dat land niet nadeelig zal zijn? dan zou ik een tiende gedeelte van die 65,937,497 Piasters en 3⅛ Reaal aanneemen, en dus zeggen: wanneer *Peru* niet overvoerd en verarmd zal worden, moet de In-

(*l*) Ook hier wederom geeven wij de getalen op zoo als wij ze in de Hoogduitsche uitgave vonden. Dan wanneer men de 34 Millioenen over de Jaaren van 1714 tot 1739 verdeelt, krijgt men niet 10,625,000, maar wel 1,360,000. = *De Vertaaler.*

Invoer op 6,593,749 en 5 Reaalen bepaald zijn.

Dat *Peru* deeze ſomme, gedeeltelijk in Metaalen, gedeeltelijk in Producten, weder kan betaalen, ruſt, voor een gedeelte ook, op de voordeelen, welke het, door het herſtellen van de haven van *Arica*, en reeds verkreegen heeft, en in het vervolg nog zal verkrijgen.

Naamlijk zedert men de Europiſche goederen aldaar ook heeft mogen invoeren, is de handel van *Peru*, over land, met de nabijgelegene Provintien van het nieuwe Koningrijk *de la Plata*, niet weinig toegenomen. Dat echter deeze voordeelen, in het vervolg, voorzeker nog grooter zullen zijn, wordt door de ligging en de betrekking van deeze Provintien tot de haven van *Buenos Ayres*, duidelijk gemaakt.

Indien wij aanneemen, dat *Arequipa*, in de nabijheid van *Arica*, gelegen, het hoofd depot van deezen handel reeds is, en in het vervolg nog meer moet worden, ontſtaat de vraag: hoe verre die Provintien 'er van af liggen? Wij zullen ze, naar de rij, doorgaan.

De Provintie *La Paz* zal 'er ongeveer 100 Leguas, *Puno* 50, *Oruro* 140, *Potoſi* nog niet wel 200 van af zijn. De wegen zijn, meest al, goed en veilig, en de goederen komen 'er aan zonder beſchadigd te worden.

En nu vraagt Gij nog, hoe verre *Buenos Ayres* 'er van afligt? vijf, zes, jaa zeven honderd leguas zal het minfte zijn. En dan moet men nog ontelbaare rivieren overtrekken; verder maaken de *Indianos Pampas*, *Guayguenes*, *Guaranirs* enz. de wegen onveilig, en de goederen lijden, door dit lang tranfport, zeer veel. Dus ziet men, dat die Provintien, natuurlijk, hunne waaren bij verkiezing uit *Arica* zullen trekken, welk ook, door de ondervinding, reeds bevestigd is.

Even zoo goed zullen zij ook *hunne eigene Producten* langs deezen weg kunnen affcheepen, alzoo de tranfport kosten, uit hoofde van den minderen afftand, ongelijk minder zijn. Op deeze wijze zal ook akkerbouw, in deeze gewesten, zoo veel aanzienelijkere vorderingen maaken, naar maate de verzending gemaklijker, en dus het voordeel grooter is.

Doch genoeg met opzicht tot het eerfte gedeelte van den handel van *Peru*. In mijnen volgenden zal ik met u over den handel van dat zelfde land met de *havens in de Zuidzee* fpreeken.

DER-

DERDE BRIEF.

Handel van *Peru* met de *Havens in de Zuidzee.* — Algemeene verdeeling. — *Havens van het land.* — *Havens van West Chili.* — Invoer uit dezelve. — Aanmerkingen hier over. — Uitvoer uit dezelve. — Aanmerkingen. — Uitvoer na dezelve. — Balans. — Aanmerkingen. — Eiland *Chiloe* en haven *S. Carlos.* — *Zuidelijke en noordelijke havens aan de kust.* — Invoer uit dezelve. — Uitvoer na dezelve. — *Nabuurige havens.* — *Guayaquil.* — *Panama.* — *Realejo* en *Sonsonate.* — Aanmerkingen en bijvoegzelen. — *Land Handel* met de *Zuidelijke* en *Noordelijke Distrikten.* — Invoer. — Uitvoer. — Aanmerkingen.

De havens van de Zuidzee, met welke de handel van *Peru* zich bezig houdt, zijn of *eigene*

havens van het land zelve of de *nabuurige havens van Nieuw Granada en Guatemala.* Van deeze beide zullen wij ſpreeken, en, met opzicht tot deeze beide, met *Lima* beginnen.

Wat de *eigene havens van het land zelve* betreft, met welke *Lima* handel drijft, deeze zijn, wanneer wij *West Chili* tot het Onder Koningrijk van *Peru* rekenen, ten zuiden, *Valparaiſo*, *Conception*, *Coquimbo*, *San Carlos* op het Eiland *Chiloe*, *Arica*, *Iquiqui*, *Quilca* en *Pisco;* en ten noorden *Chanchay*, *Payta*, *Pacasmayo* en *Truxillo.*

De nabij gelegen havens van *Nieuw Granada* en *Guatemala* zijn *Guayaquil* en *Panama*, *Sonſonate* en *Realejo.*

Dus hier nu eerst omtrent de havens van *West Chili*, die tot dit Onder Koningrijk behooren; *Valparaiſo* op 36 Graaden zuider breedte, *La Conception* op 36 Graaden en 40 Minuuten, en *Coquimbo* op 30 Graaden beide zuider breedte. Ik noem *Coquimbo* het laatst, om dat *Lima* van daar niets dan Koper, Visch (*a*), Zwavel en Talk trekt, en de meeste handel, van welken ik ſtraks zal ſpreeken alleen met de twee eerſte gedreeven wordt.

Wat

(*a*) De Meer Aal — *Muraena Conger*, in het Spaansch *El Congrio. F.*

Wat nu vooreerst den *Invoer* uit *Chili* betreft, wij zullen hier ook de vijf Jaaren, van 1785 tot 1789, in rekening brengen; en dan vinden wij, dat de waarde der ingevoerde goederen, volgends de prijzen, welke ze te *Lima* deeden, met bijberekening van de kosten, bedraagen hebbe 5,533,773 Piasters en 1 Reaal.

Deeze somme bestaat uit de volgende posten.

		Piasters.	Reaalen.
1,461	*Negers* tot 400 Piasters de kop	584,400 —	0
1,159,185	Fanegas Tarwe .	2,029,973 —	4
111,891	Centners Talk .	583,012 —	4½
5,289	Centners Pekel Vleesch . .	102,023 —	0
7,889	Dito Touwwerk	120,104 —	0
16,999	Huiden Zoolleder	23,245 —	0
19,417	Bouteilles Wijn .	210,306 —	6
107,721	Centners Koper .	1,680,711 —	0
Mindere Artikels, als Mate, gedroogde Vruchten, Confituuren, Matrassen, Pels Rokken, Bindgaren, Visch, Safraan, Ruuwe Huiden, Gerst, eenig Timmerhout, Stiegbeugels, Coffers enz. voor		200,007 —	2½
	Te zamen	5,533,773 —	1

Voor

Voor dat wij tot den *Uitvoer* uit *Lima* overgaan, zullen wij eerst eenige aanmerkingen omtrent de hier bovengemelde Artikelen laaten volgen.

Men ziet, naamlijk, dat Koper, Wijn, en Talk, en wel in het bijzonder Tarwe, de voornaamste Producten van *Invoer* zijn. De Fanega Tarwe kost, in *Chili*, agt à tien Reaalen, en wordt te *Lima* tot veertien à agttien Reaalen verkocht; en, wanneer 'er een misgewas is, tot één en twintig Reaalen en daar boven.

Wat nu den *Uitvoer* uit *Lima* betreft, deeze beliep, de kosten, tot zes en twintig en zeven agtste ten honderd, 'er bijgerekend, op 4,686,423 Piasters en 3 Reaalen; en bestond uit de volgende Artikelen.

	Piasters.		Reaalen.
Europische Producten voor .	1,430,924	—	2
482,121 Arroben Zuiker .	1,265,567	—	0
1,580,572 Varas Peruviaansche Stoffen .	471,428	—	7
9,406 Potten Rijst . .	16,436	—	0
27,266 Ponden Aloe . .	20,432	—	3
2,134 Centners Lemmeten voor Kaarsen (*Tochte*) . .	44,761	—	4
2,470 Arroben Chocolade	12,300	—	0

Klei-

	Piasters.	Realen.
Kleine Artikelen, als Katoenen garen, Honig Koeken, Biezen Hoeden enz. . . .	431,881 —	6
Hier bij nu 26⅞ ten honderd wegens de kosten . . .	992,691 —	7
Dus uitmaakende	4,686,423 —	3

Deeze *In-* en *Uitvoer* nu vergelijkende, krijgen wij de volgende Balans.

	Piasters.	Realen.
Invoer van *Chili*	5,533,773 —	1
Uitvoer van *Lima*	4,686,423 —	3
Verſchil ten voordeele van *Chili*.	847,349 —	6

Dit voordeel voor *Chili* zal, in het vervolg van tijd, nog grooter worden, alzoo verſcheidene Artikelen van *Lima*, gedeeltelijk hunne waarde beginnen te verliezen, en gedeeltelijk, ten gebruik voor *Chili*, beter koop van *Acapulco* kunnen getrokken worden.

Hier toe behooren, wat de eerſte reden aanbelangt, de grove ſtoffen van *Peru*, die uit hoofde van den overvloed aan Europiſche ſtoffen, en de ſteeds toeneemende luxe, al minder en minder in den ſmaak vallen; en met opzicht tot de tweede opgegeevene reden, heeft dit bijzon-

zonderlijk plaats met betrekking tot de *Zuiker*, waar door *Lima* eenen zwaaren ſlag ondergaan heeft.

Met opzicht tot de Scheepvaart moet men in aanmerking neemen, dat de Schepen elk Jaar drie reizen doen, en wel elke reis in drie maanden, terwijl de overige maanden dienen om te overwinteren.

Van veel mindere aangelegenheid is de handel van *Lima* met het Eiland *Chiloe* (*b*) over de

(*b*) *Chiloe* heeft ongeveer 25,000 Inwooners, die van den vischvangst, de veeteelt en den houthandel leeven, en een ſterk maar tevens een traag zoort van menſchen zijn. De zee wemelt 'er van visch, zoo dat 'er wel twee maalen zoo veel Ingezetenen zouden kunnen beſtaan. Ook is 'er tevens een zeer groote overvloed van rundvee, en voornaamlijk van verkens, (*a*) gelijk ook van voortreffelijk timmerhout. Om die reden maaken ook hammen en timmerhout aldaar den voornaamſten handel uit. Hier komen nog bij eenige grove wollen ſtoffen, die echter alleen door de Vrouwen vervaardigd worden en voor groote verbetering vatbaar zijn; gelijk 'er mede de belangrijke handel met Zee otters vellen maar alteveel nog verwaarloosd wordt. Wat nu de verdere voortbrengzelen van dit Eiland betreft, het heeft gebrek aan tarwe, die, wegens de koude der luchtſtreek, niet tot rijpheid kan komen, waarom de Ingezetenen genoodzaakt zijn, van wor-

(*a*) Die zich meest al voeden met mosſelen, welke men in groote menigte op het ſtrand heeft.

de haven van *San Carlos* op 41 Graaden en 50 Minuuten zuider breedte. *Lima* ontving van daar:

	Piasters.		Reaalen.
Planken en Balken voor .	203,392	—	6
Dekens en grove Pasſamenten voor	54,600	—	0
Hammen en gezouten Visch .	28,122	—	0
Te zamen	286,114	—	6

Daarentegen zond het derwaarts gedeeltelijk aan Europiſche Producten, gedeeltelijk aan Zout, Peper, Likeuren, Aardewerk en andere kleine Artikelen, voor 334,579 Piasters, onder welke ſomme ook begreepen zijn 32,000 Piasters wegens Soldijen en kosten van onderhoud (*Situado.*) Men neeme hier in aanmerking, dat deeze opgegeeven *In-* en *Uitvoer* geduurende het bovengemeld vijftal van Jaaren hebbe plaats gehad.

Wat nu den handel van *Lima* met de overige havens langs de kust van *Peru* aanbelangt; zoo

wortelen, die ze *Papas* noemen, als ook van gerste en boonenmeel te leeven. De haven is tamelijk ruim, en de ſcheepvaart 'er na toe zal ongeveer vijftig Jaaren aan den gang zijn geweest. De Inwooners der kleine nabijgelegene Eilanden zijn met den naam van *Indios Chonos* bekend.

De Schrijver.

zoo zenden de zuidelijke, of zoo genoemde *Puertos intermedios*, *Arica*, *Ilo*, *Iquiqui Quilca* en *Pisco* de volgende Artikelen derwaarts: als Wijn, Brandewijn, Olij, Olijven, Razijnen, Dadels en andere drooge Vruchten, Confituuren, Koper, Tin, Lood, Cascarille, eenig Waagenmaakers Werk en Mest.

De Noordelijke havens leveren aan *Lima*, als *Chancay* Zuiker en Zout, *Payta*, *Pacosmayo* en *Truxillo* *Cascarille* grove ſtoffen, Wol, Lemmeten voor Kaarſen, ruwe en geſponnen Boomwol, Spaansch Leder, Zeep, Rijst, Peulgewasſen, Kakao, gezouten Visch, Mandenwerk en andere kleinigheden.

De *Invoer* uit alle deeze havens, van *Arica* af tot *Truxillo* toe, beliep, van het Jaar 1785 tot 1789, eene ſomme van 1,658,439 Piasters en 1¼ Reaal, en integendeel de *Uitvoer* van *Lima*, de Europiſche Producten 'er bij gerekend, ſlechts 725,119 Piasters en 7½ Reaal.

Voor het overige moeten wij, met betrekking tot den opgegeeven Uitvoer, nog aanmerken, dat dezelve voor de *Zuidelijke havens*, met uitzondering van Europiſche goederen, in Producten uit de *Noordſche* aangevoerd, en wederom voor de laatſte in zulke, die uit de *Zuidelijke* komen, beſtaan; zoo dat *Lima*, in eenen zekeren zin, als een Depot van handel

voor

voor die van het Noorden en Zuiden moet beschouwd worden; hoe wel men ook zomtijds eenige kleine rechtstreeksche afzendingen over en weder, pleegt te doen (*c*).

Zoo verre omtrent de havens van het land zelve, nu gaa ik over tot den handel van *Peru* met de nabuurige havens van het Onderkoningrijk *Nieuw Granada*, *Guayaquil* en *Panama*, en met die van *Guatemala Sonsonate* en *Realejo*.

Eerst zal ik dus spreeken van *Guayaquil* (*d*). Hier is wederom het voorige getal van

(*c*) Zoo zendt *Pisco*, Wijn, Brandewijn en drooge vruchten na *Guanchaco*, *Pacosmayo* en *Payta*. Het geen zij dan, bij het terugkomen, inlaaden is zeker altijd voor *Lima* bestend. — *De Schrijver.*

(*d*) Quayaquil op 20 graaden, zuider breedte, liggende, agt Leguas van den uitloop eener bevaarbaare rivier van denzelfden naam. Zonder de uit ULLOA reeds bekende berichten te herhaalen, zal ik alleen aanmerken, dat de bevolking van deeze geheele Provintie op 28,000 Zielen gerekend wordt, en dat de handel van dezelve met *Peru*, uit hoofde van de gemaklijkheid, om dien te drijven, en den goedkoopen prijs der waaren, nog veel aanzienlijker zijn zoude, wanneer niet de Kooplieden van *Carthagena* het grootste gedeelte van den Invoer aan zich getrokken hadden. Alzoo nu *Guayaquil* derwaarts maar weinig van zijne eigene Producten kan afzenden, is het in de noodzaaklijkheid, het mindere van zijnen Uitvoer met klinkend geld gelijk te maaken; waar door deszelfs In-

van Jaaren van 1785 tot 1789 aangenomen. Van hier kreeg *Lima*.

	Piasters.		Realen.
210,610 Lasten Kakao . .	977,210	—	4
Timmerhout voor . . .	507,106	—	0
85,100 Huiden Zoolleder .	124,330	—	0
658,006 Ponden Cascarille .	286,655	—	5
Kleine Artikelen als Wasch, Aloe, Kakaoboter, Koffij, Kokosnooten, Biezen Hoeden, Tresſen, ſtoffen van *Quito*, Vlasdotten, Meubilen, Medicinaale Kruiden enz. met bijrekening der kosten (*e*) . .	652,341	—	0
Te zamen	2,547,643	—	1

Daar en tegen zondt *Lima* na *Guayaquil:*

	Piasters.		Realen.
Europiſche waaren voor .	2,235,719	—	1
1,107 Vlesſen Brandewijn .	22,140	—	0

6,377

Inwooners, niet tegenſtaande hunnen vruchtbaaren grond, over het algemeen kunnen gezegd worden arm te zijn, terwijl het grootſte gedeelte van hun geld na *Carthagena* ſtroomt. *De Schrijver.*

(*e*) Hier bij komen nog (en wel in de opgegeevene Jaaren van 1785 tot 1789) 120,000 Piasters wegens Tabak,

	Piasters.	Reealen.
6,377 Dito Wijn . . .	63,770 —	0
644 Dito Wijn Azijn . .	3,220 —	0
1,282½ Arroben Olij . .	4,489 —	0
3,515½ Dito Zuiker . .	9,230 —	6
64,323½ Dito Meel . . .	96,485 —	2
Kleine Artikelen, als Razijnen, Vijgen, Koper, met bijrekening der kosten .	471,250 —	7
Te zamen	2,906,305 —	0

Deeze beide hoofdsommen vergelijkende zal men bevinden, dat op de balans voor *Lima* een voordeel komt van 358,661 Piasters en 7 Reaalen.

Betreffende den wel eer zoo aanzienlijken handel van *Lima* met *Panama*, dezelve is thans, zedert men rechtstreeks, *Kaap Hoorn* om, heeft beginnen te vaaren, slechts tot weinige schepen en eenige Artikelen van geringe aangelegenheid bepaald.

Lima kreeg van daar wat Timmerhout, Aloe, Balsem, Kakao, Biesen, Hangmatten, Koffij en andere kleinigheden, die, in de meergemelde Jaaren van 1785 tot 1789, naauwlijks de somme

bak, dat echter, als een Artikel van Monopilie, niet mede kan gerekend werden. — *De Schrijver.*

me van 59,036 Piasters en 5 Reaalen bedroegen (*f*).

Daar en tegen zond *Lima* 47,647 Arroben Meel, 50,099 Varas Inlandſche ſtoffen, 973 Arroben Zuiker, en nu en dan eene geringe partij Europiſche waaren en kleinigheden, in alles, de kosten, tot dertien ten honderd, 'er bijgerekend, ten hoogſten waardig 201,631 Piasters en $7\frac{1}{2}$ Reaal. Dit met den *Invoer* vergeleken zijnde, blijft 'er voor *Lima* een overſchot van 142,595 Piasters en $2\frac{1}{2}$ Reaal.

Intusſchen moet men niet vergeeten, dat *Panama* nog voor omtrent 350,000 Piasters van zijne Producten, over land, na *Payta* zendt; zoo als ook *Lima* wederom voor 300,000 Piasters, iets meerder of minder, gedeeltelijk in Specie, gedeeltelijk in Brandewijn, tot goedmaaking der kosten van het beſtuur, daar heenen zendt. Welk ik evenwel hier niet in rekening behoef te brengen.

Lima

(*f*) Wanneer *Panama* daarom, door eenige onzer *nieuwſte* Aardrijkskundigen, nog, bij aanhoudendheid, de ſtapelplaats van de ſchatten van *Peru* genoemd wordt, moet men dit van de vroegere tijden, toen men den handel met de vermaarde Galjoenen dreef, verſtaan. Te vooren trok *Lima* zijne *Neger ſlaaven* ook van daar, en thans laat men die over *Buenos Ayres* komen. Paarlen worden alleen als Contrabande ingevoerd. *F.*

Lima onderhoudt nog eenen kleinen en weinig betekenenden handel met *Sonſonate* en *Realejo* beide havens van *Guatemala*. De vaart van deeze plaatſen op *Lima* is zoo zeldzaam en van zoo weinig betekenis, dat het naauwlijks der moeite waardig is, 'er melding van te maaken.

In het vijftal Jaaren, waar van wij ſpreeken, gingen 'er ſlechts drie ſchepen van *Lima* derwaarts, en de geheele *Uitvoer*, met bijberekening van dertien ten honderd, wegens onkosten, beliep niet meer dan 29,416 Piasters en 4 Reaalen. De laadingen beſtonden in eenige Inlandſche ſtoffen, Wijn, Dekens uit *Chili*, en andere kleinigheden, te zaamen naauwlijks waardig om uitgevoerd te worden.

Ook zoo gering was mede de *Invoer*, die, geduurende den opgegeevenen tijd, ſlechts met twee ſchepen gedaan werd, en 210,295 Piasters en 7 Reaalen bedroeg. De ingevoerde Producten beſtonden in een weinig Indigo, Braſilie — en Cederenhout, Salpeter, Kakao, Peper, Biezenhoeden, Balſem enz.

Dit is dan een volledige voordragt van den handel van *Lima*, zoo met de havens van *Peru* zelve, als met de nabuurige havens in de Zuidzee. Vervolgends zullen wij hier eenige algemeene aanmerkingen bijvoegen.

De eerste betreft den invloed, welken de vrije Scheepvaart op den handel van *Lima*, zoo wel met de havens van *Peru*, als met die van de bijgelegene Volkplantingen gehad hebbe.

In de Jaaren van 1775 tot 1779 beliep de *geheele Invoer* uit alle de havens na *Lima* 11,316,679 Piasters en 6½ Reaal, daar en tegen bedroeg de *Uitvoer* van *Lima* eene somme van 9,207,997 Piasters en 7¾ Reaal.

Geduurende de Jaaren van 1785 tot 1789 bedroeg de *Invoer* uit de genoemde havens na *Lima* 10,323,340 Piasters en 6 Reaalen, terwijl de waarde der *Uitgevoerde Goederen* eene somme van 8,932,920 Piasters en 3 Reaalen bedroeg. Dan men moet hier de twee volgende zaaken in aanmerking neemen.

Voor eerst dat in de Jaaren van 1775 tot 1779 nog geene goederen over *Buenos Ayres* kwamen, en dat derhalven de handel na de zuidelijke havens op de kust ook veel aanzienlijker zijn moest.

Ten tweede, dat, niet tegenstaande deeze groote vermindering, door de mededinging van *Buenos Ayres* veroorzaakt, echter het gansche onderscheid, met opzicht tot den *Uitvoer*, uit *Lima* slechts 275,077 Piasters en 4⅞ Reaal bedraagen hebbe; waar door dan ook de onschadelijkheid van den vrijen handel, hoe onnoo-

noodig de verdediging daar van ook schijnen moge, tegen al het geschreeuw der Monopolisten wederom beweezen wordt.

Ondertusschen is het echter niet te loochenen, om tot onze *tweede Hoofdaanmerking* te komen, dat de *Uitvoer* van *Lima* na deeze havens (wel te verstaan van Europische Producten) in het vervolg zal verminderen, om dat de Kooplieden aldaar beginnen, hunnen goederen rechtstreeks uit *Spanje* te trekken.

Hoe zeer echter ook eenige huizen in *Lima* hier door zullen lijden, zoo zal echter de betrekking over het algemeen genoegzaam dezelfde blijven; en zelfs om dat de zwaare kosten van den tusschen handel vervallen, zoo is 'er voor de gebruikers en dus ook voor het vertier, ongelijk beter gezorgd.

En indien de Regeering *Lima* voor dit verlies schadeloos wilde stellen, en de balans ten voordeele van die stad wederom wilde herstellen, dan behoefde ze aan dezelve slechts den vrijen uitvoer van Brandewijn, onder andere ook na *San Blas* te vergunnen, dan zou *Lima* zijn comptant geld behouden, en hier door alles kunnen vergoeden.

Doch genoeg omtrent deezen tak van den Peruviaanschen handel, waar over ik niets meer zal zeggen, maar u verder kortlijk zal bezig

houden met den handel van dit Rijk over land.

Bij de beschrijving van deezen tak van handel, moeten wij dien van *Lima* met de voornaamste steden en plaatsen van dit land zelve, en den handel van deeze wederom met de naast bijgelegene Provintien onderscheiden.

De Steden en Plaatsen van het Onderkoningrijk zelve, met welke *Lima* handel drijft zijn: *voor eerst ten Noorden* aan de kust, *Piura*, *Lambayeque*, *Truxillo*; dan in *de Sierra*, *Caxamarca*, *Real de Minas de Chota*; verder *ten Zuiden* aan de kust, *Ica*, *Arequipa* en *Real de Tarapaca*; en binnen 'slands *Pasco*, *Guanuco*, *Jauja*, *Guançavelica*, *Huamanies* en *Cusco*.

De Provintien der naast bijgelegene Rijken, met welke gedeeltelijk wederom de genoemde Steden en Plaatsen handelen, zijn de aan *Peru* grenzende Districten van het Onderkoningrijk *Del Rio de la Plata* en *Santa Fé*.

Bij de beschouwing van den handel van *Lima* met de Steden en Plaatsen van het Onderkoningrijk van *Peru* zelve, moet men de beide hoofdwegen, die ten *Noorden* over *Truxillo* en *Comarca*, en ten *Zuiden* over *Arcquipa* en *Cusco* loopen, onderscheiden.

Langs deeze beide wegen ontving *Lima*, in de

de Jaaren van 1785 tot 1789, aan 's Lands Producten 7,504,393 Piasters en 7½ Reaal; en aan gemunte en ongemunte edele metaalen 20,939,459 Piasters en 3 Reralen; welk eene fomme uitmaakt van 28,443,853 Piasters en 2½ Reaal.

Ten einde men echter den *Invoer* na *Lima* beter zou leeren kennen, zullen wij eerst opgeeven de lijst der Ingevoerde Producten in het algemeen, en dan eene opgave van het geen langs die te vooren genoemde wegen vervoerd is.

Dus kreeg *Lima:*

	Piasters.	Reaalen.
127,156 Potten Rijst tot 14 Reaalen	222,523	— 0
26,082 Centners Hammen tot 16 Piasters . . .	417,320	— 0
27,507 Dozijn Huiden Spaansch Leder . . .	330,084	— 0
520,631 Arroben Zuiker tot 18 Reaalen	1,171,419	— 6
4,047 Centners Lemmeten voor Kaarfen tot 19 Piasters	76,902	— 0
94,627 Flesfen Brandewijn	993,583	— 4
14,587 Dito Wijn . . .	32,109	— 0

	Piasters.	Reaalen.
790,900 Ponden Cafcarille tot 2½ Reaal	247,156	2
Inlandfche Stoffen	958,940	0
Dekens	74,400	0
29,577 Vicuña Vellen tot 6 Reaalen	22,152	6
56,127 Ponden gemeene Wol tot 8 Reaalen	56,127	0
134 Negers tot 400 Piasters	54,800	0
Kleine Artikelen, als Salpeter, Pekel Vleesch, Hoornvee, Olij, Confituuren, Boomwol, Zijldoek, Aluin, Touw enz.	1,739,492	6
Belastingen, Proceskosten, Schatting der *Indiaanen* .	1,097,383	3
Te zamen	7,504,393	7

Langs den Zuidelijken Hoofdweg werd van dit hier opgegeevene Ingevoerd, in de

Jaaren.	Piasters.	Reaalen.
1785 voor .	637,891	3½
1786 . . .	713,394	3
1787 . . .	720,472	4½
1788 . . .	583,368	5
1789 . . .	609,499	0
Uitmaakende	3,264,826	0

Langs

Langs den Noordelijken Hoofdweg werd 'er van Ingevoerd, in de

Jaaren.	Piasters.	Realen.
1785 voor . .	748,183	1¾
1786	736,722	3
1787	872,233	5¾
1788	948,417	5
1789	934,011	0
In alles	4,239,567 . . .	7½

Wat nu den *Uitvoer* betreft, *Lima* verzond;

Aan Spaansche Producten voor	19,420,342	—	6
Aan 's Lands Producten .	3,439,478	—	¾
In het geheel	22,859,820	—	6¾

Van deeze somme werd 'er langs den Zuidelijken Hoofdweg vervoerd, in de

Jaaren.	Piasters	Realen.
1785 voor .	1,798,762 . . .	5
1786 . . .	6,655,446 . . .	6¼
1787 . . .	2,850,051 . . .	5½
1788 . . .	1,425,639 . . .	2
1789 . . .	1,141,399 . . .	6½
Te zamen	13,871,300 . . .	1¼

Langs

Langs den Noordelijken Hoofdweg werd 'er uitgevoerd, in de

Jaaren.	Piasters.	Realen.
1785 voor . .	1,189,215	3
1786 . . .	4,053,290	6
1787 . . .	1,815,442 . . .	½
1788 . . .	1,280,605 . . .	3
1789	649,967	1
En dus te zamen	8,988,520 . . .	5½

Wanneer men den *Invoer* uit de Provintiaale Steden van *Peru* en den *Uitvoer* van *Lima* vergelijkt, dan schijnt het, bij het eerste overzicht, de algemeene sommen slechts in aanmerking genomen zijnde, dat het voordeel aan den kant van de eerste is, doch men moet hier in aanmerking neemen, dat zij ook maar alleen voor 7,504,393 Piasters en 7½ Reaal aan Producten konden leveren, en de rest met baaren gelde moesten betaalen.

Wat nu den land handel van de Peruviaansche Provintien, met de nabuurige gewesten van het Onderkoningrijk *La Plata* en *Santa Fé* aanbelangt, hier van heb ik geene bepaalde opgaven kunnen bekomen. Zoo veel kan ik ondertusschen zeggen, dat het voordeel aan den kant van *Peru* is geweest, dat, in de

Jaa-

Jaaren van 1785 tot 1789, hier bij 5,929,950 Piasters heeft gewonnen.

Zoo heb ik nu U met den loop van den handel van *Peru*, en de drie takken van den zelven bekend gemaakt; nu zal ik, in mijnen volgenden, een begin maaken, om U de bijzondere Districten, zoo als ik ze heb leeren kennen, te beschrijven.

VIER-

VIERDE BRIEF.

Truxillo. — Verdeeling van het Diſtrict. — Bevolking. — Lijst der Inwooners. — Stad *Truxillo.* — Biſschop en Kloosters. — *Spanjaarden.* — *Indiaanen.* — *Lieden van Kleur.* — *Negers.*

Wij beginnen nu onze beſchrijving der bijzondere Provintiën, met die van het District *Truxillo.*

Dit heeft vijf en twintig en ééne vierde Legua in de langte, en zes en ééne halve dito in de breedte, en wordt in drie Rechtbanken verdeeld, naamlijk in de *Valles del Chimu*, *Chicama* en *de Virö.* Ondertusſchen vindt men in deeze geheele uitgeſtrektheid niet meer dan *vijftien* Steden of Plaatſen, welker ganſche bevolking, ten hoogſten, op 12,152 zielen opgegeeven wordt.

Hier

Hier over zult Gij u niet verwonderen, wanneer ik U zeg, dat eigenlijk niet meer dan het kleinste deel van dit District bevolkt is, alzoo men, uit hoofde van den zandigen grond, die hier gevonden wordt, niet anders, dan in de nabijheid van drie kleine rivieren (*a*), 'er eenig voordeel van kan haalen.

Onder de Inwooners worden, volgends de laatste tellings lijsten, gevonden:

	Spanjaarden.	Indiaanen.	Mestizen.	Pardos.	Negers.
Geestelijken.	414	10	9	1	
Ingezetenen over het algemeen.	642	1068	615	1254	774
Getrouwden.	342	1992	430	492	374
Weduwenaars.	114	236	95	68	125
Kinderen.	235	1281	409	843	209
In het geheel.	1747	4587	1558	2658	1482

Over welke ik u, bij het einde van deezen brief,

(*a*) Deeze Rivieren draagen de naamen van de Valles; maar droogen ook helaas! al te dikwijls uit. Ook moet men niet vergeeten, dat dit geheele District aan geduurige aardbevingen onderhevig is. De schrikkelijkste vielen voor in de Jaaren 1616, 1715 en 1759. *F.*

brief, nog eenige aanmerkingen zal mededeelen.

Wat nu de Stad *Truxillo*, Hoofdſtad van dit Diſtrict, aanbelangt, dezelve ligt op agt graaden en negentien minuuten Zuider breedte, en zal, daar men zulks niet met genoegzaame naauwkeurigheid kan opgeeven, vijf à zeste half duizend Ingezetenen hebben. Hier is de zetel van eenen Biſſchop, die een Jaarlijksch inkomen heeft van 20,000 Piasters; daar te boven heeft men hier nog vijf Monniken Kloosters, die een inkomen van 190,500 Piasters hebben, en twee Nonnen Kloosters, die elk 22,000 Piasters, in het Jaar, aan Inkomen genieten.

Truxillo is, *Lima* uitgezonderd, de eenige Stad in *Peru*, die met muuren omringd is. Ondertusſchen verdienen de ruïnen der Paleizen, Forten en Waterleidingen, uit de tijden der *Incas*, voornaamlijk die ééne halve Legua van de Stad, bij *Chanchan*, niet verre van het ſtrand, liggen, veel meer oplettendheid.

Met opzicht tot de Waterleidingen in het bijzonder ziet men met verwondering, dat de oude *Peruviaanen* ook de dorſte ſtreeken pleegden te bebouwen, en konst weiden in dezelve aanteleggen, waar van wij helaas! nog zeer verre ſchijnen af te zijn.

Evenwel kan men niet lochenen, dat de Spaan-

Spaanſche Inwooners van dit Diſtrict een zeer vlijtig en goedhartig zoort van menſchen zijn. Men roemt vooral de Vrouwen, die zoo ſchoon als huishoudenlijk zijn, en geeft aan de Mannen den lof van de grootſte eerlijkheid. Ze ſpreeken zuiver Kastiliaansch, en kleden zich volgends de mode van *Lima*.

Belangende de *Indiaanen*, deeze zijn van een buitengemeenen zachten en gehoorzaamen aart, en hebben, door het aanneemen van onze taal, hunne oude landſpraak geheel vergeeten, en zelfs, de Vrouwen uitgezonderd, hunne nationaale klederdragt geheel afgelegd.

Zij houden zich eenigzins bezig met den Akkerbouw, de Vischvangst (*b*) enz. Ondertusſchen zouden zij nog veel werkzaamer kunnen zijn.

Het is waar, en men kan dit niet genoeg herhaalen, met opzicht tot de belastingen, heeft de

(*b*) Behalven meer kleine landing plaatſen heeft dit Diſtrict, eigenlijk gezegd, maar drie, en wel zeer onveilige, havens. *Mal Abrigo* op 7 Graaden en 37 Minuuten: *Granchaco* nabij *Truxillo*, waar een zeer gevaarlijke bank is, op de breedte van 8 Graaden; en *Guanave* op 8 Graaden en 30 Minuuten, alle zuider breedte. De Vischvangst is ondertusſchen zeer overvloedig, en levert eenen kleinen tak van handel met de binnenlanden op.

De Schrijver.

de Regeering alles gedaan, wat mogelijk is. Al het geen de *Indiaanen* bouwen, teelen en voortbrengen, alle de Producten van hunne vlijt en krachten, zijn vrij van alle tollen en accijnsen. Alleen zijn zij verplicht, een hoofdgeld, dat zeer maatig is, en in weinige maanden kan verdiend worden, optebrengen.

De *Lieden van Kleur* zijn een vrolijk, listig en onderneemend zoort van menschen, en houden zich bezig met alle mogelijke werkzaamheden, als handel, konsten, handwerken enz. Dood vijanden van de *Indiaanen* zijnde, voegen zij zich, zoo veel zij kunnen, bij de *Spanjaarden*, voornaamlijk wanneer zij *Mulatten* zijn. Over het algemeen munten zij uit door hunne talenten, of door hunne listigheid, waar door het hun doorgaands ook pleegt te gelukken.

En nu eindelijk met opzicht tot de *Negers*. 'Er zijn hier eenige (meest al bij Testament) vrijgelaatene, die over het algemeen vagabonden zijn, en niet zelden de schrikkelijkste misdaaden, als huisbraak, moorden enz. begaan.

De meeste zijn evenwel slaaven, maar worden hier met eene menschelijkheid behandeld, zo als men in andere Volkplantingen mogelijk maar zelden zal zien. Meer dan eenmal heb ik *Spanjaarden* gezien, die liever zelve voor hun-

hunne *Negers* aalmoesſen wilden vraagen, dan hun verkoopen, vooral indien zij in hunne huizen gebooren waren, wanneer men ze als eigene kinderen pleegt aantemerken. Dit zal genoeg zijn omtrent *Truxillo*, nu gaa ik over tot de groote Provintie *Tarma*.

VIJFDE BRIEF.

Provintie *Tarma*. — Agt Districten van dezelve. — *Tarma* met de Stad van denzelfden naam, en *Pasco*. — *Jauja*. — *Huanuco*. — *Patanavas*. — *Huamalias*. — *Conchucos*. — *Huaylias*. — *Caxatambo*.

De Provintie, of *Intendencia*, *Tarma* heeft 362 Leguas in de breedte, en wordt verdeeld in de Districten *Tarma*, *Jauja*, *Huanuco*, *Patanavas*, *Huamalias*, *Conchucos*, *Huaylias*, en *Caxatambo*. Over ieder van deeze zal ik afzonderlijk handelen. Dus eerst over het District

Tarma.

Dit wordt in dertien zoogenoemde *Doctrinas* of *Kerspels* verdeeld, in welke men in het geheel 45 plaatsen en 34,911 zielen vindt. De grond

grond is vruchtbaar, alzoo de gansche Provintie door zes groote rivieren, als *El Pari*, *El Rio de Rancas*, *El Rio Chaupiuranga*, *El Huariaca*, *El Rio de Lauricocha* en *El Chauchamayo* (*a*) doorsneeden wordt.

In dit District ligt ook de Hoofdstad van de geheele Provintie, eensgelijk *Tarma* genoemd (*b*). In dezelve zijn 5538 Inwooners, *Spanjaarden* naamlijk, *Indiaanen* en *Mestizen*. De grond is, bij uitstekendheid, vruchtbaar, en brengt eene menigte Producten, als Maïs, Gerst, Tarwe en andere vruchten voort; met welke men, gedeeltelijk in de nabuurschap, gedeeltelijk na de bergwerken van *Pasco* en *Yauli*, eenen kleinen handel drijft. Hier bij komt nog, en wel aan de oostelijke grenzen, tegen het gebergte, Timmerhout, Vruchten van allerlei zoort, en voornaamlijk Cascarille in overvloed.

Ondertusschen leveren de Schaapen den voornaamsten tak van handel op, waar van 'er Jaarlijks wel 40,000, te water, na *Lima* gezonden worden, en waar voor men eene gelijke somme van Piasters in rekening mag brengen.

Eene

(*a*) Vervolgends *Maranhon* genoemd.

(*b*) Volgens HELMS *f.* 196 zou de luchtstreek zeer ongezond zijn, om dat het geheel in eene diepte ligt. *F.*

Eene andere merkwaardige Stad in dit Disſtrict is *Pasco* (*c*), welke wel, uit hoofde van het ruuwe luchtgeſtel, in het geheel geenen akkerbouw heeft, maar ook des te rijkere mijnen bezit, goed bevolkt is, en alle Producten van de nabuurige Ingezetenen met comptant geld betaalt.

Zoo brengen 'er, bij voorbeeld, die van *Jauja* en *Conchucos* Meel, de laastgenoemde en die van *Huamalias* ook grove ſtoffen. Die van *Huaylia* leveren Zuiker; die van *Huanuco* en *Cocachancacos* Honig, Graanen en Vruchten; die van *Caxatambo* en *Chaucay* Zout. De aldaar zijnde bergwerken zouden, indien men ze met meer oordeel behandelde, veel meer opbrengen. Eens waren ze reeds geheel en al met water gevuld en ſcheenen onherſtelbaar verlooren te zijn (*d*).

Nu gaan wij over tot het District

Jauja.

Dat, wegens zijne zachte luchtſtreek en vruchtbaarheid, beroemd, in vijftien *Doctrinas* of

(*c*) HELMS *ſ.* 200 enz. doch ſlechts met opzicht tot de mijnſtoffen. *F.*

(*d*) Zie HELMS aanmerkingen hier over. *F.*

of Kerspels verdeeld is, en eene bevolking van 52,286 zielen heeft. De voornaamste plaats van dit District is *Atumjauja* (*e*), of, gelijk die anders ook genoemd wordt, *Villa de Santa Fé*, welken naam van *Villa* de Dorpen *Mito* en *Huancayo*, wegens derzelver grootte, ook verdienen.

Dit District *Jauja* drijft eenen vrij aanzienlijken handel. Het zendt na *Pasco* en *Jauli* Koorn en Vruchten, na *Lima* Jaarlijks 40,000 stuk Hoornvee en 2,000 Verkens. Hier komt nog bij eene groote menigte Boter, Eijeren, Spek en Hammen. Voor het overige heeft *Jauja* eenige mijnen, die echter niet bewerkt worden.

Huanuco.

Dit District is wel slechts 17 Leguas lang en 22 breed, en evenwel worden in deszelfs drie *Doctrinas* of Kerspels, met de tot dezelve behoorende zeventien Dorpen, 16,826 Zielen geteld. De grond is vruchtbaar, en 'er wordt veel koorn enz. gebouwd; Veeteelt wordt 'er echter in het geheel niet gevonden, om dat 'er, uit hoofde van de hette en droogte, gebrek aan voeder is. De

(*e*) Hier volgends de uitspraak, bij HELMS *f.* 195 wordt dezelve ook *Gauxa* genoemd. *F.*

De Hoofdſtad van het Diſtrict is *Leon*, op negen Graaden en vijf en vijftig Minuuten Zuider breedte, en drie honderd en vijf Graaden lengte liggende, is eene der oudſte Steden van het geheele Onderkoningrijk, en het voornaamſte verblijf der eerſte veroveraars van dit land.

Deeze Stad begint, zedert eenigen tijd, wederom tot eenigen bloei te komen, alzoo ze met haare Producten, als Caſcarille, Honig, Zuiker, (of ſchoon dit laatſte een ſlecht zoort is) Koffij en eenige, zeer hoog geacht wordende, hartſen eenen handel drijft, die men Jaarlijks wel op 80,000 Piasters mag rekenen. Behalven dat handelt ze nog met Brandewijnen van *Ica*, *Pisco* en *Rosca*, waar door het welvaaren der Inwooners, van tijd tot tijd, moet toeneemen. — Nu volgt het District van

Patanavas.

Dat, hoewel lang 30 en breed 17 Leguas, echter ſlechts tien gehuchten heeft; waar van 'er vijf tot het Kerspel van *Santa Maria del Valle*, en vijf tot het zendelingſchap van *Ocopa* behooren. De bevolking is hier niet aanzienlijk.

Het District wordt door de *Rio de Huanu-*

co, *Pachitea*, *Ucayali*, *Pozuzo* en *Magro* doorſneeden. De twee eerſte zijn bevaarbaar voor Urcen, Brigantijnen en Koffen. De laatste (de *Magro* naamlijk) is de bekendſte en zekerſte weg na de *Pampa del Sacramento*, de zendelingſchappen van *Manoa* en de overige deelen van *Montaña*; waar de grootſte ſchatten der natuur, van allerlei zoort, zich bevinden, en aan onze zendelingen nog een aantal nieuwe ontdekkingen beloofd wordt. — Nog armer en meer van Ingezetenen ontbloot is het Distriƈt van

Huamalies.

Dat van het Noorden na het Zuiden 80, en van het Oosten na het Westen 30 Leguas lang is, en ten hoogſten 14,234 Ingezetenen bezit. De Hoofdplaats van dit geheel Distriƈt wordt *Huallanca* genoemd, en was tot het Jaar 1779 niet meer dan eene onbebouwde plaats, waar men zich van de weiderij geneerde. Maar naa dat men, in het opgegeeven Jaar, 'er eene Zilvermijn ontdekt heeft, hebben 'er zich meer Inwooners nedergezet.

Daar ondertusſchen die mijn zeer moeielijk is om te bewerken, en 'er, daar te boven, gebrek is aan de noodige Capitaalen, en 'er ook

geene goede inrichtingen plaats hebben, wordt van deeze mijn, op verre na, dat voordeel niet getrokken, dat 'er van zou kunnen gehaald worden. Dit is ook het geval met eene rijke kwikzilver mijn in *Chorka*, welke eensgelijk, uit mangel aan voorſchot en aan arbeiders, blijft liggen.

De geheele werkzaamheid der Inwooners is op het vervaardigen van grove ſtoffen bepaald, en al het, in omloop zijnde, geld zal, ten hoogſten, eene ſomme van twee duizend Piasters bedraagen (*f*). Nu volgt het District

Conchucos.

Dat 60 Leguas lang en 30 breed is, en eene bevolking van 25,308 Zielen heeft. De grond is vruchtbaar en wordt door vijf groote Rivieren beſproeid; waarom van hier ook veel graan na *Pasco* en andere plaatſen verzonden wordt. De Ingezetenen doen ook eenen vrij goeden han-

(*f*) Naderhand heb ik ontdekt, dat de Dorpen *Monzon*, *Chicoplaya* en *Patairrondas* eenen vrij leevendigen handel in Cascarille, Boomwol, Hartſen en Medicinaale kruiden drijven. Ook heeft men, in de laatſte tijden, met voordeel, eenige Tabak en Kakao geplant.

De Schrijver.

handel met hunne wollen waaren, welke boven die der overige Districten geacht worden.

De Hoofdplaats is *Atunconchucos* waar eene goede kwikzilver mijn is, die echter, wegens gebrek aan geld, ook niet bewerkt wordt. Niet beter gaat het met de Zwavel- en Salpeter groeven in *Liancillin*, die beide ongebruikt liggen. Voor het overige vindt men in de nabijheid der laatstgenoemde plaats, ook druipsteen (*Catachi* genoemd.) — Hier volgt nu het District

Huaylias.

Een der vruchtbaarste, aangenaamste en best bevolkte, dat, bij eene langte van 42 en eene breedte van 23 Leguas, door 40,822 Zielen bewoond is. De voornaamste plaats wordt *Huaras* genoemd, en is wel gebouwd.

De Inwooners, onder welke de *Mestizen* een groot getal uitmaaken, zijn een zeer opgeruimd en werkzaam Volk, voornaamlijk in de vlakte van *Callejon*. Ze teelen Koorn, Boomwol, Zuikerriet en andere gewasſen, en zijn, het geheele District door, wegens hunne fijne weverijen en goede Confituuren, beroemd. Voor het overige zijn hier ook eenige Zilvermijnen, die echter niet bearbeid worden. — Eindlijk volgt nu het District

Caxa-

Caxatambo.

In de ruuwe *Sierra* gelegen, en 16,862 Ingezetenen hebbende. De Soda levert hier eenen tak van handel uit, en, daar de eigene weverijen in dit land vervallen, wordt 'er eenige onbewerkte wol verzonden. De weleer zoo beroemde en naaderhand vervallene Zilvermijnen worden thans allenskens wederom geopend, en geeven een voordeel van 7 à 8,000 Mark, dat na *Pasco* en *Lima* gezonden wordt.

ZESDE BRIEF.

Provintie *Piura.* — Luchtſtreek en Vruchtbaarheid. — Stad *Piura.* — Producten en handel. — Bevolking en Lijsten der telling. — Provintie *Chachapoyas.* — Verdeeling. — Eigenlijke Provintie *Chachapoyas.* — *Luya.* — *Moyobamba.* — *Lamas.* Bijzonderheden over dezelve.

Eene der rijkſte en ſchoonſte Provintien van *Peru* is *Piura.* Dezelve heeft 46 Leguas in de breedte, en 25½ in de langte, en het getal haarer Inwooners wordt op 44,497 Zielen gerekend.

De luchtſtreek is hier voortreffelijk, en wel voornaamlijk in de laagere ſtreeken, alwaar eene altoos duurende lente heerscht. De grond is ook vruchtbaar; daar de Provintie door drie

groo-

groote Rivieren doorſneeden wordt (*a*), welker water, om dat de regen hier zeldzaam is (*b*), gebruikt wordt, om de velden te bevochtigen. Wanneer de aarde hier maar eenig vocht na zich kan trekken, dan komen Bloemen, Kruiden, Meloenen, Kalebasſen en Katoen heesters van zelve voort.

De Hoofdſtad van de geheele Provintie is *Nieuw Piura*, in welkers nabijheid men nog de ruïnen ontdekt van het *Oude*, door PIZARRO, in het Jaar 1531, geſtichte, *Piura* ontdekt (*c*). De Luchtſtreek is mogelijk de aangenaamſte en gezondſte van het ganſche Onderkoningrijk *Peru*; men heeft hier de mildſte lucht, den ſchoonſten hemel en het voortreflijkſte water, dat men kan wenſchen.

Nergens herſtellen de zieken ſchierlijker dan in *Piura*; waarom ook, bij voorbeeld, perzoonen, die met venerieke ziekte beſmet zijn, uit het binnenſte des lands hier na toe komen, en

(*a*) *Rio de la Chira*, *El Tumbez* en *El Rio de Sechura*.

(*b*) Dikwijls verloopen 'er zes, agt en tien Jaaren, eer van den, hier altijd helderen, hemel een dropjen regen valt; maar dan vloeit ook het water ſtroomsgewijze, eenige weeken lang, na beneden. *F.*

(*c*) Onder den naam van *Piura la Vieja* of *Lugar de Santa Anna* bekend. *F.*

en zonder verdere geneesmiddelen, alleen, door het heerlijk luchtgestel, geneezen worden. Voor zulke vreemdelingen is, in het bijzonder, het Hospitaal de *Betlemitas* bestemd, dat eigenlijk een Monniken Klooster is, en, behalven eene menigte van andere kleine inkomsten, ruim 2,000 Piasters aan Renten heeft.

De twee andere Monniken Kloosters, die echter niets merkwaardigs bezitten, zijn van *San Francesco* en *Nuestra Señora de la Mereed.* Midden door de Stad loopt de bovengenoemde Rivier *Sechura.*

De Provintie *Piura* levert eene menigte Producten op zoo uit het Dierenrijk als uit dat der Planten en Mineraalen; maar zeer weinig van dezelve wordt 'er gebruikt. De geheele handel van de Provintie is dus bepaald tot Geiten, Muilezels, Boomwol, Cascarille en eenige kleinere artikelen.

Geiten en Muildieren worden hier in groote menigte geteeld. De eerste worden, meerendeels, na *Lambayeque* gezonden, alwaar veele bereiders van Spaansleder en ook *Zeepzieders* woonen; met welke Artikelen een groote handel na *Lima*, *Chili*, *Guayaquil*, *Panama* en andere plaatsen gedreeven wordt. Te *Piura* zelve schijnen nog weinige van deeze Fabrieken gevonden te worden.

Muil-

Muildieren, die voor de beste van geheel *Peru* gehouden worden, en ook Muilezels, die men hier, of teelt, of in de bosſchen, waar 'er eene menigte van wilde gevonden worden, opvangt, worden veel na *Lima* en andere oorden gezonden.

Boomwol is 'er hier in overvloed, voornaamlijk in de heetſte ſtreeken van *Chachapoyas*, en wordt na *Quito*, *Lima* en *Chili* gezonden; en op de laatſte plaats van veertien tot zestien Piasters de Centner verkocht. Ook wordt 'er in de Provintie zelve, veel tot ſpinnen, ſtoffen en ander werk gebruikt; het geen voor de armere clasſe van *Indiaanen*, *Spanjaarden* en andere Ingezetenen een zeer goed middel van beſtaan oplevert. Men vindt hier dus Beddendekens, Zeildoek, Snaaren en andere goederen, alle van Boomwol gemaakt.

Het belangrijkſte handel Product voor de geheele Provintie is de Cascarille, die op de plaats zelve tot zes Piasters de Arrobe, en in de Stad *Piura* reeds voor agt Piasters verkocht wordt. In de Jaaren 1786, 1787 en 1788 werden 'er 600,018 Arroben van na *Lima* gezonden; waar bij, door het vervaardigen van kisten en anderen arbeid, ook voor de timmer en andere werklieden altijd nog wat te verdienen valt.

Meer

Meer kleine Artikelen voor den handel zijn Indigo, Zapoteharts (*d*), Hout en Tamarinde.

De meeste van deeze Producten, die men te water vervoert, worden over de haven van *Payta*, veertien Leguas van *Piura* afgelegen, verzonden. Behalven deeze heeft de Provintie nog twee havens als *Sechura* en *Tumbez*; van welke de eerste, wegens haare onveiligheid, ten hoogsten, door Visschers barken bezocht wordt, en de laatste eene kreek is. Te *Tumbez* stapte PIZARRO eerst aan land, toen hij de verovering van *Peru* ondernam.

Wat nu de Inwooners van deeze Provintie aanbelangt; de bevolking van dezelve wordt, zoo als wij reeds gezegd hebben, op 44,497 Zielen gerekend. Onder deeze bevinden zich, volgends de nieuwste tellings lijsten:

	Spanjaarden.	Indiaanen.	Mestizen.	Mulatten.	Negers.
Geestelijken.	81	3	1		
Leeken.	916	4854	3606	1814	439
Getrouwden.	966	10512	3252	1646	244
Weduwenaars.	233	1768	574	309	62
Kinderen.	759	7663	3222	1434	139

Wij

(*d*) Voor de Verwers en Hoedenmaakers.

De Schrijver.

Wij verlaaten nu *Piura*, om de Provintie *Chachapoyas* te leeren kennen, welke de Districten *Chachapoyas*, *Luya*, *Moybamba* en *Lamas* (*e*) bevat, en eene bevolking heeft van 15,378 Inwooners; onder welke zijn 1,532 *Spanjaarden*, 12,508 *Indiaanen*, 1,938 *Mestizen*, 487 *Mulatten* en 13 *Negers*.

Het eerste van deeze Districten, *Chachapoyas* naamlijk, wordt wederom in negen Kerspels verdeeld. Deeze zijn *Chachapoyas* zelve, *Levanto*, *La Talca*, *Cheto*, *Olleros*, *Chilliquin*, *Chisquilla*, *Yambrasbamba* en *Carobamba*.

Om met het eerste, of het *Curato* van *Chachapoyas* te beginnen. Hier is het lucht gestel even zoo schoon als in *Piura*. De voornaamste Stad van hetzelve draagt ook den naam van *Chachapoyas*, waar men, niet tegenstaande de geringe bevolking, eene menigte van Geestelijken en drie Kloosters aantreft.

Levanto verdient, wegens de Vlekken *Calcumar* en *Sonche*, genoemd te worden, alwaar eenige werkzaamheid plaats heeft; wordende te *Calcamar* goed Zoolleder, en te *Sonche* goede potten en tegelen gemaakt.

Tal-

(*e*) Van het Oosten na het Westen heeft deeze Provintie meer dan 140 Leguas, en van het Noorden na het Zuiden ruim 50 Leguas. *De Schrijver.*

Talca, hier leeven de Ingezetenen, meest al, van het vervoeren van vrachten, en de transporten van Muildieren.

Cheto bezit niets dat merkwaardig is.

Olleros heeft taamelijk veel blanke Inwooners, die met aller beste Zuiker, Tabak en Leevensmiddelen handel drijven.

Chilliquin. De Inwooners van dit Kerspel verhandelen hunne Soda aan die van *Caxamarca* en *Jaen*.

Chisquilla en *Yambrasbamba* liggen in de nabijheid van *Montaña*, zijn slecht bevolkt, en hebben niets dat merkwaardig is.

Corobamba. Hier vindt men twee groote, door de natuur gevormde holen, in welke vijftig menschen met opgehevene lansen kunnen staan. In dit Kerspel zijn eenige goede Zoutbronnen; het levert ook, in overvloed, Tabak, Zuiker en Vruchten.

De Provintie *Luya*, wordt in vijf *Curatos*, of Kerspels, verdeeld; welke zijn *Olto*, *Santo Tomas*, *Las Balsas*, *Yamon* en *Bagua*.

Olto is zeer vruchtbaar in Koorn. – *Santo Tomas* bezit Goudmijnen. — *Las Balsas* (*f*) heeft eensgelijks Goudmijnen, maar de lucht is 'er

(*f*) Den zelfden naam draagt ook een klein fort aan de *Maranhon* gelegen. *De Schrijver.*

'er buitengemeen heet. — *Yamon* heeft meest blanke Inwooners, die zich een weinig met het teelen van Muildieren bezig houden, en Tabak, Kakao en Orleans (*g*) bouwen. — *Bagua.* Hier is de lucht heet en zeer ongezond; de Ingezetenen zijn, voor het grootste gedeelte, *Mestizen*, en handelen met Hoornvee, Muildieren, Boomwol, Cascarille, Brasiliehout, Wasch, Stoffen en andere voortbrengzelen.

De Provintie *Moyobamba* heeft slechts twee Kerspels, *El Curato de Moyobamba*, waar in geene andere plaats gevonden wordt dan *Sant Jago*, en *El Curato de Soritos.* Het eerste is eene bergachtige streek, maar, uit hoofde van de menigvuldige stroomen, bij uitstek vruchtbaar; waar om 'er dan ook een overvloed van vruchten en groenten is.

Deeze voortbrengzelen verruilen de Inwooners met die van *Chachapoyas* tegen meel en vleesch, waar aan zij gebrek hebben. De Tarwe komt hier, om dat de grond te vochtig is, zeer zelden tot volkomenheid, en de Veeteelt heeft eensgelijks, wegens de menigte van Tijgers, geene vorderingen kunnen maaken. Daarom eeten de Inwooners ook aapenvleesch, en vinden daar zeer veel smaak in.

Voor

(*g*) *Bixa Orellana* eene bekende roode verw. *F.*

Voor het overige drijven zij handel met Grove Stoffen, Amandelen, Kakao, Orleans, Balsem, Vergiften voor de Jaagers, Wasch, Storax, goede Tabak, en verdere gewassen. Het een en ander zal Jaarlijks van 8, tot 10,000 Piasters opleveren.

Soritos. Hier is het zeer arm. De Inwooners teelen eenige Boomwol en Tabak, en leeven verder van de jagt op aapen en papegaaien.

Wat nu eindelijk de Provintie *Lamas*, of eigenlijk *Provincia de los Lamas* aanbelangt, welke reeds in het binnenste van *Montaña* ligt; deeze wordt in drie Kerspels verdeeld, als *El Curato del triumfo de la Santa Cruz* (*de Los Motilones de Lamas*) met eene kleine Stad van gelijken naam; — *El Curato de Tarapoto*; — *en El Curato de Cumbaza.*

Het grootste gedeelte van deeze Provintie is ondertusschen onbewoond, zoo als men dit in deeze woeste bergachtige streek van *Peru* kan verwachten. Het land wordt evenwel door groote rivieren doorsneeden, en zou, indien het beter bebouwd werd, buiten gemeen vruchtbaar zijn.

Welk een vermogen en kracht van groeien ontdekt men uit de heerlijke boomen, de *Co-*

cobolos, de *Caobas* (*h*), de *Guayacans* (*i*) en andere, met welke de *Cordilleras* overal bedekt zijn. Hoe weeldrig ſpruiten, over al in de dalen, heeſters en kruiden op, onder welke voornaamlijk *La Humella*, *La Calaguala* (*k*), *La Contrayerba* (*l*) en andere, oplettendheid verdienen?

Maar, zoo als ik gezegd heb, de Akkerbouw is hier nog geheel in haare kindsheid. Men pleegt hier de aarde ſlechts, met eene houten Ploegſchaar, eenige duimen diep om te krabben; en daarom is hier de oogst ook zeer gering. Behalven eenige Gerst, Tarwe, Boonen en Maïs, wordt 'er nog meest Tabak geteeld; waarom men ook de gewoonte heeft, nu en dan bosſchen in brand te ſteeken, en op deeze wijze, den grond te ontginnen. In de warme ſtreeken vindt men ook Zuikerriet, Oranjeappelen, Citroenen, *Paltos* (*m*), *Duraznos* (*n*), *Capulies* (*o*), *Zapotes* (*p*) en Chi-

(*h*) *Swietenia Mahogany.*
(*i*) *Diospyros Lotas.*
(*k*) *Polypodium Phyllitum.*
(*l*) *Dorſtenia Contrahierba.*
(*m*) *Laurus Perſica.*
(*n*) *Amygdalis Perſica.*
(*o*) *Phyſalis Pubescens.*
(*p*) *Achras Sapota.*

Chirimoyas (*q*) van zelve, en zonder eenige cultuur, groeiende.

De Inwooners willen doch liever arm, en ellendig, dan vlijtig en werkzaam zijn. Ten hoogſten teelen zij eenig pluim gedierte en houden zich bezig met eenige grove Boomwollen ſtoffen. Wat zou 'er van onze Volkplantingen kunnen worden, wanneer de Ingezetenen alle hunne krachten wilden gebruiken? 'Er moge gebrek zijn aan menſchen, maar 'er is nog veel grooter gebrek aan vlijt en werkzaamheid. Indien men vraagt, waarom zijn de *Indiaanen* hier niet toe te beweegen? dan is dit mijn antwoord: — Het geheele beſtuur, ons geheel Sijstema, met opzicht tot de Volkplantingen, heeft eene *grond hervorming* noodig. — Maar welk eene grond hervorming? — Dit durf ik niet beſlisſen.

(*q*) *Anona Squamoſa.*

ZEVENDE BRIEF.

Provintie *Chichas y Tarya.* — District *Chichas.* — De vijf Kerfpels van hetzelve. — District *Tarya.* — De vier Kerfpels van hetzelve. — Rivier *Bermejo.* — Ontdekkings reize. — Nieuwe Stad *Oran.* — Provintie *Canes y Chanches.* — Inwooners. — Handel.

Nu zal ik met u fpreeken over eene Provintie, welke den meesten Aardrijkskundigen, naauwlijks bij naame, bekend is geweest. Ik bedoel de Provintie *Chicas y Tarija*, welke in twee Districten van gelijken naam verdeeld is.

Wat het eerfte District, of *El Partido de Chichas*, aanbelangt, dit ligt noord noord oost van *Potofi* in het gebergte; zal van het noorden na het zuiden 48 Leguas lang, en van het oosten na het westen 100 Leguas breed zijn, en

en wordt in vijf Kerſpels, als *Tolma*, *Tupiza*, *Chocaya*, *Cotagayta* en *Calcha*, afgedeeld.

Tolma zal ongeveer 60 Leguas van *Potoſi* afliggen, en heeft Goudmijnen, die echter, gedeeltelijk uit gebrek aan voorſchot, gedeeltelijk uit onkunde, zeer vervallen zijn. Men bouwt hier een weinig Maïs en Tarwe; en de Inwooners, die *Indiaanen* en *Meſtizen* zijn, pleegen, over het algemeen, met het drijven van Muildieren zich bezig te houden.

Tupiza 70 Leguas van *Potoſi* afgelegen. De Inwooners, onder welke meer *Spanjaarden* zijn, leeven van de Goud- en Zilvermijnen van *Choroma*, *Eſtarca* en andere plaatſen. De Akkerbouw is 'er, wegens den ſlechten grond, even zoo ellendig als in *Tolma*.

Chocaya, of *Gran Chocaya*, heeft rijke Goudmijnen, die echter genoegzaam in het geheel niet bewerkt worden. De Inwooners verruilen hunne hamels, die hier veel geteeld worden, tegen koorn en andere behoeften.

Sant Jago de Cotagayta, ligt 34 Leguas van *Potoſi*, waar na toe de Ingezetenen, die meest *Meſtizen* zijn, hunne koolen brengen. Dit is ook hunne voornaamſte tak van handel. Ondertusſchen houden zij zich ook veel bezig met het vervoeren van vrachten, en het overbrengen van dezelve met Muildieren. De lucht-

ſtreek is milder dan in de overige deelen van dit Distriƈt.

Calcha ligt twintig Leguas van *Potoſi.* De Inwooners leggen zich toe op den Akkerbouw, en munten uit boven alle de overigen van dit Distriƈt door vlijt en welvaaren. Hier moet men ook aanmerken, dat de landerijen gelijkmaatig onder hun verdeeld zijn. Indien maar de grond en de luchtſtreek beter waren!

Tot dit Kerſpel wordt ook nog gerekend *Moraca* en *Cerallos*, daar goede Goud- en Zilvermijnen zijn, als ook *Vitiche* alwaar men eene fabriek van Spaansch Leder vindt.

Het tweede Distriƈt, of *Los Valles de Tarija*, ligt omtrent honderd Leguas ten noorden van *Potoſi*, en vormt een bekoorlijk dal, dat, wegens zijn zacht luchtgeſtel, zijne heerlijke ſtreeken, en groote vruchtbaarheid, het *Paradys van Zuid Amerika* genoemd wordt. De bevolking neemt hier beſtendiglijk toe, zoo dat 'er geduurig een gedeelte van deszelfs Inwooners na *Tucuman* moet verhuizen.

Dit Distriƈt wordt in vier Kerſpels afgedeeld, als *San Bernardo de Tarija*, *San Lorenſo*, *La Concepcion* en *Chachuaya.*

San Bernardo de Tarija is een aartig vlek, in eene ſchoone vruchtbaare vlakte liggende; maar dat ook helaas! *vier* Kloosters heeft. De Inwooners han-

handelen met Verkens en Maïs op de *Sierra.*

San Lorenzo, te vooren *Tarija la Vieja*, zeven en negentig Leguas van *Potosi* gelegen, aan den voet van het gebergte, en bezit dezelfde voordeelen als *San Bernardo.*

La Concepcion. In dit Kerspel wast heerlijke Wijn, welke echter, meestendeels, door de Ingezetenen zelve gebruikt wordt.

Chachuaya, de lucht is hier heet, waarom ook het Zuikerriet, de Olijven en andere gewassen, welke in de overige streeken ontbreeken, hier in overvloed groeien.

Wat nu de werkzaamheid en vlijt, welke in dit geheel District *Tarija* gevonden wordt, aanbelangt; daar de Inwooners de heerlijkste weiden bezitten, leggen zij zich voornaamlijk toe op het teelen van Schaapen en Rundvee. Dus verkoopen ze Jaarlijks, en wel aan de Provintie *Cinti* alleen, duizend stuks Rundvee, tot agt à tien Piasters elk, en zenden ook na *Potosi*, *Ququisaca* en andere plaatsen, eene menigte Osfenhuiden, voor welke hun tot vier Piasters en meer voor het stuk betaald wordt; zonder hier nog den handel in Koorn en Vruchten in aanmerking te neemen.

Daar en tegen pleegen zij echter ook voor meer dan 60,000 Piasters, aan Europische waaren en Lands Producten, van hunne nabuu-

buuren te trekken. Met dit alles kan men echter niet gelooven, dat zij alle die voordeelen genieten, welke hun, door het land en de luchtſtreek, worden aangeboden; in tegendeel, om dat zij zich juist op de natuurlijke vruchtbaarheid van den grond verlaaten, brengen zij den grootſten tijd van het Jaar in traage werkeloosheid door.

Onder de menigvuldige groote en kleine Rivieren, welk dit District doorkruisſen, verdient de *Rio Bermejo* bijzonderlijk genoemd te worden. Deeze ontſpringt in de *Sierra*, valt in de vlakten van *Chaco* in de *Rio de Tarija*, en deelt aan deeze haaren naam mede.

Vervolgends zet de *Bermejo* haaren loop Zuidoostelijk voort, neemt de *Rio del Peccado*, de *Rio de Senta* en de *Rio de Santa Cruz* op, vereenigt zich met de *Rio Grande* (die uit *Jujui* en *Salta* komt) wordt nog door eenen taamelijk grooten en onbekenden ſtroom vergroot, en zet dan, onder den naam van *Rio Grande*, haaren loop voort tot in de nabijheid van *Rio Paraguay*. Hier herneemt ze den ouden naam van *Rio Bermejo*, en behoudt dien ook, tot dat ze eindelijk, vier en twintig Leguas boven de Stad *Corrientes*, in de reeds genoemde *Rio Paraguay* valt.

De *Bermejo* is buitengemeen Vischrijk, en deszelfs vruchtbaare oever, aan welken zich

eene

eene menigte van Canaalen en Kreeken vormt, is met ontelbaare gehugten van *Indiaanen* bedekt; en wel voornaamlijk aan de oostelijke zijde, waar de grond wat hooger is, en men dus minder aan overſtroomingen is bloot geſteld.

Daar nu nog maar het kleinſte getal van deeze Volken tot gehoorzaamheid was gebracht, werd 'er, in het Jaar 1790 beſlooten, eenen togt na dezelve te doen: waar omtrent ik u nu eenige berichten zal mededeelen.

Het groote oogmerk was onze forten aan de *Bermejo* zoo ver, als mogelijk zoude zijn, vooruit te brengen, om daar door de bekeering en de onderwerping der vijandige *Indiaanen* des te gemaklijker te maaken. Zonder moeite zult Gij begrijpen, welke voordeelen ons dit zal verſchaffen. Wij kwamen in het bezit van een onmeetlijk uitgeſtrekt land, tusſchen de *Bermejo* en onze voorige grenzen, en de gemaklijke gemeenſchap van *Peru* en *Tucuman* met *Paraguay* en *Corrientes* werd wederom herſteld.

Voor alle dingen werd dan beſlooten te onderzoeken, of en tot hoe verre de *Bermejo* eigenlijk bevaarbaar ware? Ten dien einde voer de Overſte Cornejo, den 27 Junij 1790, met eenen grooten boot, van beneden de plaats waar de *Senta* 'er in valt, deezen ſtroom af, en kwam, naa eene zeer gevaarlijke vaart, en

naa ontelbaare schermutzelingen met de Wilden, den 20 van Augustus in dat zelfde Jaar, gelukkiglijk in *Rio Paraguay* aan.

Het bleek nu, dat de *Bermejo*, met uitzondering van eenige weinige streeken, volkomen bevaarbaar was; en dus werd, niet langen daar naa, in het dal *Senta*, waar een Rivier van denzelfden naam in de *Bermejo* valt, de Stad *Oran* met eenige schanzen aangelegd.

De lucht, de streek en de grond zijn bijzonder gunstig, zoo dat dezelve in korten tijd tot bloei moet komen; en wel te meer om dat ze *te lande*, door den nabijgelegen hoofdweg, met *Potosi* en andere plaatsen, en *te water*, door middel van de *Bermejo*, met *Buenos Ayres* gemeenschap kan onderhouden. Het getal der Inwooners bedroeg, in het Jaar 1791, 800 Zielen, en onder deeze 150 aldaar woonende Huisvaders. Het is te hoopen, dat *Oran* het middenpunt der nieuwe zendelingschappen in de geheele Provintie *Gran Chaco* zal worden.

Ik kome nu tot de laatste Provintie van de *Sierra*, naamlijk *Canes y Chanches*, welke, van het noorden na het zuiden, eene uitgestrektheid heeft van meer dan zestig Leguas, voor het grootste gedeelte uit ruuwe bergachtige landen bestaat, en door de *Vilcamayo*, *Cambapata* en *Apurimas* doorsneeden wordt.

Om

Om deeze Provintie gemaklijker op de kaart te vinden, of juister op dezelve te plaatſen, zal ik 'er U de grenzen van opgeeven. *Ten noorden* ligt het Diſtrict *Quiſpicanchi* (Intendentſchap van *Cuſco.*) — *Ten oosten* het Diſtrict *Collaguas* en *Caylloma*, (Intendentſchap van *Arequipa.*) — *Ten zuiden* het Diſtrict *Lampa.* — *Ten westen* het Diſtrict *Carabaya.* (Deeze beide laatſte liggen in het Intendentſchap van *Puno*, dat tot de Provintie *Las Charcas* gerekend wordt.) Men vind 'er Goud, Zilver, Koper, Lood, en zelfs Kwikzilver Mijnen, als mede Hoornvee, Schaapen en Pluimgedierte in overvloed. Het getal der Inwooners wordt op 36,314 Zielen gerekend.

De Provintie heeft haaren naam van de beide Indiaanſche ſtammen *Canes* en *Canches*, de aaloude Inwooners van dezelve, en van welke het oorſpronglijk karacter nog, bij hunne naakomelingen, is overig gebleeven. De *Canes*, die zich in het noordelijk gedeelte van deeze Provintie ophouden, zijn nog even zoo droefgeestig, even zoo ongezellig en even zoo arbeidzaam als hunne Voorvaders. Maar ook de tegenwoordige *Canches*, in het zuidelijk gedeelte, hebben nog dezelfde vrolijkheid, dezelfde gezelligheid, dezelfde moedige werkzaamheid van hunne Stamvaderen behouden.

Het

Het Distrićt *Canes* is verdeeld in de Kerſpels *Checa*, *Pichiqua*, en *Coporaque*. Het Distrićt *Canches* in de Kerſpels *Siquani*, *Cacha*, *Quinuta*, *Chicatupi*, *Pampamarca*, *Anamacoa* en *Langui*. Onder deeze is *Siquani*, waar in 4,018 *Indiaanen*, 1,303 Meſtizen en 92 *Spanjaarden* woonen, de Hoofdplaats der ganſche Provintie. Het land is vruchtbaar in Koorn, maar de luchtſtreek, wegens haare ruuwheid en veranderlijkheid, zeer onaangenaam.

De voornaame handel van de Provintie beſtaat in Vee, en zulke Produćten die 'er mede verbonden zijn, als Talk, Kaas, en Wol, zoo wel ruuw als bearbeid. Waar tegen dan ook voornaamlijk ingevoerd worden ſterke Dranken en Boomwol. Voor het overige zou deeze Provintie, veelligt, in bloei toeneemen, wanneer niet zoo veele *Indiaanen*, gedeeltelijk *vrijwillig* na de Mijnen van *Condoroma*, *Arequipa*, *Condeſuyos* en *Caylloma*, en gedeeltelijk *gedwongen* na die van *Potoſi* gingen.

Het is een treurig ſchouwſpel, wanneer men het afſcheid neemen van deeze laatſte ziet. Zij weeten, dat zij, in eenen zekeren zin, den dood te gemoet gaan, en in dit vooruitzicht ſcheuren zij zich van hunne Vrouwen en Vrienden af, met eene plechtigheid, welke het hart doet bloeden.

ZES-

ZESDE AFDEELING.

MONTAÑA REAL.

I N H O U D.

Montaña Real. — Ligging. — Gefchiedenis. — Rivieren. — *Maranhon.* — *Ucayali.* — *Madera.* — *Tavari.* — *Huallaga.* Takken van gebergten. — Luchtftreek. — Producten. — Inwooners. — Reize tot ontdekkingen. — Aanmerking.

Zuidoostelijk van den voet der *Cordilleras*, tot aan de kust van *Brafilie*, ligt, in het middenpunt van *Zuid Amerika*, een onmeetlijk, meestendeels vlak, maar met ondoordringbaare bofchen bedekt, land, aan het welk men den naam van *Montaña Real*, of *Montaña de los Andes* (*a*), pleegt te geeven; hoewel het langen

(*a*) Men moet zich door den naam niet laaten misleiden; het Spanfche *Monte en Montaña* heeft doch dezelfde betekenis als het duitfche *Bosch* of *Woud.* — *F.*

gen tijd even onbekend geweest is als het binnenste van *Afrika*.

Uit deeze omstandigheid moeten dan ook de fabelachtige verhaalen, wegens de onmeetlijke schatten van deeze gewesten, – het gelukkig *Dorado*, – de Stad *Manoa* — den grooten staat *Paytiti* – de Goud- en Zilverrijke *Enim* — met een woord hier uit moeten alle die geographische vertelzeltjens van bedrog of eenvouwigheid, die zedert de nieuwste ontdekkingen, verdweenen zijn, natuurlijker wijze verklaard worden.

Offchoon ondertusschen *Montaña Real* geene Goud aarde noch rotzen van Zilver bezit, is echter dit land, in veele andere opzichten, een zeer merkwaardig jaa buitengemeen gewest.

De ontelbaare en ongemeen groote rivieren, welke het doorsnijden; de zeldzaame en kostbaare voortbrengzelen der natuur, bijzonderlijk van het rijk der planten, die men aldaar vindt; en de merkwaardige Inwooners van hetzelve moeten de geheele opmerkzaamheid van den wijsgeerigen beschouwer tot zich trekken.

Onder de verbaazend groote stroomen van *Montaña Real*, staat de beroemde *Maranhon* of *Amazonen Rivier*, in welke zich alle de andere uitstorten, boven aan.

Deeze majestueuse vloed ontspringt uit de,

onder

onder de zuiderbreedte van tien graaden en veertien minuuten gelegen, zee *Lauricocha*, agt Leguas ten noorden van *Pasco* liggende. Ze ſtroomt westwaards door de Provintiën *Patoz*, *Caxamarquilla*, en *Chachapoyas*, en wendt zich dan, op vier graaden en dertig minuuten zuider breedte, in eene kromming van het westen na het oosten, en wordt dan, naa deeze laatſte gewesten doorloopen te hebben, bevaarbaar tot daar dezelve zich in zee ſtort.

Daar deeze rivier, in haaren uitgeſtrekten loop, het grootſte gedeelte der waterrijke vloeden, die, ten noorden van het gebergte van *Quito*, en ten zuiden van dat van *Peru* afſtroomen, opneemt, zoo vermeerdert zich de masſa van water zoo geweldig, dat ze, aan haaren mond, tagtig ſpaanſche mijlen breed is.

Alle die ſtroomen, welke de *Maranhon*, waar mede noch de *Nyl*, noch de *Ganges*, noch de *Wolga*, noch de *Donau* kunnen vergeleeken worden, — alle die ſtroomen, zeg ik, die dezelve eigenlijk vormen, kunnen, kortheidshalve, tot de volgende vier gebracht worden; naamlijk de *Ucayali*, de *Madera*, de *Yavari* en de *Huallaga*.

De *Ucayali* is, met uitzondering van de *Maranhon*, buiten tegenſpraak de grootſte van alle deeze rivieren. Ze heeft haaren oorſprong

in het binnenſte van het land; maar het eigenlijk begin is, tot nog toe, onbekend. Men weet ſlechts, dat ze uit agt groote bevaarbaare rivieren beſtaat, die van de nabijgelegene *Cordilleras* (*b*) afdaalen; en dat deeze *Ucayali*, voor dat ze zich met de *Maranhon* vereenigt, meer dan vier honderd Leguas, voor vaartuigen van middelbaare grootte bevaarbaar is. Bij derzelver vereeniging met de Rivier *der Amazonen* (of *Maranhon*) is ze 100 Varas diep, en van 1000 tot 1,200 Ellen breed.

De *Madera* rivier, welkers eerſte bronnen genoegzaam in de, aan ons behoorende, Provin-

(*b*) Naamlijk de *Beni Quillabamba*, *Paucartambo*, *Apurimae*, *Abancay* of *Andahuaylas*, *Papas*, *Cochoncar*, *Xauxa* of *Mautaro*, *Tarma* en *Pachitea*. Deeze laatſte ontſtaat wederom uit veele andere, wel kleine, maar echter, tot aan derzelver oorſprong, bevaarbaare rivieren. Van de *Pachitea* tot aan de *Maranhon* maakt de *Ucayali* vijf en negentig kromten, en eenen omweg van 309 Leguas, waar bij honderd en twee en dertig Eilanden gevormd worden. Men heeft dertig dagen noodig, om van daar, waar de *Ucayali* in de *Maranhon* valt, optevaaren tot aan de plaats daar de *Pachitea* 'er zich mede vereenigt; terwijl men, den ſtroom afvaarende, die reis in tien dagen kan doen. Voor het overige telt men aan den Oostelijken oever agt en zestig, en aan den Westelijken agt en tagtig bogten, die zich diep in het land uitſtrekken.

De Schrijver.

vintie *Chiquitos* te vinden zijn, behoort aan de kroon van *Portugal*, en is eensgelijks zamengesteld uit verscheidene waterrijke stroomen, als, bij voorbeeld de *Guapora*, welke zich, op zes graaden en dertig minuuten Zuider breedte, in dezelve stort. — Gelijk mede de *Ieali*, welke de *Spanjaarden*, langen tijd, voor de *Portugeezen* in bezit genomen hadden. — Verder is deeze *Madera* rivier zamengesteld uit de *San Miguel* en de *Baures*, aan welkers Oostelijken oever, ter plaatse, daar ze in de *Magera* valt, de *Spanjaarden*, in het land *Mojos de Santa Rosa*, de aldaar zijnde vlekken bezaten, voor dat zij door de *Portugeezen* bemachtigd werden.

De *Madera* rivier valt, op negentien graaden oostelijke langte van *Lima*, in de *Maranhon*, en is doorgaands voor vaartuigen van middelbaare grootte bevaarbaar. De *Portugeezen* bezitten aan dezelve de Goudmijnen van *Cuyuba* en het vlek *Matobrode*.

De *Yavari*, of *Llavari*, ontspringt op negen graaden en dertig minuuten ten Oosten van *Lima*, en tien graaden en dertig minuuten Zuider breedte, en vereenigt zich, op tien graaden en dertig minuuten ten Oosten van *Lima*, met de *Maranhon*. Ze kan tot aan haaren oorsprong met Canoes bevaaren worden. De

Inboorlingen noemen ze *Marmore*, *Hayapoy* of *Rio Grande;* met welken naam men ze ook op zommige kaarten vindt.

De *Huallaga*, welke in het gebied van *Pasco* ontſtaat, is ook zamengeſteld uit eene menigte van kleine ſtroomen, en ook wel bevaarbaar, maar heeft veele gevaarlijke ſtreeken; en valt, twintig *Leguas* beneden de Zee *Gran Cocama*, in de *Maranhon.*

Langs en tusſchen deeze rivieren loopen nu nog eenige takken van de *Cordilleras*, die, wegens hunne niet zeer aanmerkelijke hoogte, wel niet met ſneeuw bedekt zijn, maar in welkers nabijheid de lucht altijd koud pleegt te zijn.

Een van deeze takken ſtrekt zich uit tusſchen de *Yavari* en *Ucayali* of het land der *Moxos* en de rivier *Beni.* — De *tweede* loopt van het zuiden na het noorden tusſchen *Callos* en *Carabaya*, en ſcheidt de *Beni* van de *Quillabamba* tot aan die plaats, waar de laatſte in de *Tarma* valt.

Een *derde* tak loopt, van het westen na het oosten, honderd Leguas lang, tusſchen de bronnen van de *Tarma* en de *Pachitea*, tot daar waar de *Beni* zich met de *Apurimac* vereenigt. Hier verandert dezelve zijne richting, keert zich, in eene ſtreek van zeventig Leguas

noord-

noordwaards, tot aan de hoogten van *San Carlos*, en ſtrekt zich dan, in deeze richting, langs de *Ucayali* uit.

Een *vierde* tak ſtrekt zich uit tusſchen de rivieren *Huallaga*, *Pachitea* en *Ucayali*; uit den zelven ontſtaan eene menigte van kleine gebergten, en ook neemen van daar alle rivieren, aan de westzijde van *Manoa*, haar begin (*c*).

Gemaklijk kan men begrijpen, hoe het luchtgeſtel in een land, door zoo veele rivieren doorſneeden, zijn moet. Het is heet en vochtig, en dus, in den hoogſten graad, ongezond. Daar de zon, uit hoofde van de ondoordrinbaare bosſchen, den grond noch kan verwarmen noch opdroogen, en de regen en onweders hier menigvuldig zijn, zoo blijft de lucht beſtendig met dampen bezwangerd; waarom men hier ook, bij aanhoudendheid, met epidemien moet worstelen, en een ouderdom van vijftig Jaaren onder de zeldzaamheden behoort.

Maar zoo verwoestend het luchtgeſtel hier voor den mensch ook zij, even zoo ontwikkelt hetzel-

(*c*) Wanneer men *Montáña Real* van deeze bergen ziet, gelooft men eene onmeetlijke Zee voor zich te hebben; alles vloeit in een, en de bosſchen en hoogten maaken een groen tapijt uit. — *De Schrijver.*

zelve, aan den anderen kant, de krachten van de groeiende natuur, en wel tot de grootſte volkomenheid. Naauwlijks is het *twintigſte* gedeelte der botaniſche ſchatten, welke *Montaña Real* bevat, bekend geworden, en reeds zijn alle natuurkundigen, wegens deeze berichten met verwondering vervuld. Dan ik moet de naauwkeurige beſchrijving hier van aan de Kruidkundigen (Botanisten) van den Koning overlaaten.

Meer zou ik kunnen zeggen over de Inwooners van *Montaña*, dat is te zeggen de Indiaanſche Stammen en Volken, die verſtrooid aan deeze rivieren woonen. Tien zulke Stammen of Volken woonen bij voorbeeld aan de *Maranhon* (*d*) en vijf en twintig aan de *Ucayali*.

De laatſte, aan de *Ucayali* naamlijk, zijn ons te

(*d*) Hunne naamen, en hoe verre zij van de Portugeeſche Grensvesting *Sabatinga* afwoonen, kan op de volgende wijze opgegeeven worden. Het Spaanſche Fort *Loreto* ligt van *Sabatinga* twaalf Leguas; *El Pueblo de Peñas* vier en zeventig; *El Pueblo de Nabo* honderd en vier; *El Pueblo de Iquitos* honderd en twee en dertig; *El de Omaguas* honderd en vier en vijftig; de mond van de *Ucayali* honderd en vier en zestig; *El Pueblo de San Regis* honderd en vier en tagtig; *El de Uranias* twee honderd en vier en twintig en de mond van de *Huallaga* twee honderd en vier en dertig. — *De Schrijver.*

te vooren geheel onbekend geweest; maar naa dat de onvermoeide zendeling P. NARCISSO GIRVAL DE BARCELO, in het Jaar 1794, de *Ucayali*, van het noorden na het zuiden op, ter langte van *vier honderd* Leguas, bevaaren heeft, en ook nog eene ſtreek van meer dan *zeven honderd* Leguas in den omtrek, waar te vooren nog geen mensch gekomen was, onderzocht heeft, zijn ook deeze Volken, ten deele reeds tot het Kristendom bekeerd, en ten deele, zoo veel hun beſtaan betreft, meer bekend geworden.

Tot de eerſte behooren de *Panos*, *Cambos*, *Chipeos* en *Piros*. — Tot de laatſte behooren de *Amahuacas*, *Omaguas*, *Sentis Sinabus*, *Mayorunas* of *Barbudos*, *Uniabus*, *Caſibos*, *Carapachos*, *Ante Jugas*, *Chuntaquiros*, *Sumirinches* en andere.

Alle deeze Volken vereeren geene andere Godheid dan de maan, en hebben noch beelden noch tempels. Zij neemen ook wel eenen Duivel aan, dien zij in hunne taal *Nugi* noemen; doch zij verfoeien, en vreezen hem als de oorzaak van alle ongeluk.

In veele zaaken, en vooral met opzicht tot het leevens onderhoud, hebben zij een zoort van gemeenſchap onder zich ingevoerd Alwie, bij voorbeeld, meer leevensmiddelen verzamelt dan

dan hij behoeft, deelt hier van mede aan de behoeftigen, door die ten eeten te vraagen. En daar dit altijd door veelen gedaan wordt, hebben zij ook altijd overvloed van eetwaaren. Hun gewoone ſpijs beſtaat in wildbraad uit de bosſchen, gevogelte en visch.

Buitengemeen groot is de overvloed en de verſcheidenheid van het laatſte artikel. Ik zal hier ſlechts melding maaken van de *Manati* (*e*), die gewoonlijk van vier tot vijf honderd ponden weegt; — als mede van de *Pavin* of *Guama*, die wel tweemaal zoo groot is als de haai visch, voortreffelijk ſmaakt, en eene tong heeft zoo hard als eene vijl. Daar te boven zijn hier ook Schildpadden van honderd tot honderd en vijf en twintig Ponden.

Met opzicht tot hunne hoofden, en de verkiezing van dezelve, vindt men, ook bij deeze ſtammen, dezelfde wetten, dezelfde beproevingen, welke bij de overige wilden gevonden worden. Het zelfde kan men ook zeggen van hunne kleeding, waar van de charpen, die door de mannen gebruikt worden, *Husti* of *Cusma* en die voor de vrouwen dienen, *Chitundi* genoemd worden. Zij tatouëeren zich, en doorbooren den neus en de

onder-

(*e*) *Tricheus Manati.*

onderlip, om 'er mosſelſchelpen in te ſteeken.

Zommige van deeze ſtammen geeven blijken van eenige beſchaafdheid en gezelligheid; andere daarentegen zijn nog geheel wild, zoo als de *Caſivos* en *Carapachos*, die men zegt menſcheneeters te zijn. Deeze laatſte zijn blank en hebben zeer zwaare baarden. Dit zelfde heeft ook de bovengemelde zendeling bij de volkrijke ſtam der *Chipeos* opgemerkt.

Bij alle deeze Volken heeft, voor het overige, een zekere zoort van beſnijding, of liever uitſnijding, en wel met opzicht tot de beide geſlachten, plaats. De meisjens trouwen hier in het zevende, agtſte of negende Jaar, en de veelwijverij is 'er ook geoorloofd. Wetten worden 'er hier omtrent niet gevonden; de zinnelijkheid ſchijnt de eenigſte regel te zijn, naar welken men handelt; waarom dan de man zich, naar goeddunken, kan ſcheiden, en de geſcheidene vrouw eenen anderen mag trouwen.

Wat de wooningen van deeze verſchillende Stammen aanbelangt, ze bouwen hier geene Dorpen, zoo als in andere ſtreeken, maar groote Huizen, die zomtijds wel twee honderd ellen lang zijn, met verſcheidene verdeelingen, in welke altijd een aantal familien, bij een, pleegt te woonen.

Zulk

Zulk een Familiehuis moet men als een Dorp aanmerken, en men vindt ze ook, altijd, op een afſtand van ééne of anderhalve Leguas aan; ze draagen eenen naam, ontleend van Slangen, Visſchen en Vogelen, welke naamen of afbeeldingen door den Stam, tot een teken van onderſcheiding, zijn aangenomen.

Daar eene toeneemende bevolking, bij zulk eene wijze van leeven, natuurlijk, onaangenaame gevolgen moet veroorzaaken, zoo wordt de vruchtbaarheid der Vrouwen niet alleen weinig geacht; maar men zoekt zelfs die, door afdrijvende middelen, tegen te gaan; en wanneer de Vrouwen dan even wel nog bevallen, wordt 'er altijd een gedeelte der Kinderen verdronken.

Nu zal ik nog ſpreeken van eenige andere Stammen, die aan de nabijgelegene rivieren, woonen; en hier begin ik met de eigenlijke *Amazonen Rivier*, aan den oever van de in de *Maranhon* vallende *Napo*.

Het fabeltjen van dit oorlogzuchtig Vrouwenvolk ſchijnt alleen op eene dwaaling te rusten. De Mannen pleegen naamlijk hier dikwijls, zoo uit hoofde van de Jagt als de Vischvangst, zich na de binnenſte ſtreeken van het land te begeeven, en, maanden aan een, van hunne Vrouwen geſcheiden te zijn. Waarſchijnlijk was

was dit het geval, toen de eerste Spaansche veroveraars hier kwamen, en door deeze moedige Vrouwen te rug gedreeven werden. Ooggetuigen, onder welke ik slechts den Brigadier D. FRANCISCO REQUENA wil noemen, zullen de ongegrondheid van dit zonderling verhaal kunnen bevestigen. Ondertusschen blijft het altijd merkwaardig, dat de Vrouwen, bij het tatouëeren van hunne lighaamen, nog bestendig de oude klederdragt van onze veroveraars pleegen natevolgen.

Verder beneden, aan den mond van de *Napo*, vindt men de vrij gezellige en beschaafde *Camuchiros*, die ook tevens van een ernstig en naadenkend karacter zijn. Ze woonen in Huizen, zoo als wij reeds beschreeven hebben, en leeven, bij verkiezing, van Visch; hoewel zij met den boog en het blaasroer zeer wel weeten omtegaan.

Eene andere Natie, de *Llaguas*, woont aan den oever van de *Pebas*. Deeze gaan geheel naakt, zonder iets van schaamte te weeten, leeven onder tenten en drijven eenigen Akkerbouw. Men ontdekt bij hun meer gezelligheid dan bij andere Stammen.

Aan den oever van de *Yapuca* vindt men de *Omaguas*. De Vrouwen van deeze Natie gaan over

over het algemeen, geheel naakt, en pleegen kleine bonte Aapen, als ſchoot Hondjens, op te kweeken. De Mannen leggen zich toe op de Scheepvaart, en bouwen vrij aanzienlijke Vaartuigen, met welke ze groote reizen doen. Hunne uitſpraak is, uit hoofde van de menigvuldige en harde keelletteren, zeer onaangenaam.

Aan deeze zelfde rivier vindt men ook de *Guaguas* of *Maguares*, die menſchen eeters zijn. Het voornaamſte cieraad van deeze Barbaaren beſtaat, gemeenlijk, in halsbanden, van de gedroogde harten hunner verſlagene vijanden gemaakt. Deeze *Indiaanen* zijn, voor het overige, wegens hunne rankheid beroemd. Daar zij, van de jeugd aan, hun lighaam, boven de heupen, zeer ſterk pleegen zamen te binden, worden zij, ten laatſten, zoo dun en ligt, en ook daar door, tevens, zoo rad op hunne voeten, dat dit alle geloof te boven gaat.

In de nabijheid van de rivier *Pisquique*, welke in de *Ucayali* valt, woonen de *Sipibos* of *Supebos*, die zich van hunne nabuuren onderſcheiden door hunne lange gewerkte klederen, welke op eenen tabbaard gelijken. Ze maaken veel werk van waarzeggers en tove-

naars,

naars, en zijn zeer kundig in het voorzien der veranderingen van het weder; dat hun, bij hunne Scheepvaart op de rivieren, zeer wel te pasfe komt. Men vindt 'er veele onder hun, die blank van aangezicht zijn.

Aan de rivier *Potumayo* woont de krijgzuchtige en door haar vergif bekende Natie der *Yuris*. Dit vergif trekken ze uit planten, en drijven 'er eenen grooten handel mede. Deeze Natie is zeer dapper, maar ook, wegens haare menigvuldige oorlogen, bijna uitgeroeid.

Eene andere Natie, *Iquitos* genoemd, woont in de vlakten aan de *Nayna* rivier, en is de eenige van alle, welke, tot heden toe, in *Montaña* bekend zijn, die gesneedene Vogels en viervoetige dieren aanbidt. Voor het overige zijn de *Iquitos*, door hunne voortreffelijke bereiding van den bekenden drank *Chicha*, beroemd; ze mengen de knoppen van eenen zekeren boom 'er onder, waar door dan de *Chica* eene meer geestrijke en dronken maakende kracht verkrijgt.

Aan den oever van de *Pachitea* leeven de *Casibos*, die menscheneeters zijn, en aan den oever van de *Abuzay* (*f*) de even zoo wilde *Ama-*

(*f*) Deeze Rivier komt van het Oosten en valt in de *Ucayali*.

Amachucos, die geene vreemden in hun land toelaaten.

Eene andere Natie, ook aan de *Pachitea* woonende, de *Carapachos* genoemd, is beroemd wegens haare blanke aangezichten en baarden; men zegt ook, dat de Vrouwen, bij uitſtek, ſchoon zijn. Zij gaan zonder eenige kleeding, en winden alleen eenige Boombladeren om de ſchaamte.

De ſpraak van deeze Natie is ten uiterſte onaangenaam, en klinkt, uit hoofde van de veelvuldige gorgel toonen, als een honden geblaf. Daar bij zijn de *Carapachos* ook gewoon, met eene zonderbaare beweeging, zich onophoudenlijk op den ſchenkel te ſlaan.

Nog verdienen de *Capanaguas*, aan den oever van de *Magua*, in aanmerking genomen te worden. Ze munten uit door hunne gezelligheid en menſchelijkheid, gelijk ook door hun welvaaren; zoo als ze dan ook de grootſte en ruimſte wooningen van deeze ſtreeken bezitten. Bij hun is het eene gewoonte, hunne dooden te braaden, die, ten bewijze van vriendſchap en liefde, opteëeten, en dan met de overgeblevene aſche hunne andere ſpijzen te beſtrooien.

Dit zal genoeg zijn omtrent de Inwooners

van

van *Montaña Real.* Nu nog eenige woorden over de onderſcheidene poogingen, welke, tot den tijd der onderneeming van P. NARCISO GIRVAL, gedaan zijn, om deeze merkwaardige landſtreek te onderzoeken.

De eerſte pooging werd gedaan door den zendeling P. FELIPE LUYANDO, vergezeld door meer andere Franciſcaaner Monniken, in het Jaar 1631, van de zijde van *Huanuco*, terwijl in het zelfde Jaar P. GIRONIMO XIMENES van den kant van *Tarma* dit land introk. Met veel moeite gelukte het daar naa, in het Jaar 1673, P. BIEDMA en SOLIER over *Xauxa*, *Comes* en *Andamarca* 'er in te komen, welk tevens P. ALEXANDER SALAZAR van den kant van *Chachapoyas* ook deed. Ondertusſchen gelukte het P. FRANCISCO ALVAREZ DE VILLA NUEVA, in het Jaar 1788, over *Huamalias* verder dan de voorige doorredringen; tot dat eindelijk de bovengenoemde P. NARCISO GIRVAL DE BARCELO, op bevel van den Koning, in het Jaar van 1792 tot dat van 1794, de gemelde hoofd onderneeming op zich nam.

Dit is *Montaña Real*, dat, in uitgeſtrektheid, met het grootſte rijk van *Aſia*, kan vergeleeken worden; en welks bevolking, met uit-

zondering van eenige nog onbeſchaafde Stammen, ten hoogſten op *agt duizend* bekeerde, en met ons verbondene, *Indiaanen*, kan gerekend worden.

ZE-

ZEVENDE AFDEELING.

MENGELINGEN.

I.

Het is bekend, met welken ijver men de inenting der Kinderpokken in de Spaansch-Amerikaansche bezittingen heeft trachten intevoeren. Welke gelukkige gevolgen dit gehad hebbe, en welken invloed dit op de bevolking deezer landen zal veroorzaaken, kan, onder andere, uit het volgend naaricht omtrent de Provintie *Chiappa*, tot het Koningrijk *Guatemala* behoorende, beweezen worden. In het Jaar 1794 stierven 'er van 13,683, die door de natuurlijke Kinderziekte aangetast waren, 5,266, terwijl 'er, integendeel, van 12,428 ingeënte slechts 346 omkwamen. En dit sterven moet nog gedeeltelijk aan de onkunde der geneesmeesters, en gedeeltelijk aan bijkomende toevallen toegeschreeven worden.

In het Jaar 1780, voor dat de inenting in deeze Provintie was ingevoerd, sleepte deeze ziekte een getal van 12,248 volwassene persoonen, voor het grootste gedeelte *Indiaanen*,

ten grave. Indien de inenting met de Koepokstof ook in *Spaansch Amerika* werd ingevoerd, dan zouden de gevolgen hier van, voor deeze bezittingen, onberekenbaar zijn; want in deze heerlijke gewesten is eigenlijk aan geen ding grooter gebrek dan aan menschen handen.

II.

Bij den Boekhandelaar BATETA in *Guatemala* werd, in het Jaar 1799, op bevel van het Consulaat, eene verzameling van *Memorien* gedrukt, die, eenige Jaaren te vooren, in openbaare zittingen waren voorgeleezen, en wegens derzelver algemeene nuttigheid waardig geacht werden, door den druk, algemeen bekend gemaakt te worden. Daar dezelve veele Bijdraagen tot eene meer naauwkeurige kennis van dit Rijk opleveren, zal het onzen Lezeren niet onaangenaam zijn, wanneer wij eene beknopte opgave uit dezelve mededeelen.

De eerste *drie Memorien* handelen over de Organisatie van het Consulaat, over de voordeelen van eenen bloeienden Landbouw en andere zaaken, in de *vierde* wordt met eene beschrijving van den tegenwoordigen toestand van *Guatemala* een aanvang gemaakt.

De vruchtbaarste grond, en geen Akker-

bouw,

bouw, de grootste overvloed van leevensmiddelen en geene Inwooners. — Uit deeze weinige woorden ontdekt zich de geheele toestand van dat gewest. Of nu, naar het oordeel van den Schrijver, alleen de traagheid der *Indiaanen* hier van de oorzaak zij, kan men, met reden, in twijfel trekken. Het kwaad zit dieper. Men had, reeds voor langen, een beter Sijstema voor de Volkplantingen moeten aanneemen.

Allertreurigst — zoo gaat onze Schrijver voort — ziet het 'er uit met de teelt van de Kakao. Te vooren leverde men te *Mexico* en op andere plaatsen een half Millioen ponden; en genoot een voordeel van 15,000 Piasters. Tegenwoordig moeten wij de veel slechtere Kakao van *Tabasco*, voor ons eigen gebruik, koopen. *Soconusco*, *Suchiteques* en *Guazacapan*, daar, te vooren, veel Kakaoboomen stonden, schijnen thans niet veel beter dan woestenijen te zijn

En waarom heeft men dit Artikel zoo zeer verwaarloosd? — Dus gaat hij voort — waarom? — Om de onzalige teelt van de Indigo. Het is bekend, welke toebereidzelen, werktuigen en uitgaven 'er voor de Indigo gevorderd worden; en de Kakaoboom brengt, met veel minder moeite, ongelijk meer voordeel op. Dit is door de ondervinding beweezen. Ook loo-

pen de *Indiaanen* liever ledig, dan dat zij willen besluiten, zich op de moeielijke teelt van Indigo toeteleggen.

En wat is hier nu mede gewonnen? Niets! De Provintie heeft 'er, integendeel, de grootste schade door geleeden; en nog te meer, om dat de Indigo teelt, eensgelijk, haar verval nabij is. Dat men doch in 's Hemels naam! niet besluite, den ouden, oorspronglijken en voordeeligen loop van den handel, die door de ondervinding bevestigd is, op eens, volgens eene nieuwe bespiegeling (Theorie,) eene geheel veranderde richting te geeven! Dat men 'er zich op toelegge, om het land en de plaatslijke omstandigheden naauwkeuriger te leeren kennen, voor dat men, op eenen afstand van eenige duizend mijlen, het eene bevel voor en het andere naa overzendt!

III.

Omtrent den staat van kunsten en handwerken in *Guatemala* geeft een Brief uit *Leon*, van deu 1 September 1798, het volgend bericht:

„ Wij zijn 'er hier zeer slecht aan. Een en dezelfde man is Smit, Schoenmaaker, Timmerman, Metzelaar, Linneweever, Hoef- en Goudsmit;

ſmit; alles in eenen en denzelfden Perſoon, zoo als de gelegenheid dit medebrengt. Hij kan alles en niets. Wij zijn in alles ten achteren, en het is den Hemel bekend, of wij wel ooit deeze *half beſchaafde onbeſchaafdheid* (*Barbareij*) zullen doorworſtelen. — In de Stad *Guatemala* is wel een Tekenſchool opgericht; maar bij den goeden wil zal alles wel blijven.

IV.

Wanneer, op Koninglijk bevel, in de Jaaren 1793 en 1794, de *Archipel van Chiloe*, of anders genoemd de *Archipelagus de los Huaytecas* (*a*), door den Vaandrig van een Fregat, D. Jos de Moraleda, is onderzocht geworden, is het gebleeken, dat die, ten minſten, uit *drie duizend Eilandjens* beſtaat; van het noorden na het zuiden twee en dertig Leguas uitgeſtrekt is; en van vier en veertig graaden en agttien minuuten zuider breedte tot op vijf en veertig graaden en vijf en vijftig minuuten ligt. Alle

(*a*) Dus genoemd naar het grootſte en noordlijkſte van deeze Eilanden. Anders zijn ze in het Spaansch ook onder den naam van *Archipielago de Los Chonos* bekend, naar de *Indiaanen* van het vaste Land, die hier wel eer veel mosſelen vingen. — *De Schrijver.*

Alle deeze Eilanden beſtaan nu uit groote en kleine Steenrotſen, die met Cijpresſen, wilde Vruchtboomen en andere gewasſen bedekt zijn. Wanneer men ook de Eilanden *Icalao*, *Quisnanco*, *Ayaupa* en *Jenquehuen* uitzondert, zijn de overige voor geene bebouwing vatbaar. Er is gebrek aan drinkbaar water, en en de luchtſtreek is 'er ook zeer ruuw.

Van viervoetige dieren vond men 'er Wolven, Katten, Otters, Leeuwen en Luipaarden; van Vogels wilde Ganſen, Roofvogels enz., van Visſchen Stok — Zwaardvisſchen en andere. Hier blijkt dan ook uit, dat het bezit van deezen Archipel voor ons, ten hoogſten uit een ſtaatkundig inzicht, van eenige waarde kan zijn.

E I N D E.

VERBETERINGEN.

Bl.	51	Reg.	18	ſtaat	2,60	lees	2,160.
—	52	—	24	—	15	—	150.
—	67	—	8	—	2432	—	1472.
—	72	—	6	—	20,000	—	30,000.
—	83	—	7	—	*Corientes*	—	*Corrientes.*
—	85	—	26	—	3550	—	3750.
—	88	—	18	—	*Akoja*	—	*Aloja.*
—	97	—	22	—	Epedemicke	—	Epidemieke.
—	102	—	8	—	*Academie*	—	*Academia.*
—	104	—	12	—	Belans	—	Balans.
—	108	—	15	—	Redesflas	—	Redeſillas.
—	116	—	21	—	*Huarechivi*	—	*Huarochivi.*
—	117	—	20	—	*Balfem*	—	*Balſem.*
—	118	—	17 & 20	-	*Guanaco*	—	*Guanuco.*
—	125	—	21	—	1,651,749	—	5,651,749.
—	127	—	12	—	32.397,463	—	32,397,453.
—	136	—	16	—	akkerbouw	—	de akkerbouw.
—	144	—	10	—	*Caſcarille*	—	Caſcarille.
—	150	—	7	—	$\frac{1}{8}$	—	$\frac{2}{8}$
—	153	—	2	—	7,504,393	—	7,504,393.
—	157	—	1	—	5,929,950	—	5,920,950.
—	169	—	13	—	HUAMALIES	—	HUAMALIAS.
—	173	—	10 & 11	-	*Mereed*	—	*Merced.*

C. A. FISCHER,
OVER DE
SPAANSCHE
BEZITTINGEN
IN
AMERIKA.

THE LIBRARY OF CONGRESS

LIBRARY OF CONGRESS
0 015 844 909 2
